

ORJATYÖVOIMAA VAI VASTAVUOROISUUTTA

**Henkilökohtaisten avustajien motiiveista hakeutua alalle ja
suhteista työnantajiinsa**

**Siironen Päivi
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan Yliopistokeskus
Chydenius
Kevät 2017**

TIIVISTELMÄ

ORJATYÖVOIMAAVAI VASTAVUOROISUUTTA

Henkilökohtaisten avustajien motiiveista hakeutua alalle ja suhteista työnantajiinsa

Siironen Päivi

Sosiaalityö

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: Kati Turtiainen ja Helky Häkli

Kevät 2017

Sivumäärä: 81 sivua + liitteet 10 sivua

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen henkilökohtaisten avustajien motiiveja hakeutua alalle ja henkilökohtaisten avustajien kokemuksia avustajan ja avustettavan välisistä suhteista. Tutkimus liittyy yhteiskunnalliseen asiayhteyteen. Tämä tutkimus on kvalitatiivinen, teoriasidonnainen tutkimus.

Tutkimusaineisto koostuu kolmentoista henkilökohtaisen avustajan kyselylomakkeen vastauksista. Lisäksi olen täydentänyt aineistoa haastattelemalla neljää kyselylomakevastauksen palauttanutta henkilökohtaista avustajaa. Tutkimukseen sisältyy asiantuntijahaastattelu. Tutkimuksen aineiston analysointi on tehty sisällönanalyysin pohjalta.

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä käytän Arja Jokisen (2016) suhdeteoriaa tarkastellen henkilökohtaisten avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajiansa välisiä suhteita yhteiskunnallisena, institutionaalisenä, ammatillisena auttamissuhteena sekä vuorovaikutuksessa rakentuvana suhteena.

Tutkimustulokset osoittivat, että henkilökohtaisiksi avustajiksi hakeudutaan auttamisen halusta, lisäänsioiden saamiseksi ja työkokemuksen vahvistamiseksi. Lisäksi avustajat hakeutuvat henkilökohtaisiksi avustajiksi saadakseen toimintaa ja tekemistä omaan elämäänsä. Avustajilla on usein omakohtaista kokemusta läheisen sairaudesta, vammautumisesta tai menettämisestä ennen avustajan työhön ryhtymistä. Aineiston mukaan avustajien työmarkkina-asema näyttyy heikkona, avustajien työ on usein osa-aikaista, sivutoimista ja palkkaus on matalatasoista.

Henkilökohtaisten avustajien kokemusten mukaan vuorovaikutuksessa rakentuvat suhteet näyttävät selkeästi tutkimustuloksissa, eikä henkilökohtaisten avustajien heikko työmarkkina-asema heijastu avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajiansa suhteen laatuun. Tuloksissa on nähtävissä henkilökohtaisten avustajien ja avustettavien välisiin suhteisiin liittyvän työsuhteen lisäksi avustajien ja avustettavien välisiä vastavuoroisia suhteita. Avustajien sosiaali- ja terveysalan koulutus osoittautuu vähäiseksi. Avustajat toivovat koulutusta avustajan työhön, vaikka ammatillista koulutusvaatimusta alalle ei ole. Tulosten mukaan avustajilla on monipuolista aikaisempaa työkokemusta, jota he hyödyntävät avustajan työssään.

Avainsanat: henkilökohtainen apu, henkilökohtainen avustaja, sosiaaliset suhteet

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	7
2.1 Henkilökohtaisen avun työnantajamalli	7
2.2 Lait ja käytännöt.....	9
2.3 Henkilökohtaisen avun historiaa ja suhde nykyhetkeen.....	10
3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA	16
4 HENKILÖKOHTAISEN AVUN SUHDE YHTEISKUNTAPOLITIIKKAAN.....	22
5 SUHTEET TUTKIMUKSEN KÄSITTEENÄ.....	24
5.1 Suhteen yhteiskunnallinen ulottuvuus.....	26
5.2 Suhteen institutionaalinen ulottuvuus	26
5.3 Ammatillinen auttamissuhde.....	28
5.4 Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde	28
6 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA JA TUTKIMUKSEN KULKU.....	31
6.1 Tutkimuksen suorittaminen.....	31
6.2 Kyselyt ja haastattelut tutkimuksen aineistona	33
6.3 Aineiston sisällönanalyysi.....	38
6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	40
7 TUTKIMUSTULOKSET	43
7.1 Henkilökohtaisten avustajien työmarkkina-asema ja motivaatio hakeutua alalle	43
7.2 Henkilökohtaisten avustajien ja työnantajien välisistä suhteista.....	50
7.2.1 Yhteiskunnallinen suhde	50
7.2.2 Institutionaalinen suhde.....	53
7.2.3 Ammatillinen auttamissuhde.....	56
7.2.4 Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde	60
7.2.5 Yhteenveto henkilökohtaisten avustajien kokemista suhteista.....	66
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA.....	68
LÄHTEET	72
LIITTEET	82

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkimuksessa tarkastelen henkilökohtaisten avustajien omia kokemuksia avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajien välisistä suhteista. Tavoitteena on lisäksi tutkia avustajien taustaa etsien syytä siihen, miksi ihmiset hakeutuvat avustajiksi ja mikä on heidän työmarkkina-asemansa.

Kiinnostus tutkittavaan aiheeseen on syntynyt ammattini kautta sekä aikaisemman kandidaatin tutkielmani myötä. Pitkäaikainen työkokemukseni vammaissosiaalityössä sekä ammattiini liittyvät säännölliset ryhmätapaamiset henkilökohtaisten avustajien kanssa ovat herättäneet kiinnostukseni tutkia vammaispalvelulain mukaista avustajatoiminnan työnantajamallia. Tutkimusta aloittaessani olin tietoinen avustajan ja avustettavan välisiin suhteisiin liittyvistä tekijöistä, jotka aina eivät ole ongelmattomia. Vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun toteuttaminen työnantajamallilla on herättänyt kiinnostukseni tutkia ilmiötä avustajien omien kokemusten pohjalta. Henkilökohtaisen avun kehittäminen edellyttää työnantajien näkökulman lisäksi myös työntekijöiden näkökulmaa sekä avustajien parempaa ymmärrystä avustajien omista kokemuksista, koska niistä tiedetään vielä suhteellisen vähän.

Julkisuudessa henkilökohtaisten avustajien tilanteet ovat viime aikoina olleet aikaisempaa enemmän esillä. Henkilökohtaisten avustajien näkökulmasta avustajan ja avustettavan välisiä suhteita on tutkittu Suomessa aikaisemmin vasta vähän. Marja-Liisa Heiskanen (2008, 125) toteaa, että avustajatoimintaan tarvitaan lisätyöskentelyä järjestöiltä, käytännön työntekijöiltä sekä tutkijoilta. Kansainvälisiä aiheeseen liittyviä tutkimuksia on saatavilla, sillä aihetta on tutkittu enemmän Pohjoismaissa. Tutkimusaiheeni on yhteiskunnallinen ja ajankohtainen, mikä todettiin myös Sosiaalipolitiikan päivien 2015 yhteiskuntatieteellisen vammaistutkimuksen työryhmässä, jossa esittelin pro gradun -tutkimussuunnitelmaani.

YK:n eli Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa säädetään henkilökohtaisesta avusta. Suomi on ratifioinut YK:n vammaisia henkilöitä koskevan yleissopimuksen vuonna 2016, mikä vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeusasemaa kansainvälisten sopimusten sekä ihmisoikeuksien näkökulmasta. Henkilökohtaiset avustajat toimivat vammaisuuden perusteella järjestettävien palveluiden ja

tukitoimien mukaisen lain (1987/380; jatkossa ”vammaispalvelulaki”) työnantajamallin mukaisina avustajina. Työnantajamallissa vaikeavammaisen toimii työnantajana ja henkilökohtainen avustaja työntekijänä. Henkilökohtainen apu työnantajamallilla on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen tukitoimi, jota vaikeavammaisten henkilöiden kotikunnat rahoittavat, mutta vaikeavammaisen toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana. Henkilökohtaisen avun työnantajamallissa on monia etuja. Se edistää vammaisten henkilöiden huolenpitoa ja itsemääräämisoikeutta. Lisäksi se auttaa toimimaan yhteiskunnassa yhdenvertaisesti ja turvaa vammaisten henkilöiden osallisuutta.

Henkilökohtainen apu mahdollistaa vaikeavammaiselle henkilölle osallisuuden ja itsenäisen elämän. Vammaispalvelulain mukaan henkilökohtaista apua voidaan järjestää kolmella eri tavalla, joista yksi on työnantajamalli. Avustajien työnantajina toimivat vaikeavammaiset henkilöt, joilla on subjektiivinen oikeus henkilökohtaiseen apuun, mutta myös työnantajan oikeudet, velvollisuudet sekä vastuu. Kunnalla on auttamisvelvoite palkanmaksuun ja vammaispalveluun liittyen, silloin kun vammaisen ja henkilökohtaisen avustajan välillä on työsuhde. (THL 2017.)

Juhani Lehdon, Anneli Anttosen, Arto Haverin ja Hannele Palikan (2012, 11–13) mukaan 1990-luvun lopulla palvelutoiminnan muutos yhteiskunnassa on vaikuttanut julkisen sektorin tuottamiin ja rahoittamiin palveluihin, palvelujen käyttäjien asemaan sekä rahoittamisen tapoihin. Yksityisen ja julkisen rajapinta nähdään moninaisena. Vammaispalvelulain (981/2008) muutos on tullut voimaan 1.9.2009. Sosiaali- ja terveysministeriö ohjeisti kuntia vammaispalvelulain muutoksista. (STM Kuntainfo 2009.) Lakimuutos lisäsi vammaisten henkilöiden oikeutta saada henkilökohtaista apua. Lakimuutoksen tavoitteena on ollut edistää vaikeavammaisten yhdenvertaisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksia. Lakimuutos on tuonut lisää palvelun käyttäjiä ja muutoksen myötä on edistetty vaikeavammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta. (STM 2009.) Aihe liittyy Suomen sosiaali- ja terveystalouden strategiaan sekä hallitusohjelmaan, jossa painotetaan vammaislainsäädännön uudistamista osana sosiaalihuollon lainsäädännön uudistusta (STM 2015).

Vammaislainsäädännön uudistaminen liittyy sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen ja palvelujen uudistamiseen, jota on tavoiteltu jo pitkään. Lain valmistelu alkoi keväällä 2016 ja vammaislainsäädännön tarkoitus on tulla voimaan 2019. (STM 2016.)

Vammaislainsäädännön uudistuksen tavoitteena on vahvistaa vammaisten ihmisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa sekä säilyttää oikeus henkilökohtaiseen apuun ja lisäksi kehittää henkilökohtaista apua. Uuden vammaispalveluja koskevan erityslain tavoitteena on kohdella kaikkia vammaisryhmiä yhdenvertaisesti. Lain tavoitteina on toteuttaa vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa sekä edistää itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeutta. (Vernerinet 2016.) Henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto on antanut lausuntonsa lakiuudistukseen ja ehdotuksensa 6.6.2015 sosiaali- ja terveysministeriölle (Heta-liitto 2015).

Tämä tutkimus toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen aineisto koostuu kolmentoista henkilökohtaisen avustajan postitse toteutetusta strukturoidusta haastattelusta ja lisäksi tutkimukseni kysymyslomakkeeseen vastanneen neljän henkilökohtaisen avustajan teemahaastatteluista. Tutkimusaineisto on kerätty vuosien 2015 ja 2016 vaihteessa henkilökohtaisilta avustajille postitse lähetetyn kyselylomakkeen avulla. Kyselylomake sisälsi myös avoimia kysymyksiä. Aineistoa on täydennetty haastattelemalla neljä kyselylomakkeeseen vastannutta henkilökohtaista avustajaa maaliskuu-lokakuun 2016 aikana. Avustajien haastattelun lisäksi on tehty asiantuntijahaastattelu. Aineiston analysimenetelmänä on sisällönanalyysi. Eettisyys on huomioitu koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä käytän Arja Jokisen (2016) suhdeteoriaa tarkastellen henkilökohtaisten avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajien välisiä suhteita yhteiskunnallisena, institutionaalisen ja ammatillisen auttamissuhteena sekä vuorovaikutuksessa rakentuvana suhteena. Ne ovat keskeisiä käsitteitä tässä tutkimuksessa. Tutkimuksessani tuon esille vastavuoroisuuden näkökulmaa.

Tämän tutkimuksen keskeinen näkökulma on henkilökohtaisten avustajien omat kokemukset avustajan ja heidän vaikeavammaisten työnantajien välisistä suhteista. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on selvittää avustajien motiiveja hakeutua alalle. Pro gradu -tutkielmani etenee siten, että tutkimusta taustoittavana asioina kuvaan avustajajärjestelmää, avaan lainsäädäntöä ja henkilökohtaisen avun historiaa sekä sen suhdetta nykyhetkeen. Lisäksi tuon esiin aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia. Tutkimuksen tulokset on esitelty luvussa seitsemän. Lopuksi tuon esiin johtopäätöksiä, pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Tässä luvussa käsittelen vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaisen avun työnantajamallia, jossa vaikeavammaisen itse toimii työnantajana. Sen lisäksi kuvaan vammaisia henkilöitä koskevaa lainsäädäntöä sekä henkilökohtaisen avun historiaa ja suhdetta nykyhetkeen siltä osin kuin se liittyy tutkimukseeni.

2.1 Henkilökohtaisen avun työnantajamalli

Tässä tutkimuksessa kuvataan vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaisen avun työnantajamallia, jossa henkilökohtaisten avustajien työnantajina toimivat vaikeavammaiset henkilöt. Henkilökohtainen avustajatoiminta on tullut lainsäädäntöön vammaispalvelulain myötä vuonna 1988. Päätös henkilökohtaisen avun myöntämisestä tehdään kuntien sosiaalitoimissa.

Vammaispalvelulain (L380/1987) mukaan henkilökohtaista apua voidaan järjestää useammalla eri tavalla, joista työnantajamalli on ensisijainen. Henkilökohtaista apua voidaan vammaispalvelulain mukaan järjestää myös palvelusetelin avulla, ostopalveluna julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta tai se voi olla kunnan itse tuottamaa toimintaa myös yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Henkilökohtaisen avun eri järjestämistapoja voidaan yhdistää vammaispalvelulain lisäksi muun sosiaalihuollon lainsäädännön mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin, kuten kotihoidon palveluun. Kotisairaanhoidon on mahdollista myös liittyä osana henkilökohtaiseen apuun, mutta ei voi olla pääasiassa henkilökohtaisen avun toteuttamisen muoto. (Räty 2010, 327.) Vammaispalvelulaki (L380/1987) edellyttää, että vaikeavammaisella on voimavaroja määrittellä avun toteutustavat ja sisältö. Vaikeavammaisen omaisten asiantuntemukseen on mahdollista tukeutua, mutta avun tarpeen määrittely ei täysin tule perustua toisten henkilöiden näkemyksiin.

Henkilökohtaisen avun todetaan olevan vaikeavammaiselle henkilölle tärkein palvelu, joka on turvana itsemääräämisoikeudelle ja osallistumiselle (Alatainio ja Kumpuvuori 2014, 1–3). Kalle Könkkölä (2006, 20) toteaa henkilökohtaisen avustajajärjestelmän peruslähtökohtana

olevan, että vaikeavammaisella on työnjohtajan asema ja hän toimii vastuunkantajana. Kansainvälisesti järjestelmästä käytetään termejä *personal assistant*, *personal budget* sekä *direct payment*. Tavoitteena on vammaisten henkilöiden voimaannuttaminen selviämään arjessa ja heidän toiminen myös asiantuntijoina sekä kouluttajina. Könkkölä (2006) kirjoittaa vertaistuen tärkeydestä vaikeavammaiselle. Assistentti.infon (2013) mukaan vammaispalveluja koskevaa erityislainsäädäntöä sovelletaan, mikäli vammaisen henkilö ei saa vammastaan tai sairaudestaan johtuvaan tuen tarpeeseen riittäviä tai sopivia palveluja muun lain nojalla. Henkilökohtainen apu edellyttää välttämätöntä ja toistuvaa avuntarvetta. Vaikeavammaiselle henkilölle on tarvittaessa annettava ohjausta ja apua avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa.

Päivi Nurmi-Koikkalaisen (2009, 3) mukaan henkilökohtaiseen apuun liittyen on vahvistunut uudenlainen ajattelu sekä ymmärrys palvelun käyttäjien asemasta. Keskeisinä tekijöinä ovat vaikeavammaisen itsemääräämisoikeus ja mahdollisuus vaikuttaa henkilökohtaisen avun toteutukseen. Nurmi-Koikkalainen (2009, 34–35) määrittelee henkilökohtaisen avun olevan sellaisia tekoja ja asioita, joita henkilö tekisi itse, mikäli hänellä ei olisi toimintarajoitteita vamman tai pitkäaikaisen sairauden johdosta. Henkilökohtainen apu on mahdollistamassa toiminnan, joka on henkilön oman tahdon mukaista ja on lisäksi välttämätöntä yhteiskunnassa toimimisen kannalta. Henkilökohtainen apu ei ole hoivaa, hoitoa tai valvontaa. Henkilökohtainen apu ei ole sellaista ammatillista huolenpitoa, missä avun kohde luovuttaa päätösvallan tai osan päätösvallasta toiselle henkilölle. Henkilökohtainen apu ei aina ole välttämättä oikea vaihtoehto ja sitä voidaan käyttää osittain. Mahdollisuus hoivaan, hoitoon ja huolenpitoon on olemassa, mikäli henkilö ei halua henkilökohtaista apua tai henkilökohtainen apu ei sovi. Riittävä hoito ja huolenpito turvataan niitä tarvitseville henkilöille ja henkilökohtaisella avulla voidaan mahdollistaa itsenäinen elämä henkilöille, jotka sitä tarvitsevat ja haluavat. Avuntarvitsija määrittelee sellaiset asiat ja tehtävät, jotka liittyvät henkilökohtaiseen apuun. (Nurmi-Koikkalainen 2009.) Henkilökohtaisen avun tavoitteena on auttaa vaikeavammaista henkilöä omien valintojensa toteuttamisessa, niin kotona kuin kodin ulkopuolella (THL Vammaispalvelujen käsikirja 2015).

Henkilökohtaiseen apuun sisältyy avun tarvitsijan vastuu sekä valta avun toteutuksesta, johon avun tarvitsija mahdollisesti alkuun tarvitsee tukea ja ohjausta. Henkilökohtainen apu ei korvaa muiden palvelujen tarvetta. Henkilökohtaisessa avussa on keskeistä avuntarvitsijan oma vastuu sekä valta siitä miten henkilökohtaista apua toteutetaan. Asiakkaan

palvelusuunnitelmien laadinnassa tulisi huomioida mahdollisia tukitoimia työnantajana toimimiseen. (Nurmi-Koikkalainen 2009, 44.)

Henkilökohtainen apu työnantajamallilla on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen tukitoimi, jota kunta rahoittaa, mutta työnantajana henkilökohtaiselle avustajalle toimii vaikeavammaisen. Vammaispalvelulaki (L380/1987) on toissijainen sosiaalihuoltolakiin (L710/1982) nähden. Ensisijaisesti vammaisten henkilöiden palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain mukaisina, johon myös kotipalvelu kuuluu. (STM 2011.)

Henkilökohtaista apua voidaan myöntää päivittäisiin toimiin, opiskeluun, työhön, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastuksiin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen. Tavoitteena on lisätä vaikeavammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, itsenäisyyttä ja itsenäistä toimintakykyä, ylläpitää sosiaalisia suhteita sekä parantaa mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan vamman tai sairauden rajoituksista huolimatta. Työnantajan velvollisuudet avustajaan nähden eivät kuitenkaan käytännössä ole vaikeavammaiselle työnantajalle selvää.

2.2 Lait ja käytännöt

YK:n vammaisten ihmisoikeussopimuksessa (2006) säädetään osallisuudesta yhteiskunnassa. Sopimuksessa edellytetään jäsenvaltioiden järjestävän vammaisille henkilöille henkilökohtaista apua, tukemaan elämistä ja osallisuutta (STM 2006). Vammaisten oikeuksien yleissopimus on tullut voimaan vuonna 2008. Sopimuksen tarkoitus on edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Suomen eduskunta hyväksyi vuonna 2015 vammaisten oikeuksien yleissopimuksen, jonka Suomi on ratifioinut vuonna 2016. Yleissopimus korostaa vammaisten henkilöiden oikeutta osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan. Yleissopimus tuli voimaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain lakimuutoksen jälkeen kesäkuussa 2016. (Eduskunta 2016.) Euroopan neuvoston vammaispoliittisen toimintaohjelman tärkeimpänä tavoitteena on kehittää ja mahdollistaa käytäntöön vammaisten henkilöiden osallistuminen yhteiskuntaan sekä vammaisnäkökulman valtavirtaistuminen jäsenvaltioiden eri alojen politiikkaan (STM 2006, 4). Lisäksi oikeus henkilökohtaiseen apuun on Suomen perustuslain (PL 731/1999) mukainen. Sosiaali- ja

terveydenhuollon asiakasmaksulain (L734/1992) mukaisesti henkilökohtainen apu on vaikeavammaiselle henkilölle maksuton palvelu.

Anneli Anttonen ja Jorma Sipilä (2000, 21) toteavat sosiaalipolitiikkaa tehtävän pääasiassa kansallisesti ja sen ilmauksien tulevan pääasiassa kansallisesta lainsäädännöstä. Raija Huhtasen (2012, 81–82) mukaan kunnan on järjestettävä asukkailleen lakisääteiset sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuollon erityislakien mukaiset sosiaalipalvelut, kuten vammaisille henkilöille tarkoitettut palvelut ja tukitoimet. Anttonen ja Sipilä (2000, 12–13) puolestaan toteavat Pohjoismaissa sosiaalipolitiikkaan liittyvän erityispiirteitä, jossa julkinen valta on keskeisessä asemassa ja valtion sekä kuntien olevan hyvinvointipolitiikan ensisijaisia toteuttajia, muiden toimijoiden ollessa täydentävänä.

Kyösti Raunio (2000, 14–15) toteaa sosiaalityön toimintojen toteuttamisesta siten, että ne ylläpitävät perheiden ja yksityisten ihmisten sosiaalista turvallisuutta sekä vahvistavat kykyä omaehtoiseen selviytymiseen. Sosiaalityössä ollaan kiinnostuneita lisäksi sosiaalityön asiakkaan epävirallisista sosiaalisista verkostoista ja asiakkaan kautta sosiaalityö liitetään kansalaisyhteiskuntaan sekä lisäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen verkostoihin. Hyvinvointivaltio määrittää sosiaalityössä tehtävälle toiminnalle yleiset ohjeet ja asiakkaan kanssa tapahtuvan työskentelytavan.

2.3 Henkilökohtaisen avun historiaa ja suhde nykyhetkeen

Yhteiskuntatieteellinen tutkimus tarvitsee myös historiallista taustaa. Simo Vehmas (2005, 11–17) tarkastelee vammaisuutta länsimaisessa kulttuurissa sosiaalisena ilmiönä, jossa vammaisuutta ei ajatella ainoastaan ihmisten ominaisuutena, vaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa esiintyvänä ilmiönä. Tarkastelun painopisteenä ovat historialliset, sosiaaliset, kulttuurilliset sekä filosofiset kysymykset. Vammaisuus koskettaa kaikkia ihmisiä, mutta samanaikaisesti sen todetaan olevan vieraan ilmiön. Nykyisin vammaisuus on näkyvämpää kuin aikaisemmin, vammaiseksi luokitellaan yhä useampi ihminen. Vehmas toteaa vammaisuuden olevan kaikkialla läsnä olevan ilmiön ja tieteellisen tiedon olevan merkittävä tekijä vammaisten yhteiskunnallisen aseman kannalta. (Vehmas 2005, 143) toteaa

sosiaalisella vammaistutkimuksella olleen poliittisen tavoitteen ajaa vammaisten ihmisten oikeuksia ja hakea yhteiskunnallista tasavertaisuutta.

Vehmas (2005, 22–23) toteaa 1800-luvun yhteiskunnallisten muutosten tuoneen merkittävän käänteen vammaisten ihmisten elämään, tuolloin on luotu perusta vammaisuuden ymmärtämiselle. 1800-luvun yhteiskunnalliset muutokset ovat nykyajalle merkittäviä ja niihin kohdistuvat analyysit näkyvät myös kansainvälisessä kirjallisuudessa. Vehmas kuvaa viimeisen 50 vuoden aikana tapahtuneen vammaisten henkilöiden poliittista aktivoitumista, jolla todetaan olleen vaikutusta vammaistutkimuksen kenttään. Vehmaksen (2005, 55–57) mukaan aiemmin vammaisuus on ollut yksityinen ja perhepiirissä hoidettu asia. Teollistuminen on siirtänyt työtä kodin ulkopuolelle ja sen myötä vammaisuudesta on tullut yhteiskunnallinen kysymys. Suomessa teollistumisen seuraukset alkoivat näkyä 1800-luvulla, mutta muualla kuten Iso-Britanniassa ovat näkyneet jo aiemmin.

Matti Laitinen, Charlotta Marsh ja Paula Pietilä (2014, 34) toteavat vammaisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö Kynnyksen keskeiseksi henkilökohtaisen avustajajärjestelmän luomisessa jo vuodesta 1977. Keskeisinä tekijöinä itsenäisen elämän käytännön toteuttamiseen liittyvät henkilökohtaiset avustajat sekä mahdollisuus vammaisten ihmisten itsenäiseen asumiseen. Suomessa ensimmäiset henkilökohtaisen avun järjestelmään liittyvät kokeilut ovat vuodelta 1979–1985. Vammaispalvelulain mukaisena toimintana henkilökohtaisen avun järjestelmä on alkanut vuoden 1988 alussa. (Laitinen ym. 2014.) Heini Saraste (2014, 195–198) kirjoittaa Suomalaisessa henkilökohtaisen avustajajärjestelmän syntyhistoriassa Gunilla Sjövallilla olevan tärkeän merkityksen. Sjövall on käsitellyt muun muassa suruun liittyvää teemaa. Sarasteen mukaan Sjövall on järjestänyt kuolemaa ja surua koskettavia seminaareja sekä rohkaissut ihmisiä puhumaan myös vaikeista asioista.

Henkilökohtaisten avustajien näkökulmasta tutkittua tietoa on vähän ja se on hyvin hajanaista. Henkilökohtaisen avun kuvataan alkaneen Yhdysvalloista 1960-luvulla ja Suomessa ensimmäiset henkilökohtaisen avustajatoimintaan liittyvät asiat ovat olleet esillä 1970-luvun lopulla Tanskan mallin mukaisesti. Avustajatoiminta on tuonut uuden näkökulman vammaispolitiikkaan, sillä sodan jälkeen vammaispolitiikka on pohjautunut pärjäämiseen sekä läheisten antamaan tukeen. Suomessa henkilökohtaisen avun käsite on tullut vammaispoliittiseen keskusteluun vammaislainsäädännön myötä, vammaispalvelulakia on

edeltänyt invalidihuoltolaki vuosina 1947–1987. Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on tullut ensimmäistä kertaa Suomen hallitusohjelmaan vuonna 2003. (Heiskanen (2008, 7–10.)

Sosiaalinen auttamistyö on alkanut hyväntekeväisyystyönä ja vapaaehtoistoimintana seurakuntien sekä eri yhteisöjen kautta. Vasta myöhemmin sosiaalinen auttamistyö on tullut julkisen vallan ja kuntien toteuttamaksi. (Särkelä 2011, 110–121.) Anneli Anttonen, Liisa Häikiö ja Heli Valokivi (2012, 20) toteavat hyvinvointipalvelujen olleen 1990-luvulta uudelleen järjestämisen kohteena. Palvelujen järjestämisen ja rahoittamisen tapoja on uudelleen määritelty, jolloin yksityisen ja julkisen vastuu on muuttunut. Näissä prosesseissa kansalaisten asemat, oikeudet ja vastuut ovat saaneet uusia merkityksiä.

Suomen lainsäädäntöön henkilökohtainen avustajatoiminta on tullut vuonna 1987, jolloin laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista on alkanut. Suomessa henkilökohtaisen avun avustajatoiminta on laajentunut 1.9.2009 vammaispalvelulain (380/1987) muutoksen jälkeen. Lakimuutos on tuonut uusia palvelun käyttäjiä ja muutoksen myötä on edistetty vaikeavammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta. Vaikeavammaisella henkilöllä on mahdollisuus anoa kotikunnaltaan taloudellista tukea henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen. Henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry eli Heta-liitolla ja JHL:n, eli julkisten ja hyvinvointialojen liitolla on yhteinen valtakunnallinen työehtosopimus. Sopimuksessa on määräyksiä, jotka säätelevät henkilökohtaisten avustajien työnantaja ja heidän avustajiaan vain niissä työsuhteissa, joissa työnantaja kuuluu Heta-liiton jäsenyyteen. (Heta-liitto 2015.) Mikäli vaikeavammaisen työnantaja ei ole järjestäytynyt Heta-liittoon työsuhteessa noudatetaan yleistä työlainsäädäntöä, jossa työntekijän työsuhteet jäävät heikommaksi (JHL 2016).

Elokuussa 2010 julkaistussa Suomen vammaispoliittisessa ohjelmassa 2010–2015 todetaan, että Suomessa henkilökohtaista apua on järjestetty lain pohjalta noin kolmekymmentä vuotta. Suomen perustuslaissa (731/1999) taataan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus. Vammaispoliittinen toimintaohjelma on osaltaan tukenut muutosta vammaisten ihmisten osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen tavoitteena oikeudenmukaisen yhteiskunnallisen aseman turvaaminen. (Ministry of social affairs and health. VAMPO 2010; Sjöblom 2016, 2)

Vammaispalvelulain (2008/981) mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaista apua, mikäli henkilöllä on pitkäaikaisesti vammansa tai sairautensa johdosta erityisiä vaikeuksia ja välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen

tavanomaisista elämän toiminnoista. Henkilökohtainen apu on edellisessä lakimuutoksessa lisätty subjektiivisten oikeuksien piiriin, mikäli henkilö katsotaan laissa tarkoitettulla tavalla vaikeavammaiseksi. Vammaispalvelulaki edellyttää, että vammaisella henkilöllä on mielipide omasta avun tarpeestaan.

Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner (2009, 7–11) kuvaavat hoivalla olevan tärkeän sijan kansainvälisesti, yhteiskunnassamme, sosiaalipolitiikassa sekä ihmisten arjessa. Hoivan kuvataan olevan laaja-alaista ja rajoiltaan epäselvää. Vammautumisen tai sairastumisen vuoksi kuka tahansa ihminen saattaa tarvita hoivaa tilapäisesti tai pysyvästi. Hoivan tarve vaihtelee, liittyen kodinhoidollisiin tehtäviin tai toisen henkilön läsnäoloon päivittäisissä toiminnoissa. Hoivan kuvataan olevan sitovaa, fyysisesti raskasta ja heikosti palkattua työtä. Sosiaalitieteellinen näkökulma hoivaan tarkastelee hoivaa kokonaisvaltaisesti ja tarkastelu liittyy myös vammaisten hoivaan. Vammaisilla henkilöillä hoivan tarve saattaa olla pitkäkestoista ja se voi jatkua läpi elämän. Vammaisliikkeet ja vammaistutkimus puolestaan korostavat itsemääräämisoikeutta päätettäessä vammaisen henkilön avusta ja eroavat hoivatutkimuksesta. On myös todellista se, että aina on yhteisöissä jäseniä, joilla ei ole mahdollisuutta turvautua omaisen tai läheisen antamaan apuun tai huolenpitoon. (Anttonen ym. 2009.)

Hoivan siirtyessä yksityisestä julkiseen palveluun, siitä tulee poliittinen ja yhteiskunnallinen asia. Sairaus tai vammautuminen saattaa johtaa tilanteeseen, jolloin voi tarvita hoivaa tilapäisesti tai pysyvästi. (Anttonen ym. 2009, 8.) Tedre (1999, 124) puolestaan toteaa suhteiden olevan hoiva-ammateissa keskeinen osa työn sisältöä. Hoiva ei kuitenkaan ole tutkimukseni lähtökohta, koska vammaispalvelulain mukaan henkilökohtaisen avustamisen tarpeen pohjautuessa pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan, tulee siihen vastata muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla.

Anttonen ja Zechnerin (2009, 28) mukaan hoivan ei katsota olevan mitä tahansa palvelua tai kotityötä. Tedren (1999) väitöskirjassa tuodaan esiin Kari Waesnessin ajatuksia. Waesness (1984) on pohtinut, mikäli aikuinen selviää tehtävän tekemisestä itse, niin kyse ei ole hoivasta. Mikäli sellainen henkilö, joka itse kykenee siivoamaan, käyttää siivouspalvelua kysymyksessä ei ole hoivapalvelu. Mutta sellaisen ihmisen, jonka keho ei kykene siivoustyön asentoihin, katsotaan olevan osa hoivaa hänen käyttäessään siivouspalvelua.

Tapio Rätty (2002, 36) toteaa vammaispolitiikan yleisenä tavoitteena olevan vammaisen henkilön oikeuden yhdenvertaiseen elämään toisten kanssa. Henkilökohtainen apu kuuluu vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin, joissa vammaisen henkilön kotikunnalla on erityinen järjestämisvastuu. Rädyn (2002, 122) mukaan avustajajärjestelmä korostaa vammaisen henkilön valinnanvapautta, itsenäisyyttä sekä mahdollisuutta joustavaan avunsaantiin. Vammaispalvelulain mukainen työnantajamalli edellyttää vaikeavammaiselta henkilöltä kykyä toimia työnantajana.

Aspa-säätiön (2013) mukaan perus- ja ihmisoikeudet korostuvat vammaispolitiikassa, mikä vaikuttaa kansallisella sekä kansainvälisellä tasolla. Aspa-säätiö edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia omaehtoiseen elämään. Aspa-säätiön mukaan henkilökohtaista apua pidetään merkittävänä osana suomalaista vammaispolitiikkaa. Erik Blennberger (2006, 227) toteaa sosiaalityön arvoperustaan kuuluvan eettisten avainsanojen, kuten solidaarisuus, ihmisarvo ja ihmisoikeudet. Tarvitsemme eettistä ajattelua arvoista ja vastuusta sekä siitä mikä tekee hyvän elämän ja hyvän yhteiskunnan.

Marjo Heinosen ja Heini Sarasteen (2006, 9) mukaan henkilökohtainen avustajajärjestelmä mahdollistaa vaikeavammaiselle henkilölle valinnanvapauden, itsenäisyyden ja mahdollisuuden joustavaan avunsaantiin avustajan turvin. Lisäksi järjestelmän todetaan olevan edullinen ja inhimillinen. Avustajatoimintaan liittyvä lainsäädäntö on lähtenyt ajatuksesta, saada vammaisille parempaa ja yksilöllisempää tukea. Henkilökohtaisen avun peruslähtökohtana on, että vammaisen toimii vastuunkantajana ja työnantajana. Henkilökohtaisen avun kehittämistyötä on tehty HAJ -projektin aikana vuosina 2003–2006. (Heinonen & Saraste (2006.) Heinonen (2006, 54) toteaa, että HAJ-projekti on useamman vammaisjärjestön yhteistyöhanke avustajatoiminnan kehittämiseksi yhteistyössä Raha-automatyyhdistys RAY:n ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin kanssa. Projektin taustalla on ollut tarve kehittää avustajajärjestelmää. Heinosen (2006, 141–142) mukaan selvitystyön aikana on kiinnitetty huomiota avustajien ja heidän työnantajiansa koulutustarpeeseen. Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän työsuhdetta kuvataan ainutlaatuisena.

Vammaispalvelulain mukaiset henkilökohtaiset avustajat eivät yleensä ole sosiaali- tai terveystieteiden koulutuksen saaneita henkilöitä, vaan kuka tahansa voi olla henkilökohtainen avustaja, sillä avustajilla ei ole koulutusvaatimusta. Sosiaalialan eettiset ohjeet eivät tavoita

henkilökohtaisten avustajien tilanteissa. Assistentti.info on laatinut henkilökohtaisen avun eettiset periaatteet, joita ovat ihmisarvo, itsemääräämisoikeus, ammatillinen yhteistoiminta, salassapito sekä yksityisyys. Assistentti.info on eri toimijoista koottu avoin henkilökohtaisen avun valtakunnallinen verkosto, joka toimii henkilökohtaisen avun kehittämistyössä. (Ahola & Konttinen 2009; Assistentti-info 2013.)

Aspa-säätiön (2013) artikkelissa pohditaan muun muassa sitä, missä kulkee ammatillisuuden rajat. Tiedetään olevan työhön liittyviä erilaisia tekijöitä, jotka eivät sido tai kosketa henkilökohtaisia avustajia. Edellä mainitun asian kuvataan nousevan esiin käytännössä, kuten työehtosopimus-, työturvallisuus- tai henkilöstöetuasioissa. Julkisten hyvinvointialojen liitto JHL on avannut syksyllä 2016 ammattialasivuston henkilökohtaisen avustajan ammattiin liittyen.

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA

Suomessa tutkimukset henkilökohtaisten avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajien välisistä suhteista ovat vähäisiä avustajien näkökulmasta, jonka vuoksi aikaisempia tutkimuksia ja aiheeseen liittyvää teoriaa on käytettävissä vain vähän. Kansainvälisiä aiheeseen liittyviä tutkimuksia on tehty Pohjoismaissa ja Englannissa. Aihetta on tutkittu enemmän muualla pohjoismaissa. Tom Shakespearen (2015) kansainvälinen laaja tutkimusprojekti on meneillään liittyen avustajien ja avustettavien välisiin suhteisiin.

Vehmaksen (2005, 109–117) mukaan sosiaalisen vammaistutkimuksen monitieteelliseen oppialaan sisältyy myös yhteiskuntatieteellinen tutkimus. Sosiologian kuvataan hallitsevan vammaistutkimuksen kenttää erityisesti Englannissa ja käytetyt teoriat ja metodit johdetaan usein sosiologiasta. Vammaisuus hahmotetaan yksión ja yhteisön välisen suhteen kautta. Sosiologisen ajattelutavan yksilöllisenä ongelmana pidetty ilmiö näyttäytyy yhteiskunnallisina kysymyksinä, jotka ovat liitettävissä laajempiin historiallisiin sekä poliittisiin tekijöihin. Vehmaksen (2005, 116) mukaan sosiaalisessa vammaistutkimuksessa vammaisuus nähdään sosiaalisena ilmiönä, jolloin olennaisinta ei ole muuttaa yksilöitä vaan korjaaminen tulisi suunnata yhteiskuntiin, jotka eivät tasapuolisesti huomioi jäsentensä tarpeita. Sosiaalisen vammaistutkimuksen alku liittyy vammaisten ihmisten poliittiseen aktivoitumiseen 1960–1970 -luvulla. Edellä mainittuun aikaan liittyy Yhdysvalloissa 1960 perustettu *The Independent Living Movement* eli itsenäisen asumisen liike, johon saakka vammaisten ihmisten hoito ja kuntoutus pohjautuivat lääketieteelliseen ajattelumalliin huomioimatta sosiaalisia tekijöitä. Vehmaksen (2005, 109) mukaan itsenäisen asumisen liikkeen myötä vammaiset ihmiset ovat alkaneet vaatia itsenäisyyttä ja autonomiaa, lisäksi on haluttu päästä vapaaksi vammaisuuteen liittyvistä tekijöistä, kuten avuttomuus tai riippuvuus. (Vehmas 2005.)

Nurmi-Koikkalainen (2009, 25) kuvaa vammaisen ihmisen itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta tukevia ratkaisuja sosiaalityöntekijän ja vaikeavammaisen henkilön yhteiseksi prosessiksi. Asiakkaalle tarjottava kumppanuus, jossa sosiaalityön asiantuntijuus yhdessä vammaisen henkilön kanssa mahdollistaa perustan toimiville palveluratkaisuille ja asiakkaannäköiselle toiminnalle. Nurmi-Koikkalaisen (2009, 35) mukaan henkilökohtaisen

avun myöntämisedellytykset ovat yksilöllisiä ratkaisuja huomioiden vamman tai sairauden tuoma palvelutarve tai apu.

Mari Kivistön (2011, 2) tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet vaikeavammaiset henkilökohtaisen avun asiakkaat. Tutkimuksessa on kerätty tilastollisen aineiston lisäksi haastatteluja. Tutkimuksessaan Kivistö (2011, 8) on kuvannut tutkittavaa ilmiötä ja henkilökohtaista apua koskevaa aikaisempaa tutkimustietoa. Kivistön (2014, 15) tutkimus ohjaa vammaisista ihmisistä liittyvään keskusteluun sekä yhteiskunta-, sosiaali- ja vammaispolitiikassa tavoiteltuun osallisuuteen.

Suomen Sosiaali- ja terveysministeriö on tilannut vuonna 2013 Terveyden- ja hyvinvoinninlaitokselta selvityksen kansainvälisestä vammaislainsäädännön vertailusta, sisältäen henkilökohtaisen avun. Selvityksessä esitetään katsaus kuuden maan vammaislainsäädännön nykytilasta puutteineen ja ongelmineen koskien Ruotsia, Norjaa, Tanskaa, Hollantia, Iso-Britanniaa sekä Kanadaa (Autio ja Sjöblom & THL 2016, 4). Pohjoismaissa taustalla ovat vahvat hyvinvointivaltiot, jossa osallisuutta edistetään palveluilla ja esteettömyyden huomioimisella yhteiskunnan eri osa-alueilla. Kaikissa maissa todetaan olevan käytössä henkilökohtaisen avun järjestelmä, mutta henkilökohtainen apu kohdentuu eri maissa osittain eri ryhmille. Suomen vammaispolitiikan muutoksessa tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta vammaisten ihmisten välillä. Selvityksessä todetaan Norjan toteuttaneen työnantajamallia vuoteen 2006, jonka jälkeen henkilökohtaisen avun piiriin ovat tulleet myös henkilöt, joilla ei ole mahdollisuutta toimia työnantajina, kuten lapset ja kehitysvammaiset. (Autio, Sjöblom & THL 2016, 35.)

Haluan tuoda tutkimukseeni Silva Tedren (1999) tutkimuksen, joka tulee lähelle omaa tutkimustani. Tedren tutkimuksessa tutkitaan vuorovaikutusta hoivan kontekstissa. Oma tutkimukseni ei varsinaisesti liity hoivaan, enkä suoranaisesti tutki hoivasuhteita. Tedren (1999) väitöskirjassa analysoidaan ja tulkitaan kodinhoitajien ja kotiavustajien työn sisältöä muutoksineen kunnallisessa kotipalvelussa 1980-luvulla. Tedren tutkimuksessa tarkastellaan hoivaan liitettäviä kulttuurisia sekä sanattomia sopimuksia, jotka liittyvät asiakkaan ja työntekijöiden välisiin suhteisiin. Sanattomat sopimukset liittyvät kulttuuriin sopimukseen, jotka asiakas kohtaa epävirallisina hoivasopimuksina, joihin liittyy luonnollisuus, itsestäänselvyys ja vaikea todennettavuus. Anttosen ja Zechnerin (2009, 17) mukaan hoiva voi liittyä useaan eri asiaan. Hoiva voi olla luonteeltaan läsnäoloa, toisen tarpeista huolehtimista

fyysisesti tai psyykkisesti tai raskasta ruumiillista työtä. Hoiva on käsite, johon liittyy erilaisia huolenpidon ulottuvuuksia sekä sosiaalisia suhteita.

Tom Shakespeare (2006, 135–143) kirjoittaa monimutkaisesta hoivasta ja sen liittymisestä itsenäisyyteen. Liiallisen hoivaamisen todetaan aiheuttavan jopa syrjintää ja ihmisen autonomian heikkenemistä. Shakespeare (2006, 143) kuvaa avustajan ja avustettavan välistä suhdetta erilaisen kontrollin pohjalta. Suhde voi olla läheinen tai etäinen, kontrolloiva tai vastuullinen. Shakespeare kuvaa kuinka läheinen ja ystävällinen suhde voi olla muodollinen, jolloin avustajan tai auttajan vastuulla on täyttää avustettavan toiveet, mutta toisaalta pitää suhteen etäisenä. Tai suhde voi olla epämuodollisempi, jolloin avustaja on enemmän sosiaalinen kumppani kuin käytännön avustaja erilaisissa auttamistilanteissa. Lääketieteellinen ammattiauttaja voi olla etäinen, kun taas avustettavan vanhemmat voivat olla muodollisesti läheisiä, mutta eivät välttämättä ota huomioon vammaisen henkilön omia toiveita. Vastuullista ja läheistä suhdetta pidetään enemmän kumppanuussuhteena. (Shakespeare 2006.)

Auttamissuhteet eivät ole Tedren (1999, 141–142) mukaan aina samanlaisia. Julkisen ja yksityisen rajalla neuvotellaan keskenään erilaisia sanattomia sopimuksia muodollisen työnkuvan ohitse. Autettavat henkilöt tuovat suhteeseen erilaisia elämäkertoja. Auttamissuhteisiin voi liittyä ystävyys- tai sukulaisuussuhteiden normistoja, luokkaperusteisia suhteita. Työntekijöiden omat elämäkerrat vaihtelevat, heidän tarpeensa määrittäytyy eri tavoin eri asiakkaiden yhteydessä. Työntekijät tyytyvät siihen, että asiakkaat ovat tyytyväisiä heidän näkemyksiin ja ovat valmiita joustamaan asiakkaan toiveiden mukaisesti.

Tedren (1999, 124) mukaan kotipalvelutyössä naisten väliset suhteet ovat vahvasti esillä liittyen huolenpitoon, jossa autettavat henkilöt ovat aikaisemmin toimineet vaimoina, äiteinä, tyttärinä, sisarina, ystävinä, piikoina, emäntinä, palvelijoina tai auttamisen ammattilaisina. Hoiva-ammateissa suhteita pidetään keskeisenä osana työn sisältöä ja suhteita on moniin eri suuntiin. Ammatillisessa huolenpidossa hoivan antajan ja vastaanottajan lisäksi on useita eri toimijoita, kuten työnjohto, kollegat, autettavien läheiset ja omaiset sekä sitä ympäröivät eri kulttuurit, kuten organisaatio-, ammatti-, arki- ja työkulttuurit. Tedre nimeää monisidoksiseksi suhdeverkon, joka on työntekijöiden toimintastrategioiden ja ratkaisujen ydin. Tedre tarkastelee asioita työntekijän näkökulmasta, kuitenkin kuljettaen vilahduksina asiakkaankin näkökulmaa, tuoden esiin niitä piilotettuja konflikteja ja jännitteitä, joita asiakkaan kotona

tapahtuvaan ammatilliseen huolenpitotyöhön sisältyy. Tedre tarkastelee auttamista toimija näkökulmasta ja käsittää työntekijät ja asiakkaat konflikteja ratkoviksi toimijoiksi todeten, kuinka asiakkaan autonomisuuden, oikeuksien kunnioittamisen ja yksilöllisen kohtelun toteuttamisella syntyy seurauksia lisäksi työntekijän omalle asemalle ja oikeuksille. Työntekijän ratkoessa työnsä ristiriitoja, se johtaa seurauksiin asiakkaan asemalle.

Tiina Notko (2016, 18–23) kirjoittaa väitöskirjassaan valtaelementistä vuorovaikutussuhteissa. Notkon (2016) näkökulma liittyy yksilön vallankäyttöön, joko vammaisen tai hänen vuorovaikutuskumppaninsa taholta. Vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten välistä kommunikaatiota. Notko (2016) tuo tutkimuksessaan esiin vuorovaikutusilmiötä liittyen vammaisen ihmisen valtaistumiseen ja osallistumiseen yhteisöissä sekä yhteiskunnassa.

Kansainvälisissä tutkimuksissa aiheena ovat pääasiassa vammaisten kokemukset. Pohjoismaista Ruotsin todetaan olevan edelläkävijä vammaispolitiikassa. Ruotsissa on pitemmältä ajalta kokemusta henkilökohtaisen avun järjestämisestä kuin Suomessa, toisaalta Ruotsissa henkilökohtaisen avun järjestäminen työnantajamallilla todetaan olevan hyvin vähäistä. (JHL 2016.) John Magnus Roos (2009, 3) kirjoittaa väitöskirjassaan henkilökohtaisen avun alkaneen Ruotsissa vuonna 1994. Roosin mukaan Ruotsin mallissa henkilökohtainen apu toimii julkisen tarjoajan lisäksi yritystoimintana tai käyttäjien osuuskuntien toimintana. Roos (2009) on tutkinut käyttäjien näkökulmasta henkilökohtaista apua ja henkilökohtaisen avun laatua. Tutkimustuloksissa todetaan käyttäjien toivovan avustajilta muun muassa käytännöllisyyttä, kuuliaisuutta, luotettavuutta, kunnioitusta, huomaavaisuutta ja ystävällisyyttä. Roosin (2009, 51) mukaan avustajien vuorovaikutuksessa käyttäjää kohtaan myönteistä ovat palveluhenkisyys, välittävä asenne ja käyttäjää edustava poliittinen asenne sekä ideologia.

Norjalainen Ole Petter Askheim (2005) on tutkinut neljän eri maan henkilökohtaisen avun toteuttamistapoja liittyen avustettavan itsemääräämisoikeuteen. Askheim korostaa henkilökohtaisen avun yhteyttä muihin palveluihin ja kuvaa käyttäjän ohjaamaa henkilökohtaista apua huomioiden vammaisen edellytykset toimia avustajan työnantajana. Askheimin mukaan vammaisjärjestöt ovat olleet ajamassa vammaisille henkilöille oikeutta mahdollisimman vapaaseen valintaan avustajan palkkauksesta ja avun järjestämistavoista.

Vammaispolitiikan päivillä (2015) esiteltiin englantilaisen sosiologi Tom Shakespearen alkavaa tutkimusprojektia liittyen avustajien ja avustettavien välisiin suhteisiin. Tom Shakespearen ja Anrea Stocklin (2015) meneillään oleva laaja kansainvälinen laadullinen tutkimushanke liittyy henkilökohtaisten avustajien ja heidän avustettavien välisiin suhteisiin. Tutkimushanke on alkanut marraskuussa 2015 ja jatkuu vuoteen 2018. Tärkeänä näkökulmana tutkimustyössä ovat tunteet, koskien erilaisten tunteiden ilmaisua, kuten kunnioitus, viha ja arvokkuus. Suhteisiin liittyy lisäksi myös kiintymyssuhteita, ylpeyttä ja luottamusta. Tutkimuksessa etsitään syitä siihen, kuinka avustajien ja avustettavien välisissä suhteissa ilmaistaan tunteita ja vastaavasti syitä myös siihen, ettei tunteita ilmaista. Tutkimuksessa käsitellään tunteiden vaikutusta avustajan hyvinvointiin. Tutkimuksessa pohditaan myös sitä, kuinka tunteet auttavat avustajaa voimaan hyvin tai kuvaamaan myös sen onko jokin huonosti. Tämän lisäksi tutkimus liittyy myös etiikkaan ja valtaan, koskien ihmisten tuntemia vastuuta ja velvollisuuksia. Tutkimuksen tarkoituksena on lisäksi saada ymmärrystä siihen, mikä tekee suhteesta hyvän ja toisaalta etsiä syitä suhteen epäonnistumiseen. Shakespearen meneillään oleva tutkimus liittyy lisäksi vastuukysymyksiin ja siihen millaisia velvollisuuksia ihmiset tuntevat liittyen suhteisiin. (Shakespeare & Stockl 2015.)

Juha Merimaan (2015, 34–37) mukaan tutkittavaan ilmiöön liittyen on tunnistettavissa avustajia koskevia työsuhteisiin sisältyviä ristiriitatilanteita, keskinäistä riippuvuutta ja muun muassa kunnioitukseen liittyviä tekijöitä, vallankäytön ongelmia sekä ongelmaisia suhteita. Artikkelin mukaan Tom Shakespearen (2015) haastattelun pohjalta avustajasuhteelta voidaan odottaa palvelijaa, sairaanhoitajaa tai ystävää ja tärkeänä avustajasuhteessa nähdään asioiden oppimisesta yhdessä. Riskejä kuvataan liittyvän tilanteisiin, joissa avustajan ja avustettavan välit ovat hyvin läheiset, jolloin jopa hyväksikäyttöä ilmenee. Läheisiin väleihin on mahdollista liittyä lisäksi yhteisiä ystäviä.

Milja Karjalainen (2015) on tutkinut henkilökohtaisen avustajan työtä. Karjalaisen tutkimuksessa todetaan Suomessa työskentelevän noin 30 000 henkilökohtaista avustajaa ja työntekijämäärän olevan edelleen kasvava. Tutkimuksessa todetaan avustajien tekevän myös hoidollisia töitä. Vastauksissaan avustajat ovat verranneet avustajan työtä lähihoitajan ja kodinhoitajan sekä kotiapulaisen työhön. Karjalainen toteaa henkilökohtaisen avustajan ammatin sisältävän suomalaisen työelämään epätyypillisiä piirteitä, kuten yksityisen henkilön työnantajuus, mutta toisaalta rahoituksellisesti on kysymys julkisesta palvelusta.

Karjalainen (2015) toteaa keskeisenä avustajan ja avustettavan välisessä suhteessa olevan työnantajuuden työnantajamallilla, jonka ei joissakin tapauksissa katsota olevan kummankaan osapuolen edun mukaista.

Henkilökohtaisen avustajan näkökulmasta aikaisemmat Suomessa tehdyt tutkimukset osoittautuvat vähäisiksi. Aikaisemmin Suomessa tehtyjä tutkimuksia henkilökohtaisten avustajien kokemuksista, liittyen avustajien ja työnantajien välisiin suhteisiin on saatavilla erittäin vähän. Aikaisemmat tutkimukset avustajien osalta liittyvät lähinnä avustajien koulutukseen sekä työlainsäädännön näkökulmaan vammaispalvelulain mukaisen työnantajamallin kehittämisessä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on pro gradu -tutkielmia liittyen vammaispolitiikan, palvelujärjestelmän tai vammaisten näkökulmaan ja kokemukseen, kuten Elina Hallmanin (2013) pro gradu -tutkielma vaikeavammaisten kokemuksista työnantajana toimimisesta. Milja Mäkisen (2012) pro gradu -tutkielma liittyy avustajien työlainsäädäntöön ja omaan kokemukseen työstään sekä Matti Suontaustan (2013) pro gradu -tutkielma käsittelee henkilökohtaisen avun järjestämistä ja työnantajana toimimisen kehittämistä. Henkilökohtainen apu työnantajamallilla on Suomessa melko uusi ilmiö, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, että tutkimusta avustajien näkökulmasta on vielä vähän.

4 HENKILÖKOHTAISEN AVUN SUHDE YHTEISKUNTAPOLITIikkaAN

Tässä luvussa pohdin henkilökohtaisen avun suhdetta yhteiskuntapolitiikkaan lähestyen ilmiötä työpolitiikan teeman kautta ja myös vammaispolitiikan näkökulmasta siltä osin kuin se kuuluu tutkimukseeni. Aiheeseen liittyy käsitteitä, joita tarkennan sen pohjalta mitä aineistosta nousee.

Vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen avustajajärjestelmä on monimuotoinen vammaispoliittinen, sosiaalipoliittinen ja lisäksi työpoliittinen ilmiö. Henkilökohtaisen avun järjestelmä on ajankohtainen kansainvälisestikin (Heiskanen 2008). YK:n vammaisia ihmisiä koskevassa yleissopimuksessa säädetään ihmisoikeuksista ja perusvapauksista (Gustafsson 2016, 4).

Tutkimukseni liittyy työpolitiikkaan, koska tutkimukseni aineistossa henkilökohtaisten avustajien kokemuksissa palkkaus, sivutyö ja osa-aikatyö esiintyvät. Heinonen ja Saraste (2006, 250) toteavat merkityksellisestä avustajan ammatista vanhakantaiseksi ajattelun, jossa avustajan ammattia pidetään läpikulkuaammattina opiskelijalle tai osa-aikatyötä tekeväälle. Avustajina tiedetään toimivan henkilöitä, jotka ovat toimineet avustajana jopa vuosikymmeniä. Avustajien todetaan tarvitsevan koulutusta, työsuhdeturvaa, kunnan palkkaa ja lisäksi arvostusta. Könkkölän (2006, 25) mukaan Kynnys ry on järjestänyt koulutusta vammaisille työnantajille, mutta luopunut avustajien kouluttamisesta, sillä yleensä koulutuksen jälkeen avustajat eivät ole jatkaneet avustajina.

Heikki Räisänen (2016, 3) kirjoittaa talouden pitkästä taantumasta, joka vaikuttaa työmarkkinoilla. Työpolitiikalla tarkoitetaan työmarkkinoiden, työvoimapolitiikan ja työelämäkysymysten muodostamaa tarkastelua kokonaisuutena sekä siihen vaikuttamista. Raunio (2000, 85–90) toteaa työttömyyden nousseen 1990-luvun alkuvuosina uudelle tasolle, 1980-luvun lopulla vallinneen täystyöllisyyden sijaan. Yhteiskunnassa työttömyyden vaikutukset näkyvät eri tavoin. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön näkökulmasta työmarkkinoiden suuri muutos liittyi työttömyyden ohessa lisäksi 1990-luvulla epätyypillisten työsuhteiden yleistymiseen. Korkean työttömyyden myötä kynnys väliaikaisen ja osa-aikaisen työn tekemiseen ja teettämiseen madaltui. Yksittäisen työttömän kohdalla kynnys

madaltumiseen vaikutti työttömyysajan sosiaaliturvan ja epätyypillisen työn yhteensovittaminen.

Juho Härkönen (2014, 95–108) toteaa nyky-yhteiskunnassa työn merkityksen tärkeäksi. Palkkatyö on tärkeää tulonlähteenä ja lisäksi identiteetin muodostumisen kannalta. Työttömyys on ollut viime vuosikymmenten aikana Suomessa yhteiskunnan suurimpia ongelmia. Ammatin ja työpaikan Härkönen (2014) toteaa olevan keskeisenä ihmisten sosiaalista asemaa sekä elintapoja selittävinä tekijöinä. Koulutuksen todetaan myös olevan oleellista liittyen palkkaukseen, työllistymiseen sekä ammattiasemaan. Sosiaalisilla suhteilla katsotaan olevan vaikutusta työn saantiin. Sosiaalisten verkostojen kautta saadaan informaatiota avoimista paikoista ja myös työnantajat etsivät sosiaalisten verkostojen kautta työntekijöitä. Härkösen mukaan työnteko ei pääty eläkkeelle siirtymiseen, vaan eläkeläiset jatkavat aktiivisena vielä palkkatyöuran päätyttyä. (Härkönen (2014.) Könkkölä (2006, 25) toteaa koulutuksella olevan merkitystä henkilökohtaisen avustajan ammatillisen identiteetin kohottamiseen.

Kansainvälisissä vertailuissa Suomessa on paljon määräaikaista työsuhteita, määräaikaista ja osa-aikaista työtä tekevät yleensä nuoret ja naiset. Raunio (2000) kuvaa tyypillisen eli normaalin työsuhteen vakinaisena ja kokoaikaisena. Tämän vastakohtana epätyypillisen työsuhteen kuvataan olevan joko osa-aikainen tai määräaikainen. Työsuhde voi olla myös osa-aikainen ja määräaikainen. Epätyypillisten työsuhteiden yleistyminen on tapahtunut 1990-luvulla ja ilmiön kuvataan alkaneen jo 1980-luvulta. Sukupuolten välillä tarkasteltuna naisten työsuhteet ovat miehiä useammin epätyypillisiä. (Raunio 2000, 91.)

Työturvallisuuslaki (738/2002) korostaa työpaikan oma-aloitteista turvallisuuden hallintaa ja jokaisen tehtävä työpaikalla on kiinnittää huomio työturvallisuuteen. Laissa korostetaan lisäksi työntekijöiden ja työnantajan yhteistoimintaa sekä velvollisuutta suorittaa työnantajan määräämää työtä. Työsuojelulain mukaan työntekijän velvollisuuteen kuuluu työn tekeminen huolellisesti ja työnantajan ohjeiden noudattaminen sekä salassapitovelvollisuus.

5 SUHTEET TUTKIMUKSEN KÄSITTEENÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastelen suhteita. Työntekijä henkilökohtainen avustaja ja vaikeavammaisen työnantaja toimivat tiiviisti yhdessä ja heidän välillään on työsopimus. Olen kiinnostunut avustajan ja työnantajan välisistä suhteista.

Jokisen (2016, 144) mukaan suhde rakentuu ihmisten keskinäisessä toiminnassa, sellaisissa tilanteissa, joissa ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Jokinen on tutkinut asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen rakentumista. Tedre (1999, 124) toteaa hoiva-ammateissa suhteiden olevan keskeinen osa työhön liittyen. Suhteita liittyy useaan eri suuntaan, monisidoksiseen verkostoon liittyy muun muassa autettavan omaiset, kollegat, työnjohtaja ja siihen liittyy useita kulttuurisia tekijöitä, kuten työ-, ammatti- tai organisaatiokulttuuri. Auttaessaan toista ihmistä hänen omassa kodissaan toimitaan yksityisellä alueella. Asiakkaiden odotukset työntekijää kohtaan liittyvät vahvemmin suhteisiin kuin toimintaan tai tehtäviin. (Tedre 1999.) Henkilökohtaisen avustajan työn luonteeseen kuuluu kodissa työskentely.

Jokinen (2016, 138–139) kirjoittaa hyvinvointivaltion palvelujärjestelmään kuuluvien organisaatioiden asiakkuuksista ja yhteisistä piirteistä. Jokinen kuvaa erääksi yhteiseksi piirteeksi, kuinka asioivalle henkilölle on olennaista se, miten hän tulee kohdatuksi. Kokemus kohtaamisen laadusta kuvataan olevan sidoksissa suhteeseen, joka muodostuu asiakkaan ja häntä palvelevan työntekijän välille. Asiakkaan kokemus suhteen laadusta tulee erityisen tärkeäksi sosiaalityön kaltaisessa ammatillisessa auttamistyössä, jossa tulee henkilökohtaisia asioita asiakkaana olevan elämäntilanteeseen liittyen. Jokinen tarkastelee työntekijän ja asiakkaan suhteen muotoutumista yhteiskunnallisena, institutionaalisenä, ammatillisena ja vuorovaikutuksessa rakentuvana suhteena. Suhde ymmärretään asiakkaan ja yhden työntekijän välisenä. Suhteen eri ulottuvuudet vaikuttavat vastavuoroisesti toisiinsa ja lisäksi siihen, miten työntekijän ja asiakkaan väliset suhteet rakentuvat sekä millaisten edellytysten vallitessa he toisensa kohtaavat. Sosiaalityön asiakkuuden syyt ovat moninaisia, eivätkä asiakkaat ole yhteneväinen ryhmä. Asiakassuhteet saattavat kestää eri ajanjaksoja vaihdellen yhdestä tapaamisesta jopa vuosikymmeniin.

Jokinen (2016, 146–147) kuvaa kuinka kahden henkilön kohtaaminen ei milloinkaan voi olla ennalta tiedettyä, vaan se rakentuu hetkittäin vuorovaikutuksessa olevien osapuolten

yhteistoiminnassa. Vastavuoroisuus joko syntyy tai ei synny ihmisten kohtaamistilanteissa. Suhteen laadun syntymiseen vaikuttavat yhteiskunnallinen tehtävä, instituution edustajuus, sosiaalityön ammattietiikka sekä työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutus.

Särkelä (2011, 68) kirjoittaa suhdetta edistävästä toimenpiteistä, joihin voi liittyä ammattitaito, arvostus ja kunnioittava ilmapiiri. Auttamistapahtumaan sisältyy myös työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen arviointi. Ensikohtaamisella on merkitystä suhteen rakentumiselle ja asiakkaalle luodaan suhde, jonka myötä hän on valmis työskentelemään. Silva Tedre (1999, 123) toteaa hyvinvointivaltion kritiikissä julkisten palvelujen olevan kaavamaisia ja holhoavia, joissa ei huomioida yksilöllisyyttä tai valinnan vapautta. Julkisissa palveluissa tavoitteena on ammatillisuus, palkkatyöläisyys sekä tasa-arvoinen kohtelu. Tedren mukaan on huolenpitoon liittyviä ristiriitoja ja jännitteitä, joita avun antajat ja avunsaajat ratkovat. Tedre kuvaa ristiriitojen näyttäytyvän erityisellä tavalla kotona tehtävässä työssä, joka liittyy julkisen ja yksityisen välitilaan. Ristiriitojen ymmärtämiseen on mahdollista saada tietoa työntekijän ja asiakkaan kokemusten avulla. Tedren (1999, 128–130) mukaan ihmistä autettaessa hänen omassa kodissaan julkisen huolenpidon ammattilainen tulee konkreettisesti yksityiselle alueelle. Runsaasti apua tarvitsevien kohdalla auttamissuhteesta syntyy pitkäkestoisia ja kohtaamisista tulee säännöllisiä, jopa päivittäisiä.

Tedre (1999, 132–133) kirjoittaa työntekijän ja asiakkaan kohtaamisesta, jossa he tunnustelevat asemiaan ja omia toiveitaan. Muodollisen työntekijä- ja asiakassuhteen sisällä Tedre toteaa työntekijän ja asiakkaan neuvottelevan suhteen laadusta jokaiseen tapaukseen mukautuvaksi. Kun asiakkaan toimintakyky heikkenee, kodinhoidolliset kysymykset vähenevät ja lähestytään asiakkaan intiimireviiriä sekä ruumiiseen liittyviä tabuja. Tedre kirjoittaa asiakkaan emännyydestä, sinuudesta, minuudesta sekä koskemattomuudesta, jotka pulmallistuvat. Tedre toteaa työntekijöiden korostavan asiakassuhteiden monenlaisuutta ja kuinka asiakkaiden kanssa tulee jatkuvaa monenlaista joustoa ja sopeutumista asiakkaiden yksilöllisiin toiveisiin. Työntekijöiden kokemuksesta suhde on melko vastavuoroista, hienotunteista asiantuntijuutta, jossa työntekijän vuorovaikutustaitoja testataan. Omien tarpeiden kuuntelemisen sijaan kuullaan herkästi toisen ihmisen vaikeuksia ja tarpeita. Myös asiakas kuulee ja ottaa huomioon työntekijänä olevan tarpeet. Blennberger (2006, 228) kirjoittaa sosiaalityöhön liittyvistä eettisistä arvoista ja normeista. Sosiaalityö koostuu seuraavista avainsanoista: kunnioitus, ystävällisyys, luottamus, tasa-arvo, kohteliaisuus, empatia, rohkaisu, tuki, lohtu, kritiikki ja huumori.

5.1 Suhteen yhteiskunnallinen ulottuvuus

Anttosen, Häikiön ja Valokiven (2012, 19–21) mukaan hyvinvointipalveluja on uudelleen järjestelty 1990-luvun alusta rahoituksen ja palvelujen järjestämisen myötä, mikä on vaikuttanut yksityisen ja julkisen väliseen vastuun väliseen rajaan. Näihin liittyen kansalaisten asemat, oikeudet ja vastuut saavat eri sisältöjä ja merkityksiä. Anttonen ym. (2012, 40–41) toteavat universaalien sosiaalipolitiikan mallin jääneen taka-alalle ja tilalle on tullut yksilöllinen vastuu sekä aktiivisuuden malli. 2000-luvun sosiaalipolitiikka ohjaa asiakkaita ja heidän läheisiään ottamaan aikaisempaa laajemmin vastuuta hoivasta ja kustannuksista sekä lisäksi toteavat kansalaisten tehtäväksi huolehtia omista sekä läheistensä hyvinvoinnista. Sosiaalipolitiikan muutos tukee sellaisia kansalaisia, joilla on mahdollisuus osallistua, tehdä valintoja, kyetä ottamaan vastuuta itsestään ja myös läheisistään.

Sosiaalityölle todetaan vakiintuneen tietyn hallinnollisen ja lakisääteisen paikan suomalaisessa hyvinvointivaltion palvelujärjestelmässä. Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta turvaa asiakkaan oikeudet sosiaalityön palveluihin ja säätelee asiakkaan kohtelua. Yhteiskunnallinen toimintaympäristö antaa puitteet, asettaa oikeudet ja velvollisuudet sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamiseen vaikuttamalla osaltaan suhteeseen. Sosiaalityön yhteiskunnallinen asema liittyy asiakkaan rooliin kansalaisena sekä työntekijän rooliin. (Jokinen 2016, 138–140.)

Sosiaalityö on julkista toimintaa, jossa toiminta pohjautuu lakeihin ja niistä pohjautuviin toimintaperiaatteisiin. Sosiaalityöntekijän toimintaa ovat ohjaamassa esimiesten ohjaus sekä hallinnollinen valvonta ja sen lisäksi myös valtiollinen aluehallintovirastojen ja Valviran valvonta. Hyvinvointiyhteiskunnan ja kansalaisten välisessä suhteessa on vastavuoroisuutta, jonka ymmärtäminen on oleellista sosiaalityötä tehdessä. (Mäntysaari 2016, 76.)

5.2 Suhteen institutionaalinen ulottuvuus

Sosiaali- ja terveystalvveluihin liittyvä asiakkaan käsite sekä asiakaslähtöisyys liittyvät institutionaaliseen suhteeseen. Henkilö määrittyy asiakkaaksi, silloin kun hänestä tulee osapuoli sosiaalialan hoito-, palvelu- tai auttamistyössä. Tässä ovat ammattilainen ja asiakas toimijoita. Erilaisten palvelujen käyttäminen tarkoittaa erilaisten institutionaalisten roolien

hyväksymistä. Rooleihin sisältyy odotuksia, vallan ja toimimisen mahdollisuuksista, osapuolten oikeuksista sekä velvollisuuksista. Asiakaslähtöisyys liittyen suhdeteeseen perustuu olettamukseen, että työntekijän ja asiakkaan asiakassuhteeseen liittyy vallan merkitys. Molemmat osapuolet ovat vaikuttamassa toisiinsa ja yhdessä saavat asioita aikaan. (Raitakari ym. 2012, 47.)

Jokisen (2000, 16) mukaan institutionaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvat tietynlaiset ennalta määrätty yhteiskunnalliset ja ammatilliset tehtävät. Näissä tehtävissä toimijat asettuvat eri asemiin, joissa toimivat määrättyjen asemiensa mukaisesti. Jokinen (2016, 140–141) kuvaa suhteeseen liittyvän jonkun instituution asiakkuuden, johon liittyvät tietyt asiakkaan ja työntekijän roolit. Rooleihin liittyy oikeudet ja velvollisuudet, kuten myönnetty palvelut tai ohjeiden mukainen toiminta. Työntekijän toimintaa ohjaavat instituution tavoitteet, säännöt sekä käytännöt. Institutionaaliseen suhteeseen liittyy valtautuvuus. Molemmilla osapuolilla on mahdollisuus käyttää suhteessa valtaa, mutta työntekijän asema erottuu asiakkaan asemasta. Työntekijä edustaa aina omaa organisaatiotaan. Hänen velvollisuutena ja sen lisäksi oikeutena on organisaation rutiinien ja käytäntöjen mukainen toiminta. Jokinen (2016, 141–142) kuvaa vuorovaikutukseen kietoutunutta hienovaraista suostuttelevaa valtaa positiivisen muutoksen käynnistäjänä ja asiakkaan identiteetin vahvistajana. Suhteen institutionaalinen luonne voi mahdollistaa asiakkaalle oikeuksia saada tukea ja palveluja oman tilanteensa paranemiseksi. Colin Barnes ja Geof Mercer (2010, 149) nimeävät suhteeseen liittyen työnantajan käyttäjäksi ja henkilökohtaisen avustajan työntekijäksi.

Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1996, 33–36) mukaan institutionaalisten ehtojen määräävyys vaihtelee erilaisissa puhetilanteissa. Institutionaalinen konteksti antaa vuorovaikutukselle tietynlaiset puitteet, jotka mahdollistavat tiettyjä puheikäytäntöjä, mutta toisaalta luovat rajoitteita eikä se ole riippumatonta sitä kertovasta tehtäväorientaatiosta. Vuorovaikutuksessa olennaista on se mihin tilanteeseen ja mihin tarkoitukseen puhe on tarkoitettu. Arkikeskustelun katsotaan olevan vapaata. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisen keskustelun todetaan olevan institutionaalista vuorovaikutusta, jossa toimijoille tulee institutionaaliset identiteetit. Identiteetteihin liittyy velvollisuuksia ja oikeuksia, ne antavat mahdollisuuksia, mutta myös rajaavat vaihtoehtoja.

5.3 Ammatillinen auttamissuhde

Jokisen (2016, 142–143) mukaan ammatillisen auttamissuhteen rakentumiseen ovat vaikuttamassa sosiaalityön profession eettisten periaatteiden sekä tieto- ja arvopohjan ohjaamana tavoitteellinen muutostyö, asiakkaan elämäntilanteen parantamisen ja toimijuuden vahvistamiseen sekä asiakkaan voimaantumiseen. Suhteessa tavoitellaan vastavuoroisuutta, kunnioitusta, itsemääräämisoikeutta, luottamusta, rehellisyyttä, empatiaa ja avoimuutta. Toimintaa ohjaa eettinen ohjeistus, arvo ja teoriapohja. Asiakasta ei pidetä toimenpiteiden kohteena, vaan asiakas on kanssatoimija. Työntekijän ja asiakkaan välisellä suhteella ja lisäksi suhteen toimivuudella on tärkeä merkitys toivottujen tulosten saavuttamiseen. Työntekijöiden ja asiakkaiden tiedetään korostavan luottamukseen sekä vastavuoroisuuteen perustuvan suhteen tärkeyttä muutosprosessien edistämiseksi. Jokisen (2016, 145) mukaan kuulluksi tuleminen on ehdottoman tärkeää vastavuoroisuuteen perustuvassa auttamissuhteessa. Avoimen keskustelun lisäksi työntekijän tulee osoittaa myös sanattomin keinoin kuten nyökkäämällä tai katsekontaktilla kuuntelevansa toisen henkilön kertomusta. Aktiivinen kuuntelu osoittaa, että työntekijä on kiinnostunut ja antaa ikään kuin luvan jatkaa toisen henkilön kerrontaa.

Antti Särkelä (2011, 34) toteaa auttamissuhteen alussa auttajien korostavan työskentelyn luottamuksellisuutta sekä siihen liittyvää vaitiolovelvollisuutta. Keskeisenä pidetään luottamusta siihen, että yhteisenä tavoitteena on asiakkaan hyvä, eikä suhteessa voi olla sellaista mikä loukkaa osapuolia. Hyvässä työskentelyssä luottamuksellinen työskentelysuhde on vähitellen kasvava elementti, joka pohjautuu hyvän työskentelyn tulokseen. Raunio (2004, 83) käsittelee asiakastyön eettisiä periaatteita, kuten ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, jossa asiakaslähtöisyys on keino korkeatasoiseen sosiaalityön toteuttamiseen.

5.4 Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde

Jokinen (2016, 144) toteaa suhteen rakentuvan ihmisten keskinäisen toiminnan tuloksena vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutuksessa rakentuvaan suhteeseen vaikuttaa kohtaaminen tässä hetkessä, kahden henkilön vuorovaikutuksessa keskenään. Suhteeseen vaikuttavat

henkilöiden kommunikointi keskenään sekä yhteistoiminnallisuuden luominen liittyen vastavuoroisuuteen sekä vastavuoroisen suhteen syntymiseen. Jokaisen kohtaamisen todetaan olevan ainutkertainen, johon liittyy ennalta odottamattomia tilannekohtaisia tekijöitä. Vuorovaikutuksessa voidaan edistää yhteisymmärryksen syntyä ja luottamuksen rakentumista tai se voi myös viedä pohjaa niiltä.

Vuorovaikutukseen tarvitaan vähintään kaksi osapuolta. Vuorovaikutus määrittää sen, millaiseksi sosiaalinen todellisuus rakentuu ja millaiset ovat eri osapuolten asemat siinä. (Suoninen ym. 2010, 31–32.) Sosiaaliset suhteet on mahdollista jakaa erilaisiin suhteisiin, kuten perhe- ja sukulaissuhteisiin tai ystävyysuhteisiin. Suhteisiin voi liittyä erilaisia tekijöitä, kuten kunnioitus, ristiriidat, rakkaus, sääli, hoiva, riippuvuus, ystävyys, palveleva, hyväntekijä, arvostava kohtaaminen jopa hyväksikäyttö. (Suoninen ym. 2010, 144–146.) Kivistö (2011, 123–124) toteaa tutkimuksessaan joidenkin vaikeavammaisten työnantajien haluavan avustajalta kaveruutta, emotionaalista tukea sekä ystävyyttä. Toiset työnantajat haluavat ehdottomasti avustajan kanssa ammatillista työsuhdetta.

Tedre (1999, 127) kirjoittaa vanhuksiin liittyvässä tutkimuksessaan kotona tapahtuvan auttamisen ongelmallisista tilanteista, joihin ei löydy kosketuspintaa eikä vastavuoroisuutta. Tedre kuvaa eettisten kysymysten ja hämmentävän sekä auttajaa että autettavaa. Tedren (1999, 132–135) mukaan asiakkaissa on kaikista yhteiskuntaluokista naisia, kodin ja arjen asiantuntijoita sekä miehiä, joista vaimot ovat huolehtineet. Kohtaamistilanteissa asiakas sekä työntekijä hakevat asemiaan ja toiveitaan. Asiakkaiden toimintakyvyn heikettyä kodinhoidolliset asiat loittonevat ja lähestytään henkilön intiimireviiriä sellaista hoidon aluetta, jossa minuus, sinuus ja koskemattomuus tulee pulmalliseksi. Vaihtelevat suhteet kuvaavat asuttamissuhteiden ammatillisten ja sosiaalisten normien olevan epäselviä ja väljiä. Suomalaisessa yhteiskunnassa on sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan kuljettu lyhyt matka, työntekijän ja asiakkaan väliltä löytyy sääty- ja luokkasuhteita muistuttavia suhteita.

Vuorovaikutuksessa rakentuviin suhteisiin liittyy läheisesti vastavuoroisuuden käsite. Maritta Törrösen (2016, 11) mukaan vastavuoroisuus nähdään yleensä myönteisenä käsitteenä ja se merkitsee eri henkilöille eri asioita, kuten välittämistä, myönteisiä tunteita tai kiitollisuutta. Vastakohtana vastavuoroisuudelle on vastavuorottomuus. Vastavuoroisuus voi liittyä myös velvollisuuteen. Ihmiset herättävät toisissaan myönteisiä tunteita, jotka vaikuttavat vastavuoroisten tekojen tekemiseen toiselle. Tähän liittyy luottamus ja sitoutuminen yhteiseen

toimintaan. Vastavuoroisuus ilmenee ihmisten toiminnassa ja luottamuksessa toiseen. Osallisuuden tunnetta pidetään ihmisen hyvinvoinnille olennaisena.

Antti Kariston (2016, 29) mukaan oikea vastavuoroisuus sisältää dialogisuutta. Dialogisen vastavuoroisuuden kuvataan olevan refleksiivistä, jossa opitaan näkemään itsensä toisen silmin, eikä tarkoitus ole voittaa tai olla toista ihmistä parempi. Kariston (2016, 31) mukaan vastavuoroisuus lisää luottamusta, kasvattaa sosiaalista sekä kulttuurista pääomaa ja lisäksi lujittaa ihmissuhteita. Törrönen (2016, 39–41) toteaa vastavuoroisuuden olevan sosiaalisen käsitteen, liittyen sosiaalitieteiden kenttään. Vastavuoroisuus on nähtävissä yksilöiden suhteissa ja toiminnassa ja pohjautuu luottamukseen. Vastavuoroisuus on olennainen osa henkilöiden sekä yhteisöjen ja yhteiskunnankin valtasuhteissa. Törrönen toteaa vastavuoroisuuden olevan laajemman käsitteen mitä on pelkästään ihmisten välinen vuorovaikutus. Suhdetta kuvataan peilinä, jossa kaksi osallistujaa noudattaa ennakoitavissa olevia sääntöjä ja molempien osallistujien toiminta on riippuvainen toisen käyttäytymisestä.

Ihmisten välinen suhde on kestävää niin kauan kuin osapuolet pitävät kiinni yhteisistä periaatteista ollessaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Suhde ei enää toimi, jos henkilöiden välillä ei ole vuorovaikutusta tai yhteisymmärrys häviää. Suhteen kestävyydelle on merkitystä sillä, että siihen sisältyy yhteisesti koettavia merkityksiä. Suhteessa olevia osapuolia voi sitoa Törrösen (2016, 50) kuvaamat jaetut odotukset, kuten yhteiset mielipiteet, sovittelu tai keskinäinen kunnioitus. Osallistuminen toiminnan kautta ja kokemukset osallisuudesta vahvistavat vuorovaikutusta ja ovat helpottamassa käytäntöjen sekä instituutioiden muodostumista.

6 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA JA TUTKIMUKSEN KULKU

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen tarkoitusta, tutkimuskysymyksiä sekä tutkimuksen suorittamista ja kulkua. Tutkimukseni kohderyhmänä ovat henkilökohtaiset avustajat. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa henkilökohtaisten avustajien ja työnantajien välisistä suhteista ja etsiä syitä siihen, miksi henkilökohtaisiksi avustajiksi hakeudutaan. Taustalla keitä avustajat ovat ja mikä on heidän työmarkkina-asemansa. Tarkoituksena on tutkia minkälaisia keskinäisiä suhteita henkilökohtainen apu tuottaa henkilökohtaisten avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajiansa välille. Henkilökohtaisten avustajien kokemuksia työnantajiinsa liittyvistä suhteista tarkastellaan yhteiskunnallisena ilmiönä, liittyen vammais-, sosiaali- ja työpolitiikkaan. Korostan tutkimuksessani työpoliittista näkökulmaa siltä osin, kun se liittyy tutkimusaiheeseeni. Vammaispolitiikka tulee tutkimuksessani vähäisempänä, koska tutkittavana ovat henkilökohtaiset avustajat.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mistä syistä hakeudutaan henkilökohtaisiksi avustajiksi?
2. Minkälaisia suhteita henkilökohtaisten avustajien ja työnantajien välillä on?

6.1 Tutkimuksen suorittaminen

Tämä tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineiston keräämisen kyselylomakkeilla toteutin vuodenvaihteessa 2015–2016. Aineisto oli tavoitteena kerätä loppuvuoden 2015 aikana, mutta aineiston keruu jatkui vielä lokakuussa 2016 viimeisen haastatteluun suostumuksen antaneen henkilökohtaisen avustajan ja marraskuussa 2016 yhden asiantuntijan haastattelulla. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 155) tuovat esiin, kuinka tulisi käyttää sellaisia metodeja, joissa tutkittavan näkökulmat saadaan esiin ja tapaukset tulee käsitellä ainutlaatuisina.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata tutkittavaa ilmiötä ja ymmärtää toimintaa sekä antaa teoreettista tulkintaa ilmiölle. Laadulliseen tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä tulee olla tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja heillä on oltava kokemusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85–86.) Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2001, 35–37) korostavat tutkimuksessa haastateltavan mahdollisuutta tuoda vapaasti itseään koskevia asioita, jolloin on mahdollisuus olla merkityksiä luova aktiivinen osapuoli. Kyselylomakkeen sekä haastattelun kuvataan olevan tietoisuuden ja ajattelun sisältöihin liittyviä menetelmiä. Haastattelulla on mahdollisuus saada perusteluja, syventää tietoa ja tutkia vaikeitakin aiheita. Kyselylomakkeella kerättävä aineisto antaa tutkittavalle ja tutkijalle mahdollisuuden jäädä anonyymiksi.

Tutkimusluvan saadakseni olin yhteydessä kolmen eri puolella suomea sijaitsevien erikokoisen kunnan tai yhteistoiminta-alueen sosiaalijohdon esimieheen. Jokaisesta kunnasta, joista tutkittavia etsittiin, anoin tutkimusluvan. Tutkimusluvan sain kolmen erikokoisen kaupungin sosiaalitoimesta, sisältäen perusturvapalveluiden yhteistoiminta-alueita. Tutkimukseen osallistuvat henkilökohtaiset avustajat tavoitettiin kirjeitse kuntien vammaispalveluiden sosiaalitoimen työntekijöiden kautta tutkimusluvat saatuani. Tässä tutkimuksessa tutkittavien anonymiteetin suojaamiseksi ei kerrota tutkittavien kotikuntia. Aineiston kerääminen alkoi loppuvuodesta 2015. Tutkimukseen liittyvien kyselylomakkeiden postitukset tapahtuivat tutkimusluvan myöntäneen kolmen kunnan tai yhteistoiminta-alueen sosiaalitoimien kautta vuodenvaihteessa 2015–2016.

Tämän tutkimuksen aineistona ovat 13 henkilökohtaisen avustajan kyselylomakevastaukset ja neljän henkilökohtaisen avustajan temahaastattelut. Tutkimuksessani halusin syventää tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja sen vuoksi täydensin aineistoani puolistrukturoidun kyselylomakkeen haastatteleamalla lisäksi neljää henkilökohtaista avustajaa, jotka antoivat yhteistietonsa sekä suostumuksensa haastatteluun jo kysymyslomakkeeseen vastatessaan. Strukturoidussa haastattelussa toteutuu kyselylomakkeen täyttäminen ohjatusti ja kysymysten muotoilu sekä järjestys ovat kaikille haastateltaville samat. (Eskola & Suoranta 2003, 86). Haastatteluuni osallistuneet olivat sekä miehiä, että naisia.

6.2 Kyselyt ja haastattelut tutkimuksen aineistona

Tutkimusaineiston olen kerännyt kyselylomakkeen avulla (liite 1.) ja lisäksi olen haastatellut neljä henkilökohtaista avustajaa. Pohdin henkilökohtaisten avustajien ja heidän työnantajiansa välisiä suhteita kyselylomaketta laatiessani. Kyselylomakkeet toimitettiin kohderyhmälle postitse tutkimusluvan myöntäneiden kuntien sosiaalitoimien kautta. Kyselylomakkeita postitettiin yhteensä 40 avustajalle ja vastauksia palautui yhteensä 13. Kaikkiin kysymyslomakkeisiin liitin palautuskuoren, jonka postimaksu oli valmiiksi maksettu. Tutkimusluvan saatuani kuntien sosiaalitoimien kautta postitettiin kyselylomake 40 sellaisille henkilökohtaisille avustajille, jotka ovat sosiaalitoimen tiedossa voimassa olevalla työsopimuksella tai aikaisemmin toimineena henkilökohtaisena avustajana. Postitukset osoitettiin ensimmäisen kunnan yhteistoiminta-alueen 20 avustajalle, toisen kunnan 10 avustajalle ja kolmannen kunnan yhteistoiminta-alueen 10 avustajalle. Vastausaikaa henkilökohtaisilla avustajilla oli runsas viikko. Aineisto kerättiin henkilökohtaisilta avustajilta, joilla on työkokemusta henkilökohtaisen avun työnantajiin liittyvistä suhteista.

Tutkimuskysymysten pohjalta laadin kyselylomakkeen henkilökohtaisille avustajille. Kyselylomakkeessa oli valmiita taustakysymyksiä sekä puolistrukturoituja kysymyksiä, joihin avustajilla oli mahdollisuus kirjoittaa vapaasti kokemuksiaan ja näkemyksiään. Kysymyslomakkeen kysymyksissä avustajille oli avustajan ja työnantajan välisiin suhteisiin liittyviä kysymyksiä, joilla haettiin vastauksia tutkimusongelmaan. Kandidaatintyöni aineiston keräsin aineiston kyselylomakkeella ja sain siihen hyvin vastauksia, jonka pohjalta arvioin kyselylomakkeen toimivan ja avustajien kirjoittavan mielellään kokemuksiaan kirjoittaen.

Jari Eskolan ja Jaana Vastamäen (2001, 24–27) mukaan teemahaastattelu on Suomessa yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa. Haastatteluun suostumisessa kuvataan olevan motivoivana tekijänä sen, että haastateltavalla on mahdollisuus tuoda esiin oma mielipiteensä ja saada äänensä kuuluviin. Teemahaastattelussa etukäteen määritellään aihepiirit ja teema-alueet. Haastattelupaikalla kuvataan olevan merkitystä haastattelun onnistumiseksi ja haastattelupaikan tulisi olla mahdollisimman rauhallinen.

Haastatteluun valmistautuminen vei oman aikansa. Haastatteluja teen eri paikkakunnilla, joista aiheutui myös matka- ja majoituskustannuksia. Nauhurin hankkiminen ja sen käytön

opettelu, haastattelusta sopimiset, haastattelupaikan valinnat ja sopivien ajankohtien löytäminen haastateltavien kanssa sekä nauhoitteiden litterointi etenivät omaan tahtiinsa, johon vaikuttivat lisäksi työn ja perheen yhteensovittaminen. Haastattelurunkona käytin neljän henkilökohtaisen avustajan omaa kirjoitusta heidän vastattuaan ensin kyselylomakkeeseen. Nauhurin laina-aika oli rajallinen ja sovittujen haastatteluajkojen toteutuminen ei aina mennyt suunnitellusti, kuten haastateltavien sairausloma ja ulkomaan matka muuttivat sovittujen haastattelujen aikatauluja. Haastattelut syvensivät kyselylomakkeilla saamaani tietoa ja haastatteluissa tarkentui avustajan vastaukset heidän omista kokemuksistaan. Haastattelujen litteroinnin aikaan tutkin myös tutkimusaiheeseeni liittyvää teoriaa ja aineistostani löysin Jokisen (2016) kuvaaman suhdeteorian, mikä ohjasi tarkastelemaan henkilökohtaisten avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajien välisiä suhteita yhteiskunnallisena, institutionaalisenä, ammatillisena auttamissuhteena sekä vuorovaikutuksessa rakentuvana suhteena.

Yhteiskuntatieteiden ongelmat ovat monitahoisia, jonka vuoksi voidaan tarvita joustavaa metodin käyttöä ja samassa tutkimuksessa voidaan käyttää useampaa menetelmää. Ihmistä koskevien ongelmien tutkimuksessa monitieteinen ja monimetodinen lähestymistapa antavat enemmän tietoa kuin ainoastaan yksi menetelmä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 8.) Kyselylomakkeella aineiston keräämisen koin olevan helpomman tavan kerätä tietoa kuin haastattelumenetelmän avulla.

Hirsjärvi & Hurme ovat pohtineet teoksessaan (2001, 37) kyselylomakkeen ja haastattelun heikkouksia sekä vahvuuksia. Kyselylomakkeen käyttö nähdään hyvänä silloin, kun lomakkeet on huolellisesti laadittu ja niiden avulla on tavoitteena selvittää konkreettisia ilmiöitä. Kyselylomakkeiden etuna pidetään myös aineiston käsittelyä. Haastattelumenetelmän vahvuutena pidetään sitä, että kun haastateltavat henkilöt suostuvat vastaamaan, se nähdään postikyselyä olennaisempana tekijänä. Raine Valli (2001, 100) toteaa, että kysymysten laadinnassa tulee olla huolellinen, koska sen avulla luodaan perusta tutkimuksen onnistumiseksi. Kysymysten muodolla on merkitystä, jotta tutkittava ajattelee tutkijan laatimat kysymykset juuri tutkijan tarkoittamalla tavalla.

Kyselylomakkeeseen vastasi 32,5 prosenttia niistä avustajista, joille kysely lähetettiin. Tutkimussuunnitelmavaiheessa tavoitteeni oli, että mikäli kyselylomakkeiden avulla en saa

riittävästi tutkimukseen tarvittavaa aineistoa, tulen haastattelemaan niitä avustajia, jotka ovat antaneet kyselylomakkeessa suostumuksensa haastatteluun.

Tutkimuksessani kyselylomakkeeseen vastanneet ja haastatteluun suostumuksen antaneet henkilökohtaiset avustajat ovat eri puolelta suomea erikokoisista kaupungeista. Kyselylomakkeisiin vastatessaan avustajilla oli mahdollisuus antaa yhteystietonsa haastattelua varten. Viisi avustajaa antoi yhteystietonsa kyselylomakkeessa. Haastateltavien henkilökohtaisten avustajien tavoittaminen oli vaivatonta, koska he antoivat suostumuksensa haastatteluun jo vastatessaan kyselylomakkeeseen. Useista yrityksistä huolimatta, yhtä henkilökohtaista avustajaa en tavoittanut haastateltavaksi, vaikka tavoittelin avustajaa useita kertoja puhelimitse sekä sähköpostitse. Tämän avustajan kysymyslomakkeessa oli aiheita, joista olisin halunnut esittää haastatteleamalla tarkentavia kysymyksiä ja näin saada lisää aineistoa tutkimukseeni.

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (1995, 108) mukaan teemahaastattelun avulla on mahdollista saada runsas aineisto. Aineiston käsittely ja analyysi tulisi aloittaa mahdollisimman pian aineistonkeruun jälkeen, toisaalta ilmiöiden ymmärtämiseen voidaan tarvita myös ajallista etäisyyttä. Haastatteluni teemat muotoutuivat avustajien omien kysymyslomake vastausten pohjalta. Esitin haastateltaville teemahaastattelussa kysymyksiä, joista toivoin saavani lisätietoa tutkittavaan aiheeseen.

Teemahaastattelussa haastateltavat ovat kokeneet jonkin tilanteen. Tutkija on selvitelty tutkittavaa ilmiötä, kuten sen rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Sisällön ja tilanneanalyysin pohjalta tutkija päätyy oletuksiin ja analyysin perusteella muodostaa haastattelurungon. Haastattelu suuntautuu tutkittavien subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista. Teemahaastattelu suuntautuu tiettyihin teemoihin. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat ja asioille annetut merkitykset ovat keskeisiä ja merkitysten kuvataan syntyvän vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47– 48.)

Hirsjärven ja Hurmeen (1995, 25) mukaan haastattelussa tähdätään informaation keräämiseen ja se on ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa. Teemahaastattelussa tulee olla hyvä kontakti haastateltavaan, jonka vuoksi haastattelupaikalla on merkitystä, kuten rauhallisuus tulee huomioida. Haastattelijan on hyvä selvittää todelliset olosuhteet haastattelupaikasta ja kommunikation tulee olla mahdollisimman häiriötöntä haastatteluympäristössä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 61.) Pertti Alasuutari (2011, 85) kirjoittaa dokumentoinnin tarkkuudesta ja

yksityiskohtaisuudesta, joka riippuu tallennustekniikasta. Nauhuria pidetään muistiinpanoja tarkempänä välineenä.

Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu nauhoittaminen. Nauhoittamisen avulla voidaan kommunikaatiotapahtumasta säilyttää olennaisia asioita ja huomioida tärkeitä tekijöitä, kuten tauot ja äänenkäyttö. Nauhoitus mahdollistaa haastattelun ilman katkoja ja haastattelusta saadaan luonteva ja vapautunut keskustelu. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 82.) Tallensin haastattelut ja kaikissa haastatteluissa käytin nauhuria. Haastattelupaikan valinta toi pohdintaa ja viivästytti haastattelujen sopimista. Joissakin kaupungeissa virka-ajan jälkeen ei ollut helppoa löytää julkisista tiloista rauhallista haastattelupaikkaa. Keskustelin haastateltavien kanssa puhelimesta haastattelupaikasta siinä vaiheessa, kun tapaamisaikaa sovittiin. Koska kyselylomakkeeseen vastaamisen ja haastattelujen välillä oli useita kuukausia, olin haastateltavaan yhteydessä hyvissä ajoin ennen haastatteluajan sopimista.

Haastattelutilanteessa kysymykset esitettiin samassa järjestyksessä kaikille haastateltaville. Haastattelun pohjana käyttämässäni kysymyslomakkeessa oli taustakysymyksiä, jolla etsin vastausta tutkimusongelmaan; keitä avustajat ovat, heidän koulutustaan, työkokemustaan ja elämäntilannettaan sekä etsien syitä miksi avustajat tekevät tätä työtä. Haastattelutilanteessa käytin lisäksi avoimia kysymyksiä. Haastattelujen kesto oli 43 minuutista yhteen tuntiin, viipyminen kaikkien haastateltavien luona kesti ajallisesti huomattavasti pitempään. Yhteisen ajan avustajan kanssa ennen haastattelun alkua koin olevan tärkeä tutustumisen ja luottamuksen rakentamisen kannalta. Haastattelujen lopuksi kaksi avustajista kertoi aikaisemmista kokemuksistaan tieteelliseen tutkimukseen osallistumisesta, jonka olivat kokeneet myönteisenä. Hirsjärvi & Hurme (1995, 66) toteavat kuinka haastattelijan on välitettävä haastateltavalle tieto tehtävän tärkeydestä ja korostaa kuinka haastateltavan osuus on keskeinen tutkimuksessa. Tutkimukseeni haastatteluun osallistuneet henkilökohtaiset avustajat kertoivat, kuinka olivat odottaneet yhteydenottoani kyselylomakkeeseen vastaamisensa jälkeen. Avustajat antoivat ymmärtää, että pitävät tärkeänä sitä, että heidän omia kokemuksiaan tutkitaan, heidän työstään ollaan kiinnostuneita ja heille annetaan mahdollisuus osallistua haastatteluun.

Henkilökohtaisten avustajien haastattelut aloitin sen jälkeen, kun olin lukenut useaan kertaan alleviivaten ja korostuskynää käyttäen kaikkien avustajien kyselylomakevastaukset, saadakseni kokonaiskuvan avustajien kirjoittamista teksteistä. Lisäksi perehdyin

mahdollisimman hyvin jokaisen haastatteluun osallistuvan avustajan kirjoitukseen vielä ennen haastattelutilannetta. Nämä avustajat olivat kysymyslomakkeessa antaneet yhteistietonsa haastattelua varten. Hirsjärven & Hurmeen (1995, 61) mukaan teemahaastattelussa tulee saada hyvä kontakti haastateltavaan, jonka vuoksi haastattelupaikan tulee olla rauhallinen ja haastateltavalle turvallinen. Haastattelutilanteessa kommunikaation tulisi olla mahdollisimman häiriötöntä.

Ensimmäisen haastattelun tein maaliskuussa 2016. Toisen haastatteluajan sovin pian ensimmäisen haastattelun litteroinnin jälkeen, haastattelu kuitenkin siirtyi myöhempään ajankohtaan haastateltavan tilanteesta johtuen. Viimeisen tutkimukseeni osallistuneen avustajan haastattelun tein lokakuussa 2016. Haastatteluajat sovittiin avustajien kanssa puhelimitse ja matkustin tapaamaan haastateltavia sovittuina aikoina. Haastattelut tapahtuivat kaupungin kirjastossa, oppilaitoksen tiloissa sekä ennakkoon varatussa yksityisessä tilassa kahden kesken haastateltavan kanssa. Yhden haastatteluista tein henkilökohtaisen avustajan kodissa hänen pyynnöstään. Ensimmäisen haastattelun jälkeen aloitin nauhoitetun aineiston purkamisen tekstiksi, litteroin kaikki haastattelut. Haastattelujen nauhoitukset onnistuivat hyvin yhtä haastattelua lukuun ottamatta. Tässä nauhoituksessa oli muutama epäselvä kohta, joita kuuntelin useita kertoja varmistaakseni sen, että kuulin haastateltavan sanat oikein. Haastattelut kirjoitin puhtaaksi avustajan osalta sanasta sanaan ja varasin nauhoitteiden litterointiin runsaasti aikaa. Litteroin haastateltavien puheet kokonaisuudessaan, koska aineisto ei ollut kovin suuri. Kirjoittamisen avustajien puheista tein sanatarkasti täydentämättä vajaita lauseita. Omaa puhettani en litteroinut sanatarkasti. Kirjoitin jokaisen haastattelun tekstin kokonaan valmiiksi ennen seuraavan haastattelun sopimista. Yhden haastattelun litterointiin ja tietokoneella kirjoittamiseen kului useampi päivä. Litteroitua tekstiä haastatteluista tuli yhteensä 40 sivua riviväli 1,5 fontilla 12.

Metsämuuronen (2003, 198) kirjoittaa tutkijan herkistymisestä, joka edellyttää oman tutkimusaineiston hyvää tuntemusta ja keskeisten käsitteiden sisäistämistä teoreettista kirjallisuutta apuna käyttäen. Luin henkilökohtaisten avustajien tekstejä toistamiseen ja litteroidessani haastatteluja perehdyin haastattelujen sisältöihin, mikä toi paljon pohdintaa ja ajattelutyötä. Etsin avustajien teksteistä pelkistettyjä ilmauksia, keskeisiä teemoja joita alleviivasin ja laitoin muistiin.

Hirsjärvi Hurme (1995, 129) kirjoittavat, kuinka teemahaastatteluun liittyen tutkijan tulisi olla hyvin perillä tutkittavasta joukosta ja tapauksia tulee olla riittävästi. Lisäksi voidaan käyttää muita haastatteluja. Roos (2009) on käyttänyt tutkimuksessaan määrällisen tutkimuksen lisäksi haastattelumenetelmää, tutkiessaan käyttäjien toiveita henkilökohtaisesta avusta.

Tässä tutkimuksessa neljän henkilökohtaisen avustajan haastattelujen lisäksi tein asiantuntijan haastattelun täydentämään avustajien antamaa kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimukseeni asiantuntijahaastatteluun lupautui vammaisalalla valtakunnan tasolla toimiva asiantuntija, joka haluaa pysyä anonyyminä. Asiantuntijahaastattelua varten sain tutkimusluvan haastateltavan yksiköstä ja haastattelun tein marraskuussa 2016. Asiantuntijahaastattelua en litteroinut, käytän tätä haastattelua analyysissäni taustoittavana tietona ja analysoidessani tutkimustuloksia. Mainitsen erikseen aineistokatkelmassa, mikäli ne liittyvät kyseiseen haastatteluun.

6.3 Aineiston sisällönanalyysi

Tässä luvussa kuvaan aineiston käsittelyä ja miten olen teemoitellut aineistoa. Toteutin tutkimukseni aineiston analysoinnin aineistolähtöisen sisällönanalyysin pohjalta, joka auttoi etenemään tutkimustyössäni. Aineiston analyysissä etenin Tuomi & Sarajärven (2013, 109) aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti. Analyysissä tarkastelen mistä syistä hakeudutaan henkilökohtaiseksi avustajaksi sekä millaisia suhteita henkilökohtaisilla avustajilla ja avustettavilla on avustajien omien kokemusten mukaan. Aineiston analyysissä ja tulkinnassa tuon kytkeä teoriaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin.

Jari Eskola (2001, 150) toteaa, että analyysiin ja tulkintaan on tuotava kytkeä aikaisempiin teorioihin ja tutkimuksiin. Analyysin rinnalla luin tutkimukseeni liittyvää teoriaa ja aikaisempia tutkimuksia. Eskola (2001, 134) kuvaa tutkimusprosessin aikana analyysivaihetta jyrkimpänä nousuna, josta tutkijan on itse työstettävä aineistosta tulkinta ja analyysi.

Teemoittelut ja luokittelut kuuluvat sisällönanalyysiin. Analyysi, tulkinta ja johtopäätökset ovat ydinasioita tutkimuksen tekemisessä. Alasuutari (2011, 23) kuvaa laadullisen analyysin koostuvan kahdesta toisiinsa nivoutuvista vaiheista, jotka ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Jari Eskola (2001, 134) kirjoittaa tutkijan monista vaiheista

tutkimusprosessin aikana, joista analyysivaihetta kuvataan jyrkimpänä nousuna, josta tutkijan on itse työstettävä aineistosta tulkinta ja analyysi. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2004, 209–212) kirjoittavat kuinka analyysi, tulkinta ja johtopäätökset ovat tutkimuksen teossa ydinasioita ja ne tulisi huomioida jo tutkimuksen alkuvaiheessa.

Hirsjärven & Hurmeen (1995, 116) mukaan kvalitatiivinen aineisto on mahdollista analysoida useammalla eri tavalla. Metsämuuronen (2003, 195–196) toteaa, että aineiston analysoinnin voi tehdä vain tutkimuksen tekijä itse, koska analysointi on tutkijan itsensä käsissä. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat ainakin osittain samanaikaisesti. Ennen aineiston analysointia aineisto saatetaan sellaiseen muotoon, että analysointi mahdollistuu haastattelujen puhtaaksi kirjoittamisella.

Sisällönanalyysi eteni siten, että luin henkilökohtaisten avustajien kyselylomakevastaukset ja perehdyin tekstien sisältöön mahdollisimman hyvin jo ennen haastattelujen tekemistä, saadakseni kokonaiskuvan avustajien vastauksista. Analyysiyksikkönä tutkimuksessani on haastateltavien motiivit sekä henkilökohtaisten avustajien ja heidän työnantajiansa väliset suhteet Jokisen (2016) luokittelun mukaisesti. Lisäksi analyysiyksikkönä ovat asiantuntijahaastattelussa tutkimuskysymysten mukaisesti esille tulevat asiat. Mainitsen erikseen aineistokatkelmassa, mikäli ne liittyvät asiantuntijahaastatteluun. Alleviivasin avustajien kirjoituksia ja litteroimieni haastattelujen tekstejä korostuskynää käyttäen ja lisäksi tein muistiinpanoja. Luokittelua tein tutkimuskysymysten mukaisesti. Analysoinnissa käytin aputaulukoita. Avustajien kirjoituksista etsin vastauksia tutkimuskysymyksiin ja avustajien teksteistä kokosin pelkistettyjä ilmauksia, jotka luetteloin etsien samanlaisuuksia ja erilaisuuksia. Henkilökohtaisten avustajien kirjoituksista etsin tekijöitä, joista yhdistin raporttiini teemoja.

Eskola (2001, 143–146) toteaa, että haastattelutilanteessa keskustelu ei välttämättä etene loogisesti, vastauksia voi löytyä haastattelun eri puolilta. Analyysin tehtävä on tiivistää, järjestää sekä jäsentää aineistoa siten, että kaikki olennainen löytyy ja informaatioarvo kasvaa. Löysin vastauksia avustajien kirjoitusten eri kohdista, samasta asiasta avustaja saattoi kirjoittaa useamman kysymyksen kohdalla tai kertoa useammassa haastattelun eri vaiheissa. Lukiessani avustajien kirjoittamia tekstejä tein muistiinpanoja merkittäviin kohtiin alleviivaten ja erivärisiä korostuskyniä käyttäen.

Tuomi ja Sarajärven (2013, 103–106) mukaan sisällönanalyysissä pyritään löytämään tekstin merkityksiä, jossa tekstimuotoisesta aineistosta tarkastellaan yhtäläisyyksiä ja eroja. Teemoittelin aineistoa ryhmitellen teksteistä samaa asiaa tarkoittavaa ja etsin pelkistettyjä ilmauksia, jotka luetteloin. Pelkistetyistä ilmauksista löysin samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Pelkistetyistä ilmauksista muodostin alaluokkia ja yhdistelin niitä. Yläluokkien yhdistäminen toteutui alaluokista ja lopuksi muodostui yhdistäviä käsitteitä.

Tämän tutkimuksen lähestymistapana on hermeneutiikka. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2013, 34–35) mukaan hermeneutiikassa tutkimuksen kohteena on ihminen ja siinä pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan ilmiötä käsitteiden avulla. Tutkimuksessani pyrin oivaltamaan henkilökohtaisten avustajien kirjoittamista teksteistä merkityksiä avustajien kokemuksiin, siitä mistä syistä hakeudutaan henkilökohtaisiksi avustajiksi sekä siihen minkälaisia suhteita henkilökohtaisten avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajiansa välillä on.

6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Pertti Alasuutarin (2011, 280) mukaan tutkimuksen kirjoittaminen on oman tekstin hiomista ja analysoimista. Helena Hirsjärvi & Helena Hurme (2000,13) kuvaavat kuinka tutkimuksen aihealue voi syntyä käytännön kokemuksesta ja asiantuntijoiden vihjeiden pohjalta. Tutkimuksen ongelmat ja kysymykset ovat merkityksellisiä tutkimuksen onnistumisessa. Tutkimuksen valmistuttua tulen hävittämään tiedostot ja avustajien kirjoitukset sekä haastattelujen litteroinnit.

Hirsjärven & Hurmeen (1995, 128) mukaan kvalitatiivinen aineisto on mahdollista analysoida useammalla eri tavalla. Jokaisessa tutkimuksessa tulisi tavoitteena olla tulosten ja todellisuuden mahdollisimman tarkka vastaavuus. Keskeisimpänä vaatimuksena tieteelliselle menetelmälle todetaan olevan luotettavuuden ja luotettavuustarkastelun koskevan koko tutkimusprosessia. Eskola (2001, 153) kirjoittaa vastauksista poimittujen sitaattien tehtävästä tutkimuksessa. Olen poiminut avustajien teksteistä sitaatteja, jolla haluan mahdollisimman hyvin kuvata aineistoa ja antaa perusteluja tulkinnalle. Häivyitin teksteistä joitakin osia avustajien hyvinkin hankalista ja kiperistä tilanteista. Muokkasin tunnistetiedot avustajien vastauksista, jotta tutkimukseen osallistuneet avustajat ja heidän työhönsä liittyvät tilanteet eivät ole tunnistettavissa. Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden lisäämiseksi olen

käyttänyt aineisto-otteita monipuolisesti ja tutkimuksen kulkua olen kuvannut avoimesti. Aineisto-otteissa olen kertonut lyhenteellä (KH) kysymyslomakehaastattelun ja lyhenteellä (HH) henkilöhaastattelun.

Hirsjärven & Hurmeen (1995, 130) mukaan tutkijan omiin kokemuksiin perustuva käsitys siitä, kuinka tulokset ja todellisuus vastaavat on luotettava luotettavuuden ilmaisin. Käsitellyssä ja julkaisussa keskeisinä käsitteinä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti (Eskola & Suoranta 2003, 56–57.) Kyselylomakkeiden ja haastattelujen aineisto tuodaan tutkimuksessa siten, että tutkittavat henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Tavoitteena on suojata tutkittavien anonymiteetti siten, että kysymyslomakkeisiin vastaajat ja haastatteluun osallistuneet avustajat eivät ole tunnistettavissa. Tässä tutkimuksessa vastauksen sai antaa nimettömänä tai halutessaan yhteystietonsa sai jättää kyselylomakkeeseen mahdollista haastattelua varten. Vallin (2001,101) mukaan kyselylomakkeella tehdyssä tutkimuksessa tutkijan läsnäolo, oma olemus tai äänenpaino ei pääse vaikuttamaan vastaajien vastauksiin. Luotettavuutta lisää se, että jokaiselle tutkittavalle kysymykset kyselylomakkeessa on esitetty samassa muodossa. Tämän vuoksi tarkoitukseni oli kerätä aineisto ensisijaisesti kyselylomakkeella, eikä haastattelemalla, sillä osa tutkimukseen osallistuvista avustajista saattaa tuntea tutkimuksen tekijän vammaispalvelujen työntekijänä. Ajattelen, että näin toimimalla oma vaikutukseni henkilökohtaisten avustajien vastauksissa jäisi mahdollisimman vähäiseksi. Ryhmähaastattelu ei tässä tutkimuksessa ollut mahdollista vaitiolovelvollisuuden vuoksi.

Tutkijana olen pohtinut tutkimuksen jälkiseurauksia avustajien ja avustettavien kannalta, sillä avustajien kirjoituksissa ja haastatteluissa tuli esiin hyvin arkaluontoisia asioita. Tutkimukseen osallistuneet avustajat ovat halunneet vastata kyselylomakkeeseen ja lisäksi heistä osa antoi suostumuksensa haastatteluun. Pohdin sitä, valikoituiko haastatteluun suostumuksensa antaneiksi sellaisia henkilöitä, jotka haluavat puhua työstään ja joille juuri vuorovaikutuksellisuus on tärkeää. Haastatteluihin osallistuneet henkilökohtaiset avustajat olivat aidosti kiinnostuneita pohtimaan työtään. Pohdintaa tuo ovatko tutkimukseen osallistuneet avustajat yleisesti aktiivisempia ja suuntasiko se tutkimustuloksia. Tutkimuksen osallistuminen on ollut henkilökohtaisille avustajille vapaaehtoista ja osallistumisen on voinut halutessaan keskeyttää.

Raunio (2004, 93) kirjoittaa eettisen ohjeistuksen ohjaavan eettisesti kestävään toimintaan, jonka avulla voidaan arvioida yksittäisten työntekijöiden toimintaa. Työntekijät reflektoivat omaa toimintaansa eettisiin periaatteisiin. Raunion (2011, 121–122) mukaan eettiset periaatteet perustuvat yhteiskunnan yleisinä pidettyihin arvoihin. Sosiaalityön arvojen kuvataan alkujaan vaikuttaneen ylhäältä yksilölliseen hyvinvointiin sekä yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen. Näyttöön perustuvassa käytännössä korostuu asiakkaan sekä yksilön ja perheen parissa työskentelyyn kuuluvaa ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia toteuttavia eettisiä periaatteita, jolloin eettiset kysymykset suuntautuvat asiakastyöhön. Hirsjärvi & Hurme (2000, 19–20) toteavat kuinka kaikkiin tutkimuksiin sisältyy eettisiä ratkaisuja ja ihmistieteissä eettisten kysymysten edessä ollaan tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Eettisistä periaatteista tutkijat tuovat muun muassa luottamuksellisuuden, yksityisyyden, laillisuuden ja suostumuksen.

Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä pidän tärkeänä kaikissa tutkimuksen vaiheissa ja aihe on tuonut eettistä pohdintaa jo ideapaperivaiheesta alkaen. Tiedostan, että pitkä työkokemukseni vammaissosiaalityössä syventää ymmärrystäni tutkittavasta ilmiöstä ja näyttäytyi helppoutena lähestyä haastateltavia. Tavoitteeni oli katsoa aineistoa puhtaalta pöydältä, enkä valmiiksi tulkinnut sitä omien kokemuksieni läpi. Tutkimuksellani haluan tuoda tietoa sosiaalityöhön monitahoisesta ilmiöstä. Tutkittavien joukko tässä tutkimuksessa on melko pieni, eikä sen vuoksi tutkimustuloksista voida tehdä laajoja yleistyksiä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulosten ensimmäisessä osassa kuvaan henkilökohtaisten avustajien työmarkkina-asemaa ja motivaatiota hakeutua alalle. Toisessa osassa avaam tuloksia erilaisiin suhteisiin liittyen. Otsikoinnissa käytän Arja Jokisen (2016) luokittelua erilaisista suhteista. Metsämuurosen (2003, 205) mukaan tutkijalta ei saa hämärtyä tutkittavien todellisuus, vaan tulokset tulevat tutkittavien henkilöiden kokemuksista ja kontekstista.

7.1 Henkilökohtaisten avustajien työmarkkina-asema ja motivaatio hakeutua alalle

Tutkimukseni osallistuville avustajille esitettiin kyselylomakkeen taustakysymyksinä perustietoihin liittyviä kysymyksiä. Tutkimukseeni osallistuneet 13 henkilökohtaista avustajaa ovat suurimmaksi osaksi naisia. Vastaajissa on yksitoista naista ja kaksi miestä. Myös tutkimukseeni haastateltavaksi suostumuksensa antaneissa on sekä naisia että miehiä. Karjalaisen (2015) tutkimuksessa naisten osuus oli myös miehiä suurempi 91 % naisia ja 9 % miehiä. Tutkimuksessani avustajista suurin osa oli iältään 45–64 vuotiaita. Seitsemän henkilökohtaista avustajaa kuului edellä mainittuun ikäryhmään. Tutkimukseen osallistuneista kaksi avustajaa oli 18–24 vuotiaita ja kaksi 25–44 vuotiaita. Kaksi henkilökohtaista avustajaa vastasi olevansa yli 65- vuotias. Myös Karjalaisen (2015) tutkimuksessa avustajien keski-ikä oli melko korkea: 45,8 vuotta.

Tutkimukseeni osallistuneiden avustajien peruskoulutus ja ammatillinen koulutus vaihtelevat paljon. Henkilökohtaisista avustajista osa on käynyt ainoastaan peruskoulun, osa avustajista on lukion käyneitä. Tutkimukseeni osallistuneilla avustajilla on 85 prosentilla ammatillinen tutkinto. Karjalaisen (2015) tutkimuksessa ammatillinen tutkinto on 62 %:lla avustajista. Koska henkilökohtaisille avustajille ei ole säädettyä koulutusvaatimusta, avustajina on mahdollista toimia sosiaali- ja terveysalalle kouluttamattomia henkilöitä. Tähän tutkimukseen vastanneista vain kolmella avustajalla oli sosiaali- ja terveysalan tutkinto. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista avustajista näkee koulutuksen tärkeänä.

”Sanon suoraan, että minulle tuli tiedon puute. Lähdin opiskelemaan.” (HH4)

Könkkölä (2006, 25) puolestaan näkee työnantajien kouluttautumisen henkilökohtaisten avustajien kouluttautumisesta tärkeämpänä ja pitää vammaista työnantajaa parhaana kouluttajana omalle henkilökohtaiselle avustajalleen. Aineistossani avustajat eivät tuoneet esiin työhön perehdyttämisen näkökulmaa eikä avustajat tuoneet odotuksiaan työnantajan antamasta perehdytyksestä. Henkilökohtaisen avustajan työhön erään avustajan mukaan on helppo ryhtyä, vaikka työhön ei ole ammatillista koulutusta. Henkilökohtainen apu ei ole vammaispalvelulain mukaan hoivaa, hoitoa tai huolenpitoa, mutta henkilökohtaiset avustajat kirjoittavat nauttivansa hoitotyöstä. Asiantuntijahaastattelussa haastateltavan mukaan avustustyön luonteesta riippuen näkyy ammatillisuus ja avustajan on tärkeää saada perehdytys työhön, samalla tavalla kuin missä tahansa työsuhteessa. Asiantuntijan mukaan hoiva ei voi olla pääsääntöisesti työhön liittyvää, mutta hoivaa on mahdollista jonkin verran sisältyä avustajan työhön. Aineistossani eräs avustaja kirjoittaa, että hänellä ei ole peruskoulun jälkeen muuta opiskelua, eikä mitään hoitotyöhön liittyvää työkokemusta.

”Ihan peruskoulu”(KH11)

ja sama avustaja kirjoittaa työkokemuksestaan:

”Ei mitään hoitotyöhön liittyvää. Olen aina halunnut hoitotyöhön, mutta ei ole ollut mahdollisuutta opiskella. Käytännön koulutus vain ja hyvää on ollutkin. Nautin hoitotyöstäni ja opin aina uutta. (KH11)

Henkilökohtaisilla avustajilla on monenlaisia koulutuksia, mutta ylempää korkeakoulututkintoa ei ole vastaajista kenelläkään. Alempi korkeakoulututkinto on yhdellä avustajalla ja lisäksi yksi avustaja kirjoittaa opiskelevansa ammattikorkeakoulussa. Tutkintojen lisäksi avustajien vastauksissa mainitaan yhden avustajan kohdalla opiskelu sosiaalialaan liittyvänä opintojaksona avoimessa korkeakoulussa. Koulutusta koskevaan kysymykseen avustajat ovat vastanneet opiskelleensa useita eri ammattialoja, kuten tekniikan-, opetus-, kaupan-, hallinnon-, maatalouden- ja puutarha-alaa sekä turvallisuusalaa. Kaupan alan koulutukset ovat myynnin, jakelun- ja toimistotyön eri tehtävissä. Vastauksissa mainitaan myös sosiaali- ja terveysalan koulutuksia, kuten hoidon, avustavien tehtävien sekä ohjauksen alalta, esimerkiksi koulunkäyntiavustaja, lähihoitaja, sosionomi tai ohjaaja. Useissa avustajien koulutukseen liittyvässä vastauksessa mainitaan lisäksi ravitsemus- ja puhdistusalan koulutuksia.

”merkonomi: (kauppa ja hallinto), tietojenkäsittelyn ammattitutkinto, kodinhuoltaja (puhdistus- ja ravitsemuspalvelut)” (KH4)

”Puutarhuri, kasvatusta- ja yhteiskuntatieteen opintoja, toimitilahuoltaja-opintoja” (KH 12)

Avustajilla on monipuolista aiempaa työkokemusta. Avustajat ovat vastanneet toimineensa useilla eri aloilla, kuten opetuslalla avustavissa tehtävissä, maatalous- ja puutarha-alalla, kirjanpito- ja toimistotöissä, elintarvikealalla, kaupanalalla, hoitoalalla, kuten lähihoitajana, myynti- ja jakelutehtävissä, kotiäitinä, ravitsemus- tai puhdistusalalla, perhepäivähoitajana, turvallisuuslalla, tekniikan alalla, suunnittelun, työnjohdon sekä asentajan tehtävässä, puhdistusalalla. Avustajat ovat vastanneet työskentelevänsä myös lastenhoitoalalla, vanhustyössä, kehitysvammatyössä sekä kotihoidossa.

”Koneasentaja, putkiasentaja, työnjohtaja, suunnittelija” (KH5)

”Myyjä, eri keittiöllä esim. koulun, seurakunnan, työpaikkaruokalan ym. maatalousyrittäjä, postinjakaja, päiväkodin keittiöllä, perhepäivähoitaja. (KH10)

Pääsääntöisesti avustajat toimivat tai ovat toimineet avustajana useammalla työnantajalla. Yhdellä avustajalla on kokemusta jopa viiden eri vaikeavammaisen työnantajan kanssa toimimisesta. Tutkimukseen osallistuneista avustajista osa toimii osa-aikaisessa työssä tai määräaikaisessa työsuhteessa. Aineiston mukaan useammalla avustajalla on osa-aikatyö avustajan työn lisäksi toisella työnantajalla yksityisen tai julkisen palveluntuottajan palveluksessa. Asiantuntija toteaa haastattelussa, että avustajien sivutoimisuudesta ei ole tarkkoja lukuja eikä tutkimustietoa, mutta jossain määrin avustajan työ on monelle avustajalle sivutoimista. Avustajan työtä avustajat itse pitävät sivutoimisena.

”Olen sanonut, että kuitenkin mulle päätyö on kaupassa ja sieltä mun pitää ottaa suurin piirtein kaikki ne tunnit, mitä minä saan”. (HH2)

”Teen vaihtelevasti osa-aikatyötä” (KH9)

Avustajan päätoiminen työnantaja ei välttämättä ole tietoinen avustajan tekevän työtä henkilökohtaisena avustajana. Eräs avustajista kertoo haastattelussa, ettei ole kertonut työnantajalleen sivutoimisesta työstään.

”En minä minä tiedä tietääkö meidän myymäläpäällikkö, että mulla on extraa, mutta osastonhoitaja kyllä tietää ja muut tietää. (HH2)

Henkilökohtaisina avustajina toimivissa on myös yksityisyrittäjiä, jotka tekevät avustajan työtä osa-aikaisesti. Henkilökohtaisten avustajien vastauksista ilmenee, että usein samalla henkilökohtaisella avustajalla on usean eri ammatti-alan työkokemusta ja samanaikaisesti eri

alojen osa-aikatyötä. Avustajien kokemuksissa yhdistyy avustajien aikaisemmin hankittu ammatti ja työ henkilökohtaisena avustajana. Törrönen ym. (2016, 306) kirjoittavat sosiaalityössä asiakkaan ja ammattilaisen kohtaamisen erityisluoteesta ja virallisuudesta, jotka eivät pohjautu ystävyYTEEN. Tässä tutkimuksessa avustajien kokemuksissa työhönsä liittyvissä suhteissa näkyy toisesta ihmisestä välittämisen tunteet ja vahvasti ystävyys, eivätkä ne näyttäyty samalla tavoin kuin Törrösen ym. kuvaamina virallisina suhteina. Avustajat kertovat kuuntelevansa ja välittävänsä avustettavasta henkilöstä.

”Teen työni niin hyvin kuin voin. Vaikka hermoille ottaa. Sydän mukana työssä”
(KH4)

Aineistossa tuodaan esiin avustajatyön palkitsevuus ja avustajat kokevat saavansa työstään itseluottamusta.

”Henkisesti saa avustaja usein enemmän kuin mitä antaa” (KH5)

”Olen saanut työssäni hyvin paljon lisää itseluottamusta” (KH7)

Avustajista osa kertoo opiskelevansa henkilökohtaisen avustajan työn ohessa, tekevänsä sijaisuuksia tai olevansa eläkkeellä tai osa-aikaeläkkeellä.

”Opiskelin avustajan työn ohella lähihoitajaksi. Lisäksi tein samaan aikaan sijaisuuksia vanhustyössä.” (KH1)

”Olen eläkkeellä, mutta teen (mainitsee ammatin) töitä n. kolmena päivänä viikossa” (KH3)

Avustajat tuovat vastauksissaan uraan ja ammatinvalintaan liittyviä tekijöitä ja kertovat viihtyvänsä avustajan työssään. Avustajan aikaisemmasta koulutukselta ja työkokemuksesta koetaan olevan hyötyä avustajan työssä tai työ voi liittyä ammatin vaihtoon työttömyyden vuoksi. Koska avustajan työhön ei ole koulutusvaatimusta, alasta kiinnostuneella on mahdollista hakea työtä. Käytännön työkokemus koetaan hyvänä.

”Jäin eläkkeelle kaupanalalta ja kun aina olen halunnut hoitotyöhön niin otin tämän työn ja nautin kaikesta.” (KH11)

”Avustajan työ sopii kodinhuoltajan ammattiin. Kaupan alalta en löytänyt uutta työpaikkaa” (KH4)

Avustajien työnsuorittamispaikka on työnantajan kodissa, työhön- tai opiskeluun liittyvissä tiloissa tai erilaisissa toimintapaikoissa. Vammaispalvelulain mukaisessa työnantajamallissa avustajien työympäristönä on usein työnantajan koti. Avustajien kirjoituksissa ja haastatteluissa esiintyy työturvallisuuteen liittyviä tekijöitä, joihin liittyy molempien

osapuolten tehtävät ja vastuut. Työsuhteesta tehdään avustajan ja työnantajan välinen kirjallinen työsopimus. Työsuhdetta säätävät monet lait, joista eräs on työsuojelulaki. Työturvallisuuslain (738/2002) mukaan työntekijällä on aktiivinen rooli työturvallisuuden toteuttamisessa. Avustajan työhön liittyy turvallisuusriskejä ja yksintyöskentelyä, joita he pohtivat kirjoituksissaan ja haastatteluissa. Avustajat kertovat pohtineensa tapahtumien jälkeen yhdessä avustettavan ja myös avustettavan läheisten kanssa tapahtuneita vaaratilanteita. Tilanteet liittyvät työtehtävään, työturvallisuuteen tai avustettavan vointiin.

”Ja eilen pesin terassin ikkunat, joka pelotti niin kauhiastiko ja sitte, että mitenkä ne toimii, mää en ensin saanut niitä auki...Kun ne on niin kauhian korkiat ne ikkunat. Sitten kun ne on auki totta mua rupesi pelottamaan” (HH2)

”Onhan hänen (mainitsee sukulaisuussuhteen) kerran tai kahdesti sanonut, että jos hän rojahtais siitä, kun on se kuuma kiuas, tulee mieleen, että miten sen saa pidettyä, kyllä se niin kuin tosi riskialtista on kiivetä.” (HH3)

Avustajat kertovat työajastaan, jossa ollaan valmiita joustamaan, mutta myös noudattamaan työaikalain säännöksiä ja määriteltyjä työaikoja. Tekemässäni asiantuntijahaastattelussa tuotiin näkökulmaa siitä, kuinka kaikissa työyhteisöissä on mahdollista syntyä myös ristiriitatilanteita, eikä avustajan työ poikkea siinä.

Tällä hetkellä on niin poikkeuksellista, että minä en voi tehdä iltahommaa. Minähän oon ollutkin myöhäseen iltaan. On sanottu, että mielellään ei viikonloppuisin, vaan en tiedä sitten kun koulutus on käyty, onko sitten ”. (HH4)

”Silloin kun avustettavan kanssa tullaan hyvin toimeen ja viihdytään yhdessä, mutta hänen vanhemmille tai tyttärelle ei tunnu mikään kelpaavan. Silloin tulee miettineeksi onko tässä työssä mitään järkeä, kun parhaansa yrittää ja mikään ei riitä” (KH9)

Henkilökohtaiset avustajat ovat vastauksissaan kirjoittaneet syitä, miksi hakeudutaan henkilökohtaisiksi avustajiksi. Vastauksissa toimeentulo on usein mainittu tekijä avustajana toimimiseen.

”Olin työtön ja minusta tämä on minun työtä”(KH8)

Avustajat pitävät työtään mielenkiintoisena ja haluavat työltään lisäansioden lisäksi virikettä omaan elämäänsä.

”- työ on kaikkiaan mielenkiintoista” (KH9)

”lisäansioden toivossa. Virikettä elämään saadakseni (KH12)

Monet avustajista ovat osa-aikatyössä tai opiskelevat avustajan työn ohessa. Aineiston mukaan avustajan työhön hakeudutaan lisäansioiden saamiseksi ja työkokemuksen hankkimiseksi.

”Lisäksi koin opettavaiseksi työskennellä opintojen ohella henkilökohtaisena avustajana ja se oli opintojen ohella myös taloudellisesti järkevää” (KH1)

”olen leski, enkä saa lesken eläkettä, eikä tuloni päätoimisesta työstäni riitä” (KH2)

Suurelta osin positiivista ”niin kuin ei olisi työtä ollenkaan”, mutta silti vähän palkkaa saa...” (KH12)

Avustajat voivat kaivata myös toimintaa ja työkokemusta omaan elämäänsä. Avustajan työtä pidetään mielenkiintoisena ja joustavana, jossa on mahdollista saada tekemistä myös omaan elämään. Avustajat pitävät henkilökohtaisen avustajan työtä antoisana varsinkin silloin, kun avustettavan kanssa koetaan olevan hyvä tiimi.

”Halusin tehdä välillä jotain muuta kuin toimistotyötä” (KH7)

”Tämä on vapaata saa käyttää mielikuvitusta mielin määrin” (KH8)

”Työ on kaiken kaikkiaan mielenkiintoista” (KH9)

Myös halu auttaa toista ihmistä on yksi syy hakeutua avustajaksi.

”Ei se taida kuuluakkaan avustajan toimenkuvaan, mutta kun olemme vanhoja tuttuja niin sitä haluaa auttaa! (KH3)

”Olen sosiaalinen ihminen ja tykkään auttaa ihmisiä” (KH13)

Useat avustajat kertovat aloittaneensa henkilökohtaisen avustajan työn avustettavan itsensä pyynnöstä, oppilaitoksen, kotipalvelun henkilöstön tai avustettavan omaisen pyynnöstä.

”Minulle suositeltiin henkilökohtaisen avustajan työtä koulun kautta. Avustettava oli monivammainen henkilö ja hänellä oli taannuttava lihassairaus. Minulla löytyi osaamista viittomakielestä ja ymmärrystä sairauteen liittyvissä asioista.” (KH1)

”Tarvitsin kesätöitä ja minua pyydettiin avustajaksi. Sain lisää avustettavia ja pidin työstä. Työ on joustavaa ja sitä on helppo tehdä koulun ja muiden töiden ohella, (KH6)

Vaihtoehtoisten kommunikointimenetelmien hallitseminen mahdollistaa vuorovaikutuksen ja luo yhteenkuuluvuutta avustajan ja avustettavan välille. Avustajat tunnistavat selkokielen ja kommunikaation tärkeän merkityksen avustajan ja avustettavan välisessä vuorovaikutuksessa

ja arvostavat omaa osaamistaan vaihtoehtoisten kommunikointimenetelmien hallinnassa. Henkilökohtaiset avustajat luottavat omiin kykyihinsä, jos he eivät osaa niin he ovat valmiita opettelemaan ja kokeilemaan uusia menetelmiä. Myös Notkon (2016) tutkimuksen keskeisenä käsitteenä ovat vuorovaikutuskokemukset. Notkon tutkimuksessa puhutaan kasvokkaisesta henkilökohtaisesta vuorovaikutustilanteista ja palautteen merkityksestä. Myös avustajat kertovat kokemastaan positiivisesta tai negatiivisesta palautteesta.

”Sitte meidän opettaja kysyi mua, kun tiesi että mulla on osaamista siihen viittomakieleen” (HH1)

”Minä olin siinä suhteessa tyytyväinen kun minut otettiin mukaan. Sain oman näkökulmani antaa asioista. Asia pitäisi mahdollisimman arkipäiväisesti esittää se asia, että hän ymmärtää sen. Minäkään en aina tahdo ymmärtää ”. (HH4)

Henkilökohtaisella avustajalla on usein myös aikaisempaa kokemusta toisen henkilön avustamisesta, kuten kokemusta lähiomaisensa avustamisesta. Halu auttamiseen tulee esiin avustajien kirjoituksissa. Eräs avustaja kertoo halustaan auttaa toista ihmistä.

”Olin edesmenneen mieheni omaishoitaja ja kotihoidon väki ehdotti minulle tätä työtä, että sopisin tällaiseen työhön” (KH10)

”Olen sosiaalinen ihminen ja tykkään auttaa ihmistä.” (KH13)

Erityisesti kahden henkilökohtaisten avustajan vastauksissa näkyy avustajan ja avustettavan yhdessä tekeminen, liittyen kädentaitoihin ja tekniikkaan. Yhteinen tekeminen avustettavan kanssa koskee suunnittelua ja rakentamista, kuten apuvälineitä, kodinrakentamista tai liittyvät vapaa-ajan toimintaan. Nämä toimintavälineitä ja rakentamiseen liittyviä töitä suunnittelevat ja toteuttavat henkilökohtaiset avustajat ovat miehiä. Toiminnan kautta on mahdollista saada uutta näkökulmaa ja rohkeutta yhdessä toimimiseen. Yhteinen avustajan ja avustettavan välinen tekeminen tukee osallisuutta ja sosiaalista vuorovaikutusta sekä mahdollistaa avustettavan osallistumisen myös kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

”Mutta kyllä minäkin nyt uskon, että tämä on nyt viimeinen kesä, kun (mainitsee nimen) sinne lauteille menee, jos ei siihen mitään tekniikkaa kehitellä” (HH3)

”Henkilö jolla olen avustajana on entinen työkaveri ja koska minulla on aikaa, kun olen eläkkeellä, niin ajattelin omalla panoksellani tuoda vaihtelua hänen päiviinsä ja toimiinsa. Olemme paljon kehitelleet ja tehty hänelle apuvälineitä harrastuksiin ja päivittäisiin toimiin” (KH10)

Avustajaksi ryhtymisen syynä voi olla myös velvollisuuden tunne:

”Olen varmaan ”äidin maidossa” saanut sellaisen auttamisen halun kanssa ihmisiäni kohtaan ja kun lisäksi sairastunut (mainitsee nimen) ja hänen (mainitsee sukulaisuussuhteen) molemmat kysyivät minua avustajan tehtävään niin en tietenkään voinut kieltäytyä!” (KH3)

Henkilökohtaisten avustajat työmarkkina-asema näyttäytyy heikkona. Avustajat kokevat avustajan työn sivutoimisena ja heillä on samanaikaisesti useita osa-aikaisia työsuhteita. Avustajan työtä tehdään opiskelun ja eläkkeen ohessa. Tämän aineiston pohjalta motivaatioksi hakeutua alalle on auttamisen halu, lisäansiot, työkokemuksen hankkiminen ja toiminnan saaminen omaan elämään. Aineiston mukaan henkilökohtaiset avustajat ovat enimmäkseen naisia. Avustajien keski-ikä on melko korkea, suurin osa avustajista on iältään 45-64 vuotiaita. Avustajien melko korkea keski-ikä on todettu myös Karjalaisen (2015) tutkimuksessa. Koska avustajille ei ole säädettyä koulutusvaatimusta, avustajina voi toimia henkilöitä, joilla ei ole ammatillista koulutusta ja työhön on mahdollista hakeutua alasta kiinnostuneet. Aineiston mukaan avustajat ovat opiskelleet eri koulutusaloja, mutta avustajien sosiaali- ja terveysalan koulutus on vähäistä. Avustajilla on usein aiempaa monipuolista työkokemusta ja kokemusta oman läheisen avustamisesta. Avustajien kokemuksissa tuodaan tärkeänä vuorovaikutuksessa rakentuvat suhteet ja avustettavan kanssa yhdessä tekeminen.

7.2 Henkilökohtaisten avustajien ja työnantajien välisistä suhteista

Seuraavassa kuvaan henkilökohtaisten avustajien kokemuksia avustajan ja vaikeavammaisen työnantajan välisistä suhteista. Nämä suhteet ovat yhteiskunnallinen suhde, institutionaalinen suhde, ammatillinen auttamissuhde sekä vuorovaikutuksessa rakentuva suhde.

7.2.1 Yhteiskunnallinen suhde

Henkilökohtaisen avustajan ja työnantajan väliseen suhteeseen liittyy yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja myös yksilöllinen ulottuvuus. Henkilökohtaisen avun myöntämisessä on kyse julkisen vallan toiminnasta, jota ohjaa lait, asetukset ja niihin perustuvat toimintaperiaatteet. Myös Särkelä (2001) kirjoittaa julkisen toiminnan yhteydestä. Aineistossani esiintyy usein palkkaukseen tai toimeentuloon liittyviä tekijöitä. Useimmat avustajista pohtivat vastauksissaan palkkaansa. Avustajat pitävät palkkaansa huonona, mikä heidän mielestään

kertoo myös työn arvostuksesta. Palkkausta avustajat eivät tuo julkisti yhteiskunnalliseen keskusteluun, vaikka siitä käydään keskustelua työnantajan ja läheisten kanssa.

”Kun olen avustettavani kanssa puhunut siitä palkasta, hänen mielestä se on ihan hyvä palkka. Ystäväni sanoi: voi sinähän teet niin monenlaisen ammattimiehen töitä, että minkä takia sinä teet kymppillä tunti, että eihän tuo ole oikein, että sinunhan pitäisi saada paljon enempi palkkaa.”(HH3)

”huono palkka elikkä ei anneta arvoa työlle”(KH8)

Avustajan toimeentuloon liittyvät taloudelliset kysymykset esiintyivät avustajien vastauksissa. Yhteiskunnalliseksi suhteeksi taloudelliset asiat muodostuvat, koska avustajien talous on tiukalla. Heinonen ja Saraste (2006, 250) toteavat vanhakantaiseksi ajattelutavan, jossa avustajan ammattia pidetään läpikulkuammattina opiskelijalle. Tässä tutkimuksessa voidaan todeta avustajan työn olevan opiskelijalle tai osa-aikaeläkkeellä olevalle lisäansio tai mahdollisuus työkokemukseen, jota avustajat tekevät mielellään. Osa-aikaista henkilökohtaisen avustajan työtä on mahdollista tehdä opiskelun toisen työn ohella. Aineiston mukaan henkilökohtaisen avustajan työ voi olla myös eläkkeellä olevalle lisäansion lähde tai tuoda sisältöä eläkepäiviin.

”mää täältä reppu selässä lähin silloin sitte sinne ja tuota oottelin, oottelin. Ja mää sitte menin sinne ja hohoilin siinä ulkopuolella soitin ovikelloa, hänen mieskaverinsa asui siellä pellon toisella puolella ja hän sanoi, että ei --- ole kotona. Minä sanoin, että ai jaa ja mun piti tulla töihin tänne. Sanoi ei, että se on mennyt (mainitsee kaupungin). Minä sitte soitin kaupungille ja kysyin saanko palkan siitä, kun oon niin kuin tulossa tänne. Sanottiin, että ei, kun vain tehdystä työstä. Minä sitten sanoin sitten (mainitsee nimen) että ei tästä tule mittään, että minä olen ottanut tämän, tarvin lisäansiota.” (HH2)

”Tarvitsin kesätöitä ja minua pyydettiin avustajaksi. Sain lisää avustettavia ja pidin työstä. Työ on joustavaa ja sitä on helppo tehdä koulun ja muiden töiden ohella.” (KH4)

Henkilökohtaiset avustajat kaipaavat nykyistä enemmän arvostusta työlleen sekä toivovat julkista keskustelua henkilökohtaisen avustajan työhön liittyen. Avustajat pitävät työtään tuntemattomana, mutta toivovat siitä julkista keskustelua. Vaitiolovelvollisuuden vuoksi avustajat eivät itse halua tuoda työtään julki.

”Sitä minä olen ihmetellyt miksi tätä työtä pidetään salassa. Minä vaan puhun asiakastyöstä, en käytä sen kummemmin avustettavien nimiä. Vaitiolovelvollisuus on tärkeää. Varmasti löytyisi työntekijöitä tiedottamalla”. (HH 4)

Osallisuuden Mari Kivistö (2011, 23) kuvaa hyvinvointia uudempana käsitteenä, joka on tullut julkiseen keskusteluun korostettaessa kansalaisten omaa aktiivisuutta. Osallisuus korostuu vahvasti avustajien kertomuksissa. Avustajalle on tärkeää osallistuminen vammaisen tukena ja avustajat haluavat olla mahdollistamassa avustettavan elämään sisältöä.

”Se on päiväsaikaan kun pystyn tulemaan, on pitempi päivä, niin voidaan käydä katsomassa taideteoksia näyttelyssä... Joo ja tuota niin, me käytiin hänen kanssaan kylpylässä tekemässä semmoisen viikonloppureissun. Ne sanoikin sitte mulle, siinä muut ihmiset, että nyt on tainnut joku löytää sellaisen avustajan mitä kaikilla ei ole, että tuota ei kaikki tuolla lailla erikseen huomioi. Minä siten sanoin heille, että tiedättekö, että minä olen töissä en minä ole missään lomalla. Että minun pitää sekin asia huomioida tässä”. (HH4).

Avustajan työnkuva ja työtehtävät voivat olla avustajille epäselvää.

”No sitähan se lähinnä on niin kun nykyisin että se, ehkä enimmäkseen sitä, että, että sehän on ollut valtavan niin moninaista että, että eihän se tavallaan ole ollut sitä, mää en tiedä mitä se avustajan varsinainen työ on, mutta eihän se sitä yksistään mulla ole ollut.”(HH3)

Työn avustajat voivat kokea fyysisesti ja psyykkisesti raskaana.

”Yritän parhaani olemalla rento ja oma itteni” mutta sitä en ymmärrä, kun hän ei ota vastaan terapiaa mitä hänelle on tarjottu ja sit hän purkaa pahanolonsa (mainitsee nimen) ja se mua harmittaa kovin. Olen kertonut omia kokemuksia terapiasta, mutta siihen hän ei reagoi mitenkään”. (KH3)

Että se on niin kun se mun työnteko on, oikeastaan semmoista niin kuin. Olen joskus aika poikki, kun tuota se on niin raskasta, kun tuota se työ on niin raskasta. (HH3)

Tämän tutkimuksen aineiston mukaan henkilökohtaisen avustajan ja avustettavan välisessä suhteessa on nähtävissä yhteiskunnallisia tekijöitä liittyen osa-aikatyöhön, eläkkeisiin, opiskeluun, palkkaukseen, toimeentuloon, työttömyyteen, uraan, lainsäädäntöön, työvoimapolitiikkaan, osallisuuteen ja työn julkisuuteen. Avustajia yhdistää heikko työmarkkina-asema, huono palkkaus, työn sivutoimisuus ja osa-aikaisuus. Toisaalta aineiston pohjalta voidaan todeta osa-aikaisen työn olevan opiskelijalle, osa-aikatyötä tekeväälle tai osa-aikaeläkkeellä olevalle lisäansio tai mahdollisuus työkokemukseen. Avustajan työ koetaan olevan sivutoimista ja salassa pidettyä. Avustajat kaipaavat työstään julkista keskustelua, mikä toisi myös työnantajalle lisää mahdollisuuksia työntekijöiden rekrytointiin. Avustajat voivat kokea työnsä fyysisesti ja psyykkisesti raskaana. Avustajat kokevat avustettavan osallisuuden tärkeänä myös kodin ulkopuolisessa toiminnassa.

7.2.2 Institutionaalinen suhde

Sosiaalityön asiakkaiden kanssa tehtävä työ edellyttää erilaisia taitoja työntekijältä, kuten verkostoitumista ja asiakkaan läheisten kanssa tehtävää työtä. Yhteys sosiaalityöhön näkyy avustajien vastauksissa. Avustajat kertovat ottavansa yhteyttä sosiaalitoimeen tai sosiaalityöntekijään omaan työsuhteeseensa tai työnantajan ongelmatilanteeseen liittyen. Kaupungin sosiaalitoimen vammaispalveluun ja kotihoitoon avustajat kokevat voivansa olla helposti yhteydessä erilaisissa työhönsä liittyvissä tilanteissa. Kodinhoitajat, kotisairaanhoidajat ja fysioterapeutit mainitaan vastauksissa. Myös Tedren (1999, 127) mukaan kotona tapahtuvaan auttamiseen voi liittyä ongelmallisia tilanteita, joihin ei saada kosketuspintaa eikä vastavuoroisuutta. Autettavan toimintakyvyn heikettyä kodinhoidolliset asiat tulevat etäisimmiksi ja asiat voivat tulla pulmalliseksi.

”Minä tasan tarkkaan tiedän, että mää en tehnyt sitä. Mä sitte soitin vammaispalveluun, ne sano että sinun ei tarvi välittää, että he katsovat korvataanko se”. (HH2)

”Tänäänkin on sellainen asia, että joudun pyytään apua ihmisiltä, että kun minä tiedän että en pysty sitä yksin sillä lailla ratkaisemaan, että se tulisi niin kuin pitää. En usko, että lähihoitajatkään pystyvät enää auttamaan, on ruvennu olemaan sellaista, että hän ei luota enään meihin. Pitää saada ihan vieras neuvomaan, jolla on vahva taustatieto tällaisista asioista”. (HH4)

Työsuhteeseen liittyvissä asioissa avustajat kokevat olevan epäselvyyksiä palkkaukseen ja työnantajuuteen liittyen. Tutkimukseeni osallistuneiden avustajien mukaan avustajan työssä tehtävänkuvaa eikä työnantajuus välttämättä ole selvää. Avustajalle voi olla epäselvää se, kumpi toimii työnantajana vaikeavammainen henkilö vai kaupunki. Työnantajana avustaja voivat pitää kunnan sosiaalitoimen viranhaltijaa, vaikeavammaisen toimimista työnantajana eivät avustajat aina koe todellisena. Epäselvyyttä on työnantajana toimivan roolin osalta myös siitä, onko vaikeavammainen työnantajana vai asiakkaana.

”Onhan se aika, aika erikoinen, nyt kun se tulee sieltä postissa, että (nimeltä mainittu) on maksanut niinkö, on maksanut mulle niin kuin palkan, no eihän se ole totta, mitä se ilmoittaa niin kuin sähköpostilla. Kaupunkihan se maksaa, sieltä tulee se tilinauha sähköpostilla” (HH3)

Barnes ja Mercer (2010, 149) puolestaan ovat todenneet työnantajan käyttäjäksi ja henkilökohtaisen avustajan työntekijäksi. Aineistossani avustajat käyttävät molempia nimityksiä, sekä avustettava että työnantaja. Haastatteluissa avustajat puhuivat hyvin

tuttavallisesti työnantajastaan etunimellä, myös heidän työnantajinsa perheenjäsenet vaikuttavat hyvin läheisiltä avustajien kertomuksissa. Asiantuntijahaastateltava ei ihmettele työnantajuuden epäselvyyttä, koska henkilökohtaisessa avussa on useita toteuttamistapoja ja lisäksi kunnalla on vahva rooli käytännön asioissa. Työnantajamallia asiantuntija pitää kunnille taloudellisesti edullisena vaihtoehtona.

”Johtajahan on sosiaalityöntekijä, minä en oikein tiedä miten se tuo pitää ajatella” (HH 4)

Henkilökohtainen avustaja toimii vaikeavammaisen työnantajansa alaisuudessa, työnsuorittamispaikkana avustettavan koti, opiskelu-, työ- ja toimintapaikat. Työnantajan koti avustajan työympäristönä kuuluu avustettavan henkilön yksityiseen alueeseen, mutta työsuhteeseen liittyy myös julkinen palvelu vammaispalvelun myöntämiseen liittyen. Antosen (2009, 8) mukaan sairauden tai vammautumisen myötä voi tulla sellaisia tilanteita, jolloin myös hoivaa voidaan tarvita. Henkilökohtaisen avun työnantajamalliin on mahdollista liittyä myös hoivan ulottuvuus. Avustaja tulee työnantajan kotiin, jossa työnantaja päättää tavastaan elää myös vointinsa huonotessa ja avustajat kertovat suhtautuvansa toiminnassaan asiakkaan sekä hänen perheensä yksityisyyttä kunnioittaen. Avustajien työsuhteeseen liittyvät asiat koetaan epäselvänä. Henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto tulee esiin vain vähäisesti avustajien kokemuksissa. Työnantajien järjestäytyminen Heta-liittoon antaisi avustajille paremmat työsuhte-edut.

”Eikä mää tuota silleen koe sitä, silleen että alkaisin painostamaan työnantajaa liittymään Heta-liittoon” (HH2)

”Siis työnantajanki pitäisi kuulua johonkin liittoon.” (HH4)

Vaikeavammaisen suvun perinteet ja kulttuuri ovat vaikuttamassa avustajan ja avustettavan väliseen suhteeseen. Myös avustajan omalla taustalla on vaikutusta suhteeseen.

”Hänen puoliso on sanonut, että menisitte joskus mökille ja menisitte veneilemään tekemättä mitään, mutta avustettava ei pysty siihen. Aina jotakin pitää tehdä. Mutta minä ymmärrän häntä, koska minulla on samanlainen kotitausta kuin avustettavalla, sitä arvostusta ei oikein ole saanut. Arvostuksen on saanut pelkällä työllä. Siellä on ollut samanlainen kasvatus.” (HH3)

”Joo mutta en minä enää sillä lailla ota, mää otin silloin alkuun, että sillä lailla, että minä teen parhaani, se pitää riittää, jos ei se riitä niin. Ne on tosi taitavia ne (mainitsee sukulaisuussuhteen) ja pystyvät vaikka mihin ja mitä. Jotenkin tuntuu, että sitä jää niin kuin alamittaiseksi, mutta sitte se vaan pitää aina itselle sanoa, että sitä teen mitä osaan ja niin hyvin pyrin tekemään ja olen sanonutkin

(mainitsee nimen) että, jos ei joku onnistu, että tämä ei nyt tänä päivänä tämän paremmin onnistunut.” (HH3)

Avustajat kertovat ratkovansa vastaantulevia työhön liittyviä käytännön ongelmia myös yhdessä työnantajiansa kanssa. Avustettavan kodit ja toimintaympäristöt sisältävät monenlaisia, avustajalle haastaviakin tehtäviä. Yhdessä työnantajansa kanssa tekemisen ja toiminnan kautta avustajat kokevat työnsä mielekkäiksi. Aineistossani avustajat kertovat tekevänsä työkokemukseensa pohjautuen erilaisia töitä, joihin työnantajat myös osallistuvat toimintakykynsä mukaan. Asiantuntijahaastattelun pohjalta voidaan todeta avustajien työtehtävien aiheuttavan paljon kiivastakin keskustelua ja myös hämmennystä. Asiantuntija ihmettelee miksi yksittäiset työtehtävät aiheuttavat niin paljon keskustelua tässä työssä. Asiantuntija pohtii, onko mitään muuta alaa, jossa työtehtävät keskusteluttaisi yhtä paljon kuin avustajan työssä. Aineistossani avustajat kertovat avustajan työhön liittyvistä työtehtävistä.

” Nytkin vasta, se mökin lattia se piti hioa hyväksi ja lakata, (mainitsee nimeltä) sanoi ei, ei se riitä, ei se riitä vielä. Minä en tiedä kun olen tälle linjalle lähtenyt, että minä kaikkea teen...Nytkin oli siellä mökillä tällöisen lasiovenkin asennus. Sekin on aika tarkkaa työtä, kun asennetaan ovia, hänen (mainitsee sukulaisuussuhteen) oli vähän kaverina ja avustettavakin, mutta ei se mitään kun avustettava oli tyytyväinen, kun siitä tuli hyvä.” (HH3)

”Tosissaankin mielikuvitusta saa käyttää, täytyy sanoa. Sillä seudulla on sellaisia ihmisiä, jotka tietää mitä me tehdään, rikas mielikuvitus minulla, minä olen elänyt sillä lailla, että hänen elämässä olisi sisältöä. No tuota, hän ei oikeastaan pysty muuten kuin avustajan kanssa toimimaan. Musiikkia hän pystyy vain kuuntelemaan.”(HH4)

Eräs avustajista kertoo lähteneensä opiskelemaan saadakseen tietoa ja kertoo opiskelun rikastuttaneen työtään. Haastattelussa avustaja pohtii miksi hänen ystävälleen ei annettu avustajan työtä.

”Sain kuulla tästä ja auttaa kun saa tietopuolista. Opiskelu on rikastuttanut tätä hommaa...niin minä myönnän, että se oli minun virheeni, että en heti lähtenyt opiskelemaan”... Saattaahan olla, että koska hänellä ei ollut minkäänlaista ammattikoulutusta, että se vaikuttaa siinä” (HH4)

Erilaisen yhdessä tekemisen ja toiminnan kautta on mahdollista saada uutta näkökulmaa ja rohkeutta sekä kiitosta avustajana toimiseen.

”Kyllä kokemukseni ovat kaiken kaikkiaan positiiviset ja sitten kun en jaksakaan tehdä (mainitsee ammatin) töitä enää, niin jos avustajan hommia olisi niin voisin tehdä niitä enemmänkin, jos vain kelpaan avustajaksi jollekin muukkekin vaikka (mainitsee paikkakunnan)”(KH3)

”Minun työnantajat ovat aina kiitollisia siitä mitä teen. ” (KH13)

Aineiston tulkinnan pohjalta institutionaaliseen suhteeseen liittyviä teemoja ovat opiskelu, ammattitaito, sosiaalitoimi, työnantajan perhe ja läheiset, verkostotyö, kotihoito, työkokemus ja ammattiliitto. Jokinen (2000,16) kuvaa institutionaalisisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvan ennalta määrätty yhteiskunnalliset ja ammatilliset tehtävät, joissa toimijat asettuvat eri asemiin ja toimivat asemien mukaisesti. Aineiston mukaan avustajat tukeutuvat sosiaalitoimen työntekijöihin työsuhteisiin liittyvissä ongelmatilanteissa ja hoidollisissa asioissa kotihoidon työntekijöihin. Aineiston pohjalta voidaan todeta työsuhteeseen, työtehtäviin ja työnantajuuteen liittyvien tekijöiden olevan avustajille epäselvää, jota avustajien ammatillisella koulutuksella olisi mahdollista tukea. Aineiston mukaan avustajalle voi syntyä läheinen suhde työnantajan perheen kanssa. Henkilökohtaiset avustajat haluavat tukea työnantajinsa sosiaalisia suhteita, osallisuutta, ja itsemääräämisoikeutta.

7.2.3 Ammatillinen auttamissuhde

Vammaispalvelulain mukaan henkilökohtainen apu ei ole hoivaa, hoitoa tai huolenpitoa. Karjalaisen (2015) tutkimuksessa tuodaan selkeästi avustajien kokevan työnsä hyvin hoidolliseksi. Tässä tutkimuksessa avustajat kertovat tekevänsä jonkin verran hoidollisia tehtäviä, kuten avustaminen wc-käynnillä tai pesuissa. Avustajat kokevat saavansa hoidollisiin asioihin apua kotihoidon lähihoitajalta tai kotisairaanhoidajalta ja kuntoutukseen liittyvissä asioissa toimivan fysioterapeutin.

”Tänään kävi kotisairaanhoidaja, verenpaineen mittaa ja vissinkin hemoglobiinin ottaakohan ne. Se hirveen vastaan oli ensin kotisairaanhoidoakin, joka käy.” (HH 2)

”Minä olen niin kuin näiden lähihoitajien kanssa yhteistyössä. Olen joutunut monta kertaa heille soittaan ja selittää asioita, että mitä nyt tehdään, että nyt tuli tällaisia mutkia matkaan. Vai kyllä täytyy sanoa, että jos ei lähihoitajia olisi ollut, minä olisin monta kertaa ollut hukassa. Heiltä on niin kuin saanut hirveen tärkeää tietoa. Määrätty hoitajat käyvät hänen tykönsä.” (HH4)

Avustajien kokemusten mukaan hoidollisten toimenpiteiden vastaanottaminen avustettavalle voi olla häpeällistä tai noloa, mikäli avustajalta puuttuu ammatillinen koulutus. Aineistossa esiintyy työturvallisuuteen liittyviä tekijöitä. Kaikissa tilanteissa ei ole mahdollista kotihoidon työntekijän tai kotisairaanhoidajan olla paikalla juuri sillä hetkellä, kun hoidollista apua tarvitaan. Kodinhoitajan käynnit työnantajansa luona eräs avustaja kokee vain vähäisenä.

”Että hirvittää, että miten sen käy jos minä lyön oven kiinni ja sanotaan että minä en tulekkaan enään. Minä olen niin kuin näiden lähihoitajien kanssa yhteistyössä. Olen joutunut monta kertaa heille soittaan ja selittää asioita, että mitäs nyt tehdään, että nyt tuli tällöisiä mutkia matkaan”. (HH 4)

”Työ henkisesti raskasta, kumpikin 85-vuotiaita, palkka huono, viikonloppuisin mulla ei ole tuuraajaa. kodinhoitaja käy, mutta heillä ei ole aikaa kuin muutama minuutti” (KH10)

Avustajat kertovat työn olevan välillä fyysisesti ja henkisesti raskasta ja he pohtivat mikä oikeasti kuuluu avustajan työhön. Avustaja työskentelee tiiviisti työnantajansa ja hänen ydinperheen kanssa. Anttonen ja Zechner (2009, 17) toteavat hoivan liittyvän moniin eri asioihin, kuten läsnäoloon, toisen ihmisen tarpeista huolehtimiseen fyysisesti tai psyykkisesti ja heidän mukaansa hoiva voi olla myös raskasta ruumiillista työtä. Waesnessin (1984) mukaisesti sellaisen ihmisen, jonka keho ei kykene siivoustyön asentoihin käyttämän siivouspalvelua katsotaan olevan osa hoivaa. Tutkimukseni aineistossa avustajat kertovat tekevänsä sellaisia töitä, joita vaikeavammainen tekisi itse, mutta ei vammastaan johtuen kykene. Aineistoni mukaan henkilökohtaisille avustajille ei ole selvää se, mitkä työhön liittyvistä tehtävistä on hoitoa tai hoivaa.

” Henkilökohtaisena avustajana työskentely oli opettavaista ja antoisaa, mutta toisinaan henkisesti hyvinkin raskasta” (KH1)

”Tietysti voidaan hoitotoimenpiteeksi ajatella siivoaminenkin. Se vähä riippuu mitä ajatellaan hoitotoimenpiteeksi, ” (HH4)

Avustajat kirjoittavat antavansa kannustavaa palautetta avustettavalleen ja rohkaisevat luottamaan vammaisen omiin kykyihin. Avustajat pohtivat avustettavan puolesta tekemistä ja työtehtävien selkeyttä, mitä avustajan kuuluu tehdä ja miten itsemääräämisoikeus näyttäytyy. Vaikka avustajat tukevat työnantajaansa tekemään itse, avustajan kokemuksen mukaan työnantaja voi odottaa avustajan myös tekevän puolesta. Luottamus nähdään tärkeänä.

”Mutta toisalta hän teetätti tosi paljon, jos kynä tippui lattialle ja hän olisi pystynyt nostamaan sen pyörätuolista huolimatta. Niin hän ei suostunut

tekemään sitä, eikä suostunut ottamaan vastaan sitä mitä kaikkea minä teen hänelle, hänen puolesta. Kun en ollut se vakituinen avustaja hän testaili mihin kaikkeen mä pystyn. Se luottamus täytyy minun mielestä olla kunnossa. ” (HH1)

”Luottamus pitää olla, koska käy toisen kodissa ja hoitaa heidän asioitaan. Kummallakin on luottamus minuun, toinen sokea hoidan myös raha-asiat” (KH10)

Avustajien kokemusten mukaan, työsuhteessa ei vaadita erikoisalojen osaamista.

”mutta kyllä hän on minunkin ammattitaidon nyt nähnyt, että jos jotain hitsaushommia pitää tehdä, niin ei hän vaadikkaan multa, kun en minä osaa mitään hitsata. Hän teettää sen ammattihitsarilla.” (HH3)

Henkilökohtaiset avustajat kertovat kokemuksiaan työhönsä liittyvistä kohtuuttomista tai pelottavistakin tilanteista, jotka saattavat kauhistuttaa tai pelottaa avustajaa. Nämä tilanteet voivat tulla työntekijälle yllätyksenä, joihin koulutuksella voitaisiin valmentautua.

” Ja mä aattelin mitä kauheita on tapahtunut. Se oli tiiäkkö tuota sägystä tippunut” (HH 2)

” Ensinnähän sitä pelkää mennä uuteen paikkaan ja jännittää ja pitää harkita asiakkaan vammaisuuden laatuun pystynkö minä tähän, ja häntä oikein hoitamaan.” (KH11)

Aineistossani avustajat pohtivat paljon avustajalle kuuluvia työtehtäviä. Eräs avustaja kertoo, että ei koe työtään orjana olemisena, vaan kertoo työnantajansa jättävän mahdollisuuden siihen, että avustaja haluaa tehdä vaaditun työn.

”Hän tietää minun rajat, että mitä ne on, kumminkin aika hyvin. Mutta kyllä hän monesti aina sanoo, kumminkin sen, että jos sinä haluat tehdä sen, hän aina jättää siihen sen takaportin. (tauko) Mutta kun hän on moniosaaja, totta kai hän sen ajattelee niin. Ei, ei minulla ylivoimasta työtä ole eikä katkeruutta ole jäänyt, eikä mitään sellaista orjana olemista ole.”(HH3)

”Tiesin, että ei ole helppoa mennä toisen kotiin töihin ja se että minkälainen vastaanotto on ja se, että työnantajan mieliala onko se positiivinen vai negatiivinen. Mulla on onneksi ollut positiivista enimmäkseen. Tunnen että minua odotetaan todella töihin.” (KH11)

Matti Laitinen ja Heini Saraste (2014, 7) käsittelevät teoksessaan kuolemaa, jonka toteavat vammaisten yhteisössä olevan varhemmin esillä kuin yleensä. Sarasteen (2014) mukaan Gunilla Sjövall on käsitellyt suruun liittyvää temaa ja rohkaissut ihmisiä puhumaan myös vaikeista asioista. Aineistossani avustajat kirjoittavat ja kertovat myötäelämiseen, vierellä kulkemiseen, henkiseen hyvinvointiin ja kuolemaan liittyviä kokemuksiaan avustajan työssä.

”Varmaan se autettavan vilpitön hymy ja kiitos kun jälleen saatiin yksi työ tehtyä, kun hän valmistautuu lähtöönsä niin että kaikki työt tehtäisiin valmiiksi että hänestä jäisi sellainen muisto jälkeen jääneille, että hän hoiti asiansa ja työnsä loppuun asti hyvin. (KH3).

”Avustettavan kuolema on aina hyvin surullinen asia, vaikea” (KH7)

”Kunnioitan heitä ja haluan hoitaa hyvin koska heillä ei varmaan elinvuosia paljon jäljellä. Työ henkisesti raskasta” (KH10)

Avustajat kuvaavat vastauksissaan tunteita, kuten avustettavan kokemaa vihaa. Kotona tehtävään työhön voi liittyä perheväkivaltaa tai sellaista toimintaa, jota avustajat pohtivat epäeettisenä. Myös Tedre (1999) tuo samankaltaisia tekijöitä hoivaan liittyvistä kulttuurisista sekä sanattomista sopimuksista, jotka liittyvät asiakkaan ja työntekijöiden välisiin suhteisiin. Tedren mukaan suhteisiin syntyy epävirallisia sanattomia sopimuksia, joihin liittyy luonnollisuus, itsestänselvyys ja vaikea todennettavuus. Samankaltaisia ilmiöitä esiintyy avustajien vastauksissa. Notkon (2016) mukaan ilmeitä ja eleitä käyttämällä voidaan käyttää valtaa ja hienovaraista vallankäyttöä ei helposti voida todentaa. Avustajat tuovat kertomuksissaan samankaltaisia kokemuksia kuin Notko on esittänyt.

”Ja varmaan siinä on sitäkin, että kun se äksyilee nykyisin varsinkin tosilaille ja jopa lyökin, lyökin jopa (mainitsee sukulaisuussuhteen) sillä on niin kuin niin paljon vihaa...Kyllähän hänen (mainitsee sukulaisuussuhteen) pääsisi helpommalla, että ei tarvitsisi sitä vihaa kokea. Jos muistelee sitä omaa kun (mainitsee sukulaisuussuhteen) sairasti, vaikka hänhän kävi koko ajan terapiassa, mutta häneltähän meni sitten puhekyky, niin sitten viimeisessä leikkauksessa. Mutta kyllähän sitä vihaa oli, että ei siltä niin kuin vältty varmaan kukaan.” (HH3)

Avustajan työstä voi tulla vaikeavammaisen työnantajan tai työnantajan perheenjäsenen kanssa hyvin läheinen suhde, jota avustajat pohtivat kirjoituksissaan ja haastatteluissa. Avustajat voivat kokea avustettavan haluavan sydänystävyyttä.

”Olen tehnyt (mainitsee nimeltä) töitä joita hän ei voinut enää tehdä” (KH3)

”Joskus ehkä tulee tunne, että avustettava olisi vailla läheisempää (sydän) ystävyyttä, kuin mihin olen halukas.” (KH12)

Myös avustajan oma perhe voi liittyä läheisesti avustajan työhön.

”Hyvät suhteet molempiin, jopa (mainitsee sukulaisuussuhteet) käyvät auttamassa samalla kylällä asuvaa avustettavaa” (KH10)

Avustajan omalla taustalla on vaikutusta suhteeseen. Useammalla avustajalla on kokemusta puolison tai läheisen sairastamisesta tai menettämisestä ennen työsuhteen alkamista. Avustajalla voi olla kokemusta myös sairaan tai vammautuneen henkilön puolisona tai läheisenä olemisesta, mikä osaltaan on vaikuttamassa työsuhteen alkamiseen ja jatkumiseen. Eräs avustaja kertoo kokemukstaan myös palveluntarvitsijan näkökulmasta.

”(mainitsee sukulaisuussuhteen) sairasti syöpää n. 5-vuotta 90-luvulla ja oli viimeiset puoli vuotta pyörätuolissa, toinen puoli halvaantuneena ja puhekyvyttömänä. Kodinhoitaja oli 8h päivällä, muuloin hoidin itse, joskus (mainitsee sukulaisuussuhteen) auttoi vähän, hän oli sairaanhoitaja” (KH3)

Aineiston mukaan ammatilliseen auttamissuhteeseen liittyvät vaitiolovelvollisuus, vastuu, toivo, luottamus, kohtaaminen, osaaminen, työturvallisuus, joustavuus, itsemääräämisoikeus ja avoimuus. Tämän tutkimuksen aineiston mukaan voidaan todeta, että usein avustajien henkilökohtaiseen elämään liittyy ennen avustajaksi ryhtymistä läheisen vaikea sairaus, vammautuminen tai kuolema. Avustettavan perheestä on mahdollista tulla avustajalle hyvin läheinen. Avustajat ovat valmiita joustamaan työajoissaan. Vaitiolovelvollisuuden avustajat tiedostavat ja molemminpuolisesta luottamuksesta kertovat paljon. Työturvallisuuteen liittyvät riskit ovat olemassa ja avustajat voivat kohdata työssään pelottaviakin tilanteita.

7.2.4 Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde

Vastauksissaan henkilökohtaiset avustajat tuovat Jokisen (2016, 147) tavoin esiin sen, kuinka viimekädessä kahden ihmisen kohtaaminen rakentuu hetkittäin vuorovaikutuksessa molempien osapuolten yhteisen toiminnan avulla, joka ei ole ennalta tiedettävissä. Tutkimukseen liittyvässä asiantuntijahaastattelussa asiantuntija pohtii avustajan ja työnantajan välisten suhteiden vaihtelevan sen mukaan mitä kautta avustajan rekrytointi on tapahtunut. Asiantuntijan mukaan työnantajan tulisi saada tehdä avustajan rekrytointi kiireettömästi. Asiantuntija toteaa, että mikäli avustaja on työnantajalleen tuttu, ystävä tai perheenjäsen se ei voi olla vaikuttamatta heidän väliseen suhteeseen. Asiantuntijan mukaan ei ole tutkimustietoa siitä, kuinka paljon on tehty sellaisia henkilökohtaisen avun päätöksiä, joissa omainen toimii henkilökohtaisena avustajana. Tutkimukseni aineistossa ei tullut esiin omaisen toimiminen avustajana. Avustettavalle myönnetyn henkilökohtaisen avun tuntimäärällä ja sillä, onko

samalla työnantajalla useampia avustajia, on asiantuntijan mukaan vaikutusta avustajan ja avustettavan väliseen suhteeseen. Asiantuntija toteaa työnantajuuden virallisen aseman korostuvan, mikäli avustettavalla on paljon avustajan tarvetta. Aineistossani avustajat kertovat viihtyvän yhdessä työnantajansa kanssa ja avustajat pohtivat vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä. Avustajan ja avustettavan välinen vuorovaikutus antaa osallisuuden kokemusta, jossa syntyy luottamusta.

”Kun olimme pitempään toimineet vuorovaikutuksessa ja luottamus oli syntynyt puolin ja toisin, suhde oli rento ja miellyttävä.” (KH1)

”Työ on haastavaa, aina kun aloittaa uuden avustettavan kanssa, että löytyy se yhteinen juttu, että tullaan toimeen ja viihdytään yhdessä” (KH9)

Usein henkilökohtaisen avustajan ja hänen vaikeavammaisen työnantajansa väliseen suhteeseen liittyy aikaisempi tuttavuus tai ystävyys jo ennen työsuhteen alkamista. Useat avustajat kuvasivat aikaisempaa ystävyyttä tai tuttavuutta, jo ennen työsuhteen alkamista. Merimaan (2015, 34–37) mukaan Shakespeare on haastattelussa tuonut riskien mahdollisuuden sellaisiin tilanteisiin, joissa avustajan ja avustettavan välit ovat hyvin läheiset. Läheisiin väleihin on lisäksi mahdollista liittyä avustajan ja avustettavan yhteisiä ystäviä, joka esiintyy myös tutkimuksessani avustajien kokemana. Aikaisemmalla henkilökohtaisen avustajan ja hänen työnantajansa tai työnantajan läheisen ja avustajan välisellä tuttavuudella on merkitystä työsuhteen alkamiseen.

”Ja sitten, minähän tunsin tämän (mainitsee nimen) Hän on minun työkaverin tuota ex-puoliso. Silloin tämä työkaverini puhui, he silloin olivat vielä yhdessä, se puhui, että kun on raskasta. Sitten hän suunnitteli sitä, että se eroaa, niin sitte minä vain heitin tämmöisenä, suunnasta, että sittenhän voin tulla (mainitsee nimen) assariksi. (HH2)

”Henkilö jolla olen avustajana, on entinen työkaveri ja koska minulla on aikaa kun olen eläkkeellä, niin ajattelin omalla panoksellani tuoda vaihtelua hänen päiviinsä ja toimiinsa.” (KH5)

”Kyllä kait se nyt lähinnä oli tietysti sitä, ettäkö (mainitsee nimen) oli sillä lailla tuttu, hänen (mainitsee sukulaisuussuhteen) oli vielä tutumpi, kun hän oli samoissa töissä. Mutta jotenkin kun ne oli molemmat miettinyt, että ketä ne kysyy ja ne oli molemmat oli miettineet mua, niin sehän kosketti jotenkin kovasti. Myös avustettavan (mainitsee sukulaisuussuhteen) oli miettinyt mua. (HH3)

Avustajat tuovat omia kokemuksiaan kuvatessaan työn herättämistä tuntemuksista avustajan ja vaikeavammaisen työnantajansa välisiin suhteisiin liittyen. Avustajat kunnioittavat

avustettavaa ja kertovat välittävänsä avustettavasta. Yhdessä tekeminen tuo molemmille sisältöä elämään.

”Joo, joo, ihan molemmin puolin on välittämistä. Molemmin puolin ihan. Minä kyselen hänen pojan perheestä.... (HH2)

”On ihana nähdä kun asiakas on iloinen ja nauttii kun hänen kanssa puuhastelee. Käymme ulkona ja luemme kirjaa ja nauramme paljon. Teemme palapelejä ja lakkaamme kynsiä. Teemme kaikkea kivaa. Jos on huonopäivä heti aamusta teemme siitä silti mukavan”. (KH11)

Useat avustajista mainitsevat huumorintajun tärkeäksi piirteeksi työssään, jonka avulla jaksaa hankalissakin tilanteissa ja toteavat avustettavalla olevan samanlaisen huumorintajun kuin itsellään.

”Ja se on erittäin tärkeää, että on samanlainen huumorintaju, sillä selviää kiperistäkin tilanteista (KH9)

”Melko pitkälle samanlainen huumorintaju” (KH12)

Avustajien kokemusten mukaan yhdessä koetut tilanteet lähentävät avustettavan ja avustajan välistä suhdetta. Toisaalta avustajien kokemukset voivat olla päinvastaisiakin. Aineistossa avustajat kuvaavat myös valta-asetelmaa. Notkon (2016) mukaan valtaa ei kuitenkaan ole aina helppo todentaa, tämä ilmeni myös tutkimukseni aineistossa.

”Välillä on tuntunut, että joku on ”ripustautunut” minuun ja haluaisi tietää kaikki asiani. (KH7)

”Onhan se jotenkin, että ne silmät on siellä niskassa, valvova, hän vähän turhan paljon valvoo sitä mun mielestä mun tekemistä, mutta ei hän sitä varmaan pahalla tee. En minä usko, että hän sillä haluaa loukata minua kumminkaan.” (HH3)

Haastattelussa avustaja kertoi työnantajansa toivovan siskosuhdetta, mutta avustaja kertoi haluavansa pitää suhteen ammatillisena. Avustettavan omatoimisuuden ja osallisuuden tukeminen nähdään tärkeänä.

”Mutta sitten taas, vaikka siellä oli negatiivisia asioita, sitten oli myös positiivisiakin asioita sitten kun opittiin tuntemaan sen asiakkaan, avustettavan kanssa toisiamme paremmin ja hän oppi sen, että autan asioissa missä hän apua vaatii, mutta en tee puolesta. Niin sitten yhteistyö sujui paremmin ja tuli semmoinen, ehkä hän olisi enempi halunnut semmoista siskosuhdetta, mutta, mutta kuitenkin halusin pitää sen semmoisena avustettava avustaja välisenä suhteena, ammatillisena.” (HH1)

”On ihana lenkkeillä ja ulkoilla kun tietää että asiakas nauttii siitä.” (KH11)

Vastavuoroisuus näkyy avustajan ja avustettavan välisessä toiminnassa ja se on yhteydessä luottamukseen. Luottamuksellisuus syntyy avustajien kokemuksen mukaan suhteen jatkuessa pitempään. Jokisen (2016) tavoin avustaja kirjoittaa avustajan ja avustettavan välisestä toimivasta suhteesta seuraavasti:

”–Mutkaton, luottamuksellinen, rehellinen ja ystävällinen suhde niin autettavan kuin auttajankin puolelta.” (KH1)

Myös Törrösen (2016, 11) mukaan vastavuoroisuus on myönteinen käsite ja se merkitsee välittämistä, myönteisiä tunteita tai kiittolisuutta tai siihen voi liittyä myös velvollisuuden kokeminen. Toista ihmistä kohtaan voi syntyä myönteisiä tunteita, jotka vaikuttavat vastavuoroisten tekojen tekemiseen toiselle, johon liittyy luottamus ja sitoutuminen yhteiseen toimintaan. Osallisuuden tunnetta pidetään ihmisen hyvinvoinnille olennaisena.

”Työsuhde on aina työsuhde. Kuitenkin avustajan työssä ollaan hyvin lähellä toista ihmistä, joten avustettavista saattaa tulla hyvin läheisiä. Suhde on kuitenkin yksilöistä kiinni ja miten hyvin tullaan toimeen keskenään” (KH6)

”Työ on haastavaa, aina kun aloittaa uuden avustettavan kanssa, että löytyy se yhteinen juttu, että tullaan toimeen ja viihdytään yhdessä (KH9)

Tässä aineistossa henkilökohtaiset avustajat kuvaavat avustajan ja avustettavan välisen suhteen olevan toimivaa, silloin kuin se on kunnioittavaa, avointa, mutkatonta, luottamuksellista, rehellistä, ystävällistä ja kommunikointi toimii avustettavan välillä. Asiantuntijahaastattelussa asiantuntija korosti toimivan työsuhteen alkamisen edellytyksiä. Asiantuntija pitää tärkeänä, että avustajan työhön rekrytointi on sujunut hyvin. Työsuhteen alussa työnantajalla tulee olla riittävästi aikaa haastatella avustajaa ja työhön perehdyttämistä pidetään olennaisena. Asiantuntijan mukaan työsuhteen alussa hyvällä vuorovaikutuksella on merkitystä. Tällöin sovitaan mitä työnantaja toivoo avustajalta, haluaako työnantaja avustajan olevan mukana sosiaalisissa tilanteissa vai onko avustaja taustalla. Aineistossani avustajat myös tuovat kokemuksiaan työnantajan toiveiden huomioimisesta.

”Toimiva suhde on molemminpuolista kunnioitusta ja kykyä kommunikoida asioista. Työsuhde vaatii luottamusta ja toisen lähelle päästämistä. (KH6)

”Hyvä suhde ja avustettava voi luottaa avustajaan. Asiat pitää hoitaa avustettavan toiveiden mukaan.”(KH11)

Avustajat voivat auttaa työnantajaansa kommunikointiin liittyvissä asioissa. Aina työnantaja ei itse pysty vuorovaikutukseen puheella tai pyytämään apua asioihinsa vammastaan johtuen.

Avustajat arvostavat vaihtoehtoisten kommunikointikeinojen ja selkokielen hallitsemista työssään, joka vaikuttaa vuorovaikutukseen avustettavan kanssa.

”Minulta löytyi osaamista viittomakielestä.”(KH1)

”Se asia pitäisi esittää mahdollisimman arkipäiväisesti esittää, että toinen ymmärtää mitä puhutaan. Eli sillai, arkipäiväisesti esittää, että toinen ymmärtää mitä puhutaan” (HH4)

”paljon on ehditty puhua ja kuunnella puolin ja toisin kaiken kotityön, kaupassa käynnin ja muun lisäksi olen oppinut ymmärtämään enemmän puheenlukua huulilta” (KH7)

Eräs avustajista kirjoittaa, että ei halua sääliä ketään, mutta pyrkii tukemaan avustettavaa ja olemaan empaattinen. Avustaja edelleen jatkaa, että monelle vaikeavammaiselle on tärkeää saada avautua avustajalle, sillä heillä ei välttämättä ole paljoa läheisiä, joille puhua. Avustajan työssä on mahdollista tulla tilanteita, jolloin avustaja kertoo saaneensa tukea avustettavalta.

”Avustettavakin halusi lähteä saunaan. Hän sanoi, mutta hän ajatteli, ei hän ajatellut tulla saunaan, mutta kyllä sinä nyt tarvitset kaveria, se meni niin kuin sillä lailla ihan kivasti muuten. ” (HH3)

” Huonojakin päiviä on ollut, mutta asiakas on vammaisen ja hänen mielialaa on ymmärrettävä. huonon päivän muutamme mukavaksi ja sen mukaan menemme mikä on mieliala. Kerromme kaikki asiat mitkä mieltä painaa ja puhumme niistä tai muutamme ne positiiviseksi. Asiat pitää hoitaa avustettavan toiveiden mukaan. (KH11)

Avustajat kertovat positiivisia kokemuksiaan työhönsä liittyen toimiessaan vaikeavammaisen työnantajan kanssa.

”Meillä kemiat passaa hyvin yhteen”(HH2)

”-Työ on niin antoisaa, varsinkin silloin kun avustettavan kanssa on hyvä ”tiimi”(KH9)

”Suhtautuminen on ollut hyvin yksilöllistä. Pääosin olen kuitenkin kokenut että apuani arvostetaan ja meillä on ollut lämpimät välit.” (KH6)

Molemminpuolinen arvostus nähdään avustajien kirjoituksissa. Myös työnantajan ja hänen perheensä sekä läheistensä koetaan arvostavan avustajaa. Avustajat arvostavat avustettavien toiveita ja mahdollistavat avustettavan osallisuutta.

”saan olla ihmisten (ihmisen) kanssa tekemisissä ja uskon että työnantajani arvostaa työtäni.” (KH1)

”Työnantajani arvostaa työtäni. Ja hirveen hyvin meillä on mennyt kyllä, että me maailmaa parannetaan ja jutellaan kaikki asiat”. (HH2)

ja sama avustaja jatkaa haastattelussa:

”Kyllä, kyllä arvostaa. Hän on hyvin, sellainen hirveen vähään tyytyväinen. Joo, joo kyllä mää tykkään, että (mainitsee nimen) arvostaa ja tosiaankin mää sitte aina sille suunnittelen, että mitä teen ruuaksi, aina keskiviikkona kyselen, että mitä me viikonloppuna laitetaan semmosta mitä hän pystyy.” (HH2)

”Kyllä hän ja myös (mainitsee sukulaisuussuhteen) kiittelevät aina kovasti mua kun olen lähdössä ja myös heidän läheisensä arvostavat suuresti että autan vaikeavammaista”. (KH3)

”esim. sellainen, kun menee avustettavan luo ja hän on oikein allapäin ja kaikki asiat huonosti, mutta kun sitten on jonkun aikaa juteltu, niin hänen katse kirkastuu ja mieli muuttuu valoisammaksi, se tunne että on voinut piristää toisen päivää, siitä tulee niin hyvä mieli itsellekin.” (KH9)

Henkilökohtaiset avustajat kertovat kirjoituksissa ja haastatteluissa myös negatiivisista kokemuksistaan työhönsä liittyen. Kuten asiantuntijahaastattelussa tuli esiin, kaikissa työyhteisöissä ja työsuhteissa on mahdollista syntyä myös ristiriitatilanteita.

”Pari kertaa olen saanut kuulla kunniani kun olin vastannut puhelimeen autettavan kuullen ja olin kertonut missä olen sillä hetkellä. Kyllä se kaikenlainen avoimuus ja suoruus on tärkeintä, aina ei ole n.s paras päivä” kummallakaan joten ymmärrystä puolin ja toisin tarvitaan ja anteeksi pyytämistä ja antamista niin sit taas jaksetaan mennä eteenpäin.” (H3)

”Hienosti meillä synkkaa hyvin nautin työstäni” (H8)

”Teen työni niin hyvin kuin voin. Vaikka hermoille ottaa” (H11)

”No 6 vrk lomareissu siten, että asuttiin yhdessä ja samassa kylpylässä, samassa yhteisessä huoneessa, oli aika rankka kokemus! mutta toisaalta: olen jo toipunut ja osaisin nyt varautua paremmin (korvatulpat...) ja voisinkin ottaa uusiksi! (H12)

Vuorovaikutuksessa rakentuvaan suhteeseen liittyvät vastavuoroisuus, tunteet, ystävyys, tuttavuus, ristiriidat, empatia, auttamisen halu, palaute ja yhteiset kiinnostuksen kohteet. Aikaisemmalla ystävyydellä tai tuttavuudella ennen työsuhteen alkamista on myönteistä vaikutusta avustajan ja hänen vaikeavammaisen työnantajansa väliseen suhteeseen, vuorovaikutukseen sekä luottamuksen syntymiseen. Avustajien vaihtoehtoisten kommunikaatiotaitojen ja selkokielen hallitseminen koetaan eduksi. Tutkimukseni aineistossa avustajien kokemuksissa vastavuoroisuus näyttäytyy Kariston (2016) kuvaamalla tavalla sisältäen dialogisuutta, jossa tarkoitus ei ole voittaa tai olla toista parempi. Karisto

toteaa vastavuoroisuuden lisäävän luottamusta, kasvattavan sosiaalista sekä kulttuurista pääomaa ja lisäksi lujittavan ihmissuhteita. Samoja elementtejä löytyy aineistostani avustajien kokemana.

7.2.5 Yhteenveto henkilökohtaisten avustajien kokemista suhteista

Jokisen (2016, 145) mukaan suhteiden ulottuvuudet kietoutuvat toisiinsa, eikä niitä kategorisesti voida helposti erottaa toisistaan. Tämä oli nähtävissä myös aineistossani. Saman henkilön haastatteluissa näyttäytyi useita erilaisia suhteiden elementtejä, eivätkä ne ole toisiaan poissulkevia.

Avustajien kokemusten mukaan henkilökohtaisten avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajien välisessä suhteessa on lisäksi tunnistettavissa Arja Jokisen (2016) kuvaamaa vastavuoroisuutta, kunnioitusta, itsemääräämisoikeutta, luottamusta, rehellisyyttä, empatiaa ja avoimuutta. Salassapidon ja luottamuksen työnantajaa kohtaan avustajat kokevat olevan vahvaa.

”Hyvä suhde, luotamme toisiimme, puhumme paljon päivän tapahtumista, perheestä jne.” (KH2)

”Minä vaan puhun asiakastyöstä, en käytä sen kummemmin avustettavien nimiä. Vaitiolovelvollisuus on tärkeä.” (KH4)

Avustajilla sekä avustajien työnantajilla on omat historiansa ja omat läheiset sekä ystävät. Henkilökohtaisen avustajan ja avustettavan välisiin suhteisiin ovat vaikuttamassa myös avustettavan perheenjäsenet. Myös avustajan osa-aikaisuudella toiseen työhön on yhteyttä henkilökohtaisena avustajana toimimiseen.

”Alkuaikoina avustettavan (mainitsee sukulaisuussuhteen) kävi (mainitsee yrityksen) minulla, hän sai itkeä siellä, jopa avustettava maksoi ne (mainitsee toiminnan) sille, ne oli mahtavia hetkiä. Silloin alkuaikoina se sai itkeä, vähän yhdessäkin avustettavan (mainitsee sukulaisuussuhteen) kanssa itkettiin ja puhuttiin.” (HH3)

Tutkimuksessani olen käyttänyt Jokisen (2016, 146–147) teoriaa, jossa suhteen laadun syntymiseen ovat vaikuttamassa yhteiskunnalliset tekijät, instituution osuus, sosiaalityön ammattietiikka sekä työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutus. Taulukossa 1 kuvaan

henkilökohtaisen avustajan ja hänen vaikeavammaisen työnantajan väliseen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä avustajien omien kokemusten pohjalta, Arja Jokisen (2016) teoriaan liittyen.

Taulukko 1 Yhteenveto mukailtuna Jokisen (2016) suhdeteoriasta.

YHTEISKUNNALLINEN SUHDE	INSTITUTIONAALINEN SUHDE	AMMATTILINEN AUTTAMISSUHDE	VUOROVAIKUTUKSESSA RAKENTUVA SUHDE
<ul style="list-style-type: none"> • Osa-aikatyö • Eläke • Opiskelu • Palkkaus • Toimeentulo • Työttömyys • Ura • Lainsäädäntö • Työvoimapolitiikka • Osallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Opiskelu • Ammattitaito • Sosiaalityö • Työnantajan perhe ja läheiset • Verkostotyö • Kotihoito • Työkokemus • Ammattijärjestö • Työsuhde • Kulttuuri 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaitiolovelvollisuus • Vastuu • Toivo • Luottamus • Kohtaaminen • Osaaminen • Työturvallisuus • Joustavuus • Itsemääräämisoikeus • Avoimuus • Hoiva 	<ul style="list-style-type: none"> • Vastavuoroisuus • Tunteet • Ystävyys • Tuttavuus • Ristiriidat • Empatia • Auttamisen halu • Palaute • Yhteiset kiinnostuksen kohteet

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää henkilökohtaisten avustajien motiiveja alalle hakeutumiseen. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli antaa näkökulmaa avustajien ja heidän vaikeavammaisten työnantajien välisistä suhteista avustajien omien kokemusten kautta. Tutkimuksessa tarkastelen avustajien taustaa alalle hakeutumiseen ja heidän työmarkkina-asemaansa. Tutkimustulosten perusteella avustajan työn voidaan katsoa olevan sidoksissa vaikeavammaisen työnantajan lisäksi kuntien sosiaalitoimen vammaispalveluun sekä laajemmin yhteiskunnalliseen kontekstiin. Vammaispalvelulain mukaista avustajatoimintaa ohjaavat kansalliset ohjeet ja lainsäädäntö. Vaikeavammaisen henkilön kotikunnalla on järjestämisvastuu henkilökohtaiseen apuun vammaispalvelulain mukaisesti. Vammaispalvelulain mukainen vaikeavammaisen henkilökohtainen apu uudistui lakimuutoksessa 2009. Lakimuutos on tuonut sosiaalityön kentälle uuden työntekijäryhmän, joiden osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassamme on kovin erityinen. Lakimuutoksen myötä henkilökohtaisen avun käyttäjien määrä on kasvanut ja sen vaikutukset ovat havaittavissa myöhemmin vuosien takaisen lakimuutoksen jälkeen. Suomessa sosiaalityössä laitospolttuuri on ollut nähtävissä 1980-luvulle saakka. Palvelurakennemuutoksen jälkeen kehittämistyötä on tehty laitoshoidosta avohuoltoon kotiin annettavien palvelujen osalta, johon vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen apu myös liittyy.

Tämän tutkimuksen tutkimustuloksien pohjalta voidaan todeta avustajilla olevan heikon työmarkkina-aseman, jossa näyttäytyvät osa-aikatyö, sivutoimisuus ja matala palkkaus. Henkilökohtaisiksi avustajiksi hakeudutaan auttamisen halusta, lisäänsioiden toivossa ja työkokemuksen vahvistamiseksi. Avustajien omaan elämän sisältöön liittyvä toiminnan ja tekemisen tarve näyttäytyy avustajaksi hakeutumisen motiiveissa.

Tulosten mukaan henkilökohtaisten avustajien ja avustettavien välisiin suhteisiin liittyy työsuhteen lisäksi avustajien ja avustettavien välisiä vastavuoroisia suhteita. Tutkimustulosten mukaan suhteisiin liittyvät Jokisen (2016) määritelmien mukaiset yhteiskunnalliset-, institutionaaliset- ja ammatilliset auttamissuhteet sekä vuorovaikutuksessa rakentuvat suhteet. Vuorovaikutuksessa rakentuvat suhteet näyttäytyvät selkeästi tutkimustuloksissa. Tutkimukseni merkittävin löytö liittyi vahvaan vuorovaikutuksessa rakentuvaan ihmissuhteeseen. Avustajien heikko työmarkkina-asema ei näytä tässä tutkimuksessa

heijastuvan suhteen laatuun. Sen sijaan avustajien kouluttamattomuudella on vaikutusta erilaisten tilanteiden kohtaamiseen avustajan työssä. Henkilökohtaisilla avustajilla ei ole mitään koulutusvaatimusta eikä yhdenmukaista ammattitutkintoa, jonka vuoksi pohdintaa tuo miten avustajan ammatilliset taidot näyttäytyvät osaamisena työmarkkinoilla. Avustajat eivät koe työnantajiansa antamia työtehtäviä ylivoimaisina, eivätkä he koe työtään orjatyöksi, kuten eräs tähän tutkimukseen osallistuneista avustajista kertoi haastattelussa.

Tutkimukseeni liittyvässä asiantuntijan haastattelussa todettiin avustajien työtehtävien keskusteluttavan paljon, enemmän kuin millään toisella ammattialalla. Tämä näyttäytyy myös tutkimustuloksissa avustajien kokemuksissa, jossa avustajat pohtivat monesta näkökulmasta toimenkuvaansa ja työtehtäviään. Avustajat tunnistavat omia vahvuuksiaan, mutta tuovat myös kehittämistarpeitaan. Avustajien näkökulmasta tutkittava aihe on vähäisesti julkisuudessa ja tutkimukseeni mukaan avustajat kaipaavat työstään julkista keskustelua. Haluan tutkimuksellani tuoda uutta tutkimustietoa vammaissosiaalityöhön liittyvästä henkilökohtaisesta avustajatoiminnasta palvelemaan avustajia ja sosiaalityöhön liittyvää henkilökohtaisen avun kehittämistyötä.

Suhteet ovat tärkeä osa ihmisen elämää, läheiset ihmissuhteet muodostavat vaikeavammaiselle tukiverkoston. Avustajan ja avustettavan välisessä vuorovaikutuksessa suhteeseen liittyy vastavuoroisesti molempien osapuolten tarpeita. Tulosten mukaan avustajan ja avustettavan välisissä suhteissa vastavuoroisuuden hyödyt kohdistuvat molempiin osapuoliin. Ystävyys-suhteissa on mahdollista syntyä vetovoimaa ja myönteisiä tunteita, jotka ovat tunnistettavissa aineistoni avustajien kokemuksissa. Avustettavan työnantajan kanssa avustajat haluavat viettää yhteistä aikaa yhdessä toimien. Usein taustalla on lapsuuteen tai myöhempään ajankohtaan liittyvä samankaltaisuus, kulttuuri, sukujen perinteet tai jokin muu yhteinen tekijä.

Tulosten mukaan avustajat tukevat työnantajiaan omatoimisuuteen ja osallisuuteen sekä huomioivat avustettavan itsemääräämisoikeuden toteutumista. Tutkimukseeni mukaan avustajan työhön on mahdollista sisältyä avustettavan henkilökohtaiseen hygieniaan, hoivaan ja hoitoon liittyviä tehtäviä. Pohdintaa tuo se, että onko kysymys hoivasta, joka jollain tapaa näyttäytyy aineistossa. Vai onko kysymys valmennuksesta, jossa avustajat valmentavat avustettaviaan kohti itsenäisempää elämää. Avustajat kokevat työn sisältävän ammatillista hoivaa ja työn koetaan sisältävän hoito- ja hoivatyöelementtejä. Hoivaan on mahdollista

liittyä myös ammatillista rajankäyntiä henkilökohtaisen avun ja kunnallisen kotihoidon välillä.

Vammaispolitiikan päivillä 2015 Vammaistyöryhmässä käytiin keskustelua siitä, kuinka vammaisuudessa on kysymys vammaiseksi määritellyn ihmisen tarpeiden sekä yhteiskunnallisten olosuhteiden ja käytäntöjen yhteentörmäyksestä. Henkilökohtaisen avun järjestelmä liittyy sosiaalipalveluihin, mutta henkilökohtaisessa avussa kyseessä ei ole sosiaalityön suhde. Tämän tutkimuksen asiantuntijahaastattelussa tuotiin vammaispalvelun sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen suhde merkittävästi esiin. Tekemässäni asiantuntijahaastattelussa (2016) tuotiin Nurmi-Koikkalaisen (2009) kanssa samaa ajatusta sosiaalityöntekijän roolista olla mahdollistamassa henkilökohtaisen avun osalta asiakkaan näköistä elämää. Asiantuntijan mukaan henkilökohtaisessa avussa myös muiden kuin työnantajamallin järjestämistapojen käyttöönotto vaatii lisää selvittelyä. Tähän myös kuntien sosiaalitoimissa tulee reagoida pohdittaessa henkilökohtaisen avun toteuttamisen tapoja jatkossa.

Henkilökohtainen avustajajärjestelmä tuli lakimuutoksen jälkeen uudeksi tukimuodoksi, jonka kehitys on todettu etenevän hitaasti. Heiskanen (2008, 125) myös toteaa kehityksen hitauden avustajajärjestelmän osalta. Tutkimukseni liittyy ajankohtaiseen aiheeseen. Suomessa vammaislainsäädännön kokonaisuudistus on valmistelussa, tulossa lausunnolle keväällä 2017 ja tavoitteena hallituksen esitys syksyllä 2017 ja lain voimaantulo 2019. Uudistetun vammaispalvelulain teemana ovat itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus. Henkilökohtainen apu sosiaalipalveluissa on mahdollistamassa omaehtoista ja itsenäistä elämää ja tässä henkilökohtaisilla avustajilla on tärkeä rooli. Tutkimusta tehdessäni pohdin, kuinka vaikuttavat vammaisliikkeet eivät ehkä ole huomioineet tarpeeksi vakavasti avustajien näkökulmasta tutkittavaa ilmiötä, jonka vuoksi myös avustajien kokemuksia tarvitaan. Tavoitteena on löytää sellaista tietoa, mitä ei ole aikaisemmin löytynyt.

Tutkimukseeni sisältyvässä asiantuntijahaastattelussa todettiin, kuinka sosiaali- ja terveysministeriön puolelta katsotaan jääneen vähäiseksi tiedottaminen kuntiin henkilökohtaisesta avusta. Kunnissa puolestaan sosiaalitoimen työntekijöiden vastuulle jää vammaispalveluasiakkaan informointi, ohjaus ja neuvonta. Sosiaalityöntekijän tehtävänä todetaan olevan asiakkaan yksilöllisen tilanteen arvioimisen ja asiakkaan mielipiteen selvittämisen. Kuten asiantuntijahaastattelussa todettiin, lainsäädännöllä on mahdollista ohjata

instituutioita ja ihmisten toimintaa toivottuun suuntaan, tähän tulevilla vammaislakiuudistuksella mielestäni on mahdollista vaikuttaa.

Asiantuntijahaastattelussa tuotiin esiin sosiaali- ja terveystalvvelujen valinnanvapaus, joka on tulossa Suomen eduskunnan käsittelyyn keväällä 2017. Haastattelemanl asiantuntijan mukaan kansainvälisesti on jo kokemusta henkilökohtaisesta budjetista, jossa palvelun käyttäjän itsemääräämisoikeus vahvistuu. Pohdintaa tuo, että vaikka ollaan luomassa uusia mahdollisuuksia, tulevatko kaikki vammaisryhmät tasapuolisesti saamaan tarvitsemansa palvelut markkinoilta. Pohdintaa tuo lisäksi se, mitä tulevaisuudessa suunnitellut henkilökohtaiset asiakasbudjetit ja asiakastili vaikuttavat henkilökohtaiseen apuun avustajien näkökulmasta. Tulevaisuudessa on mahdollista tulla myös haasteita henkilökohtaisen avun järjestämiseen. Kunnilta suunnitellaan siirtyväksi tehtäviä henkilökohtaisen avun keskuksiin, mikä saattaa vaikuttaa kiireellisen henkilökohtaisen avun päätöksen saamiseen.

Tutkimusaiheen yhteys voidaan todeta yhteiskunnalliseksi, poliittiseksi ja ajankohtaiseksi ilmiöksi, johon tarvitaan jatkotutkimusta sekä palvelun käyttäjien, että palveluntuottajien näkökulmasta. Tutkimustyöni edetessä syntyi jatkotutkimusaiheita liittyen henkilökohtaiseen apuun. Jatkotutkimusaihe voi koskea yhteiskunnallista kysymystä liittyen tulevaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennuudistuksen maakuntamalliin, kuinka vaikeavammaisten lähipalvelut voidaan turvata jatkossa. Toinen jatkotutkimusaihe voisi liittyä henkilökohtaisen avun ja kotipalvelun suhteeseen. Tutkimusta tehdessäni heräsi kysymys siitä, kuinka pitkälle henkilökohtaisesta avusta on muodostunut rinnakkaispalvelu korvaamaan kunnallista kotipalvelua. Jatkossa voisi tutkia myös sitä, kuinka laajasti vammaispaalvelulain mukainen henkilökohtainen apu on otettu kunnissa korvaamaan sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja. Toivon, että sosiaalityön tutkimuksen lisäksi muidenkin alojen tutkijat ovat kiinnostuneita tarkastelemaan henkilökohtaisten avustajien näkökulmaa.

LÄHTEET

Ahola, Sanna & Konttinen, Juha-Pekka (2009) Uudistuva vammaispalvelulaki oikeus henkilökohtaiseen apuun vahvistuu. Vaasa: Assistentti.info. Infosarja nro 6.

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Kirjoitusprosessi. Jyväskylä: Vastapaino.

Alatainio, Tanja ja Kumpuvuori, Jukka (2014) Vieteriukkodilemma. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmia henkilökohtaisen avun työnantajamalliin ja sen häiriötilanteisiin. Heta-liitto.

Anttonen, Anneli, Häikiö, Liisa ja Valokivi, Heli (2012) Vastuu, Valinta ja osallistuminen sosiaalipalveluissa: Vanhushoivapolitiikan muutos ja arkinen hoivavastuu. Teoksessa Anttonen Anneli, Haveri Arto, Lehto Juhani, Palukka Hannele (toim.) Julkisen ja yksityisen rajalla. Julkisen palvelun muutos. 19–46.

Anttonen, Anneli ja Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Anttonen, Anneli, Valokivi, Heli ja Zechner, Minna (2009) Johdanto. Teoksessa Anttonen, Anneli, Valokivi, Heli & Zechner, Minna. Hoiva Tutkimus, politiikka ja arki. Vastapaino: Tampere. 7–15.

Anttonen, Anneli ja Zechner, Minna (2009) Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan Hoivan käsite. Teoksessa Anttonen, Anneli, Valokivi, Heli & Zechner, Minna. Hoiva tutkimus, politiikka ja arki. Tampere: Vastapaino. 16–53.

Askheim, Ole Petter (2005) Personal assistance – direct payments or alternative public service. Does it matter for the promotion of user control? Lillehammer University. Routledge, osa Taylor & Francis Group Ltd. 247–260.

Aspa Palvelut Oy. Aspa-säätiö. (2013) Ei apua ilman etiikkaa.

<http://www.aspasaatio.fi/suuntaaja/suuntaaja-12013/ei-apua-ilman-etiikkaa>. Luettu 7.1.2015.

Aspa Palvelut Oy. Aspa-säätiö. (2013) Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän muotoutuminen Suomessa. <http://www.aspasaatio.fi/suuntaaja/suuntaaja-12013/henkil%C3%B6kohtaisen-avustajaj%C3%A4rjestelm%C3%A4n-muotoutuminen-suomessa> Luettu 22.4.2015.

Assistentti.info (2013) Henkilökohtainen apu tutummaksi.
<http://www.assistentti.info/fi/> Luettu 22.4.2015.

Autio, Anu ja Sjöblom, Tiina (2014) Vammaislainsäädännön kansainvälinen selvitys. Katsaus tilanteeseen kuudessa maassa. THL Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Työpöytäpaperi 38/2014. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125544/URN_ISBN_978-952-302-412-0.pdf?sequence=1 Luettu 18.3.2016.

Barnes, Colin ja Mercer, Geof (2010) Exploring Disability A Sociological Introduction. Routes to Independent Living. Bodmin, Cornwall. Polity Press. Second Edition. 127–155.

Blennberger, Erik (2006) Etik för socialt arbete. Teoksessa Anna Meeuwisse, Sune Sunesson ja Hans Swärd. Socialt arbete en grundbok. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur. Andra utgåvan, första tryckningen. 227–247.

Eduskunta (2016) Vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifiointi.
https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vammaisten-oikeuksien-yleissopimuksen-ratifiointi.aspx Luettu 29.8.2016

Eskola Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola Juhani ja Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 133 –157. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (2003) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino. 6.painos.

Eskola Jari ja Vastamäki Jaana (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aalto, Juhani ja Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 24–42. Jyväskylä: PS-kustannus.

Finlex (2015) Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 18.9.1987/759. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870759>. Luettu 22.4.2015.

Finlex (2016) Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaista 3.2.1992/734 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>. Luettu 24.4.2017.

Finlex (2016) Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#a19.2.2010-134>. Luettu 26.4.2016.

Gustafsson Henrik (2016) YK:n vammaissopimus käyttöön – käsikirja. Invalidiliitto http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/julkaisut/yk_toolkit_pieni.pdf Luettu 3.12.2016.

Heinonen, Marjo (2006) Sata tarinaa pulasta ja avusta. Teoksessa Heinonen Marjo & Saraste Heini (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Helsinki: HAJ-projekti, Kynnys ry. 9-10, 54–145.

Heinonen, Marjo ja Saraste, Heini (2006) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita Suuri kertomus Henkilökohtaisesta avusta. Helsinki: HAJ-projekti, Kynnys ry. 250.

Heiskanen, Marja-Liisa (2008) Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kaksi vuosikymmentä suomalaisessa vammaispolitiikassa. Helsinki: Helsingin yliopisto. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 10/2008. Lisensiaatintyö.

Heta, henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry. <http://www.heta-liitto.fi/> Luettu 20.9.2015.

Heta, henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry. <http://www.heta-liitto.fi/> Luettu 18.3.2016

Heta-liitto. 2014. Henkilökohtaisen avun työnantajamallin korjaussarja Sosiaali- ja terveysministeriölle 2.9.2014. Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto, Invalidiliitto. http://www.heta-liitto.fi/Portals/35/korjaussarja_web.pdf

Heta, henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry. Uusi henkilökohtaisten avustajien valtakunnallinen työehtosopimus voimaan 1.6.2014.

<http://www.heta-liitto.fi/Default.aspx?tabid=2883>. Luettu 22.4.2015.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: University Press ja tekijät.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huhtanen, Raija (2012) Kunnan sosiaali- ja terveystalouden yksityistäminen: oikeudellinen näkökulma. Teoksessa Anneli Anttonen, Haveri Arto, Lehto Juhani & Palukka Hannele (toim.) 2012 julkisen ja yksityisen rajalla. Julkisen palvelun muutos, 81–110.

Härkönen, Juho (2014) Työn eri muodot. Teoksessa Jani Erola ja Pekka Räsänen. Johdatus sosiologian perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus, 95–109.

JHL, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto 2016.

http://www.jhl.fi/portal/fi/tyoelama/ammattialatoiminta/henkilokohtaiset_avustajat/miten_muulla/http:// Luettu 5.2.2017

Jokinen, Arja 2000. Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) Jyväskylä: Vastapaino, tekijät. s. 15–33.

Jokinen, Arja 2016. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa: Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara ja Minna Veistilä 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy. 138–147.

Jokinen Arja ja Juhila Kirsi (1996) Intersituationaalisuus ja interaktiivisuus asunnottomuuspuheissa. Institutionaaliset ehdot ja subjektit interaktiossa. Teoksessa Arja Jokinen ja Kirsi Juhila. Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden

kulttuurisesta virrasta. Tampereen yliopiston julkaisutoimikunta. Vammala: Akateeminen väitöskirja. 17–49.

Karisto, Antti (2016) Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa: Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara ja Minna Veistilä 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy. 25–38.

Karjalainen, Milja (2015) Ammattina henkilökohtainen avustaja 2015. Raportti Ammattina Henkilökohtainen avustaja 2015 -tutkimuksesta. JHL. Julkisten ja Hyvinvointialojen liitto. http://www.jhl.fi/portal/fi/tyoelama/ammattialatoiminta/henkilokohtaiset_avustajat/ Luettu 12.3.2017

Kivistö, Mari (2011) Henkilökohtainen apu ja monimuotoinen osallisuus. Tutkimus vaikeavammaisten osallistumisesta ja osallisuudesta. Lapin yliopisto. Sosiaalityön erikoistumisopinnot/Hyvinvointipalvelujen koulutusohjelma. Ammatillinen lisensiaatin tutkinto.

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/76774/Kivist%C3%B6.Mari.pdf?sequence=1>
Luettu 26.2.2014

Könkkölä, Kalle (2006) Itsenäisen elämän maihinnousu Suomeen. Teoksessa Heinonen Marjo ja Saraste Heini. Tahtoa, Todellisuutta ja Toiveita suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Helsinki: HAJ-projekti, Kynnys ry. 18–28.

Laitinen, Matti, Marsh, Charlotta ja Pietilä, Paula (2014) Teoksessa Matti Laitinen ja Heini Saraste. Elämän kynnyksellä. Vammaisliikkeen synty. Kynnyksen 40 vuotta Vammaisten oikeuksista, vammaisten äänellä. Helsinki: into.

Laitinen Matti ja Saraste Heini (2014) Johdanto. Teoksessa Matti Laitinen ja Heini Saraste. Elämän kynnyksellä. Vammaisliikkeen synty. Kynnyksen 40 vuotta Vammaisten oikeuksista, vammaisten äänellä. Helsinki: into. 5–8.

Lehto Juhani, Anttonen Anneli, Haveri Arto ja Palukka Hannele (2012) Julkisen palvelun muutos tutkimuksen kohteena. Teoksessa Anneli Anttonen, Arto Haveri, Juhani Lehto ja

Hannele Palukka (toim.) Julkisen ja yksityisen rajalla. Julkisen palvelun muutos. Tampere: University Press. 11–16.

Merimaa, Juha (2015) Talentia-lehti. Vammaisen ja avustajan suhde ei aina ole helppo. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 7.2015, 34–37.

Metsämuuronen, Jari (2003) tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerrus. Kirjapaino Oy.

Ministry of social affairs and health. Finland`s Disability Policy Programme VAMPO 2010–2015. Tampere: Publications 2012:7.

Mäntysaari, Mikko (2016). Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristössä. Teoksessa Törrönen, Maritta (2016) Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa: Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara ja Minna Veistilä 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy. 76–86.

Notko, Tiina (2016) Vuorovaikutussuhteet ja valtaistuminen. kuntoutustyöntekijän ja vammaisen ihmisen näkemyksiä vammaisuudesta. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Lapin yliopistokustannus. 17–29.

Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2009) Välttämätön apu elämisen mahdollistajana. Näkökulmia vammaisten henkilöiden asumiseen ja apuun. Terveysten ja Hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Avauksia 7/2009.

Raitakari, Suvi, Juhila, Kirsi, Gunther, Kirsi, Kulmala, Anni ja Saario, Sirpa (2012) Asiakaslähtöisyydet asiakas-ammattilaisvuorovaikutuksessa: kuluttajuus, kumppanuus, huolenpito mielenterveyskuntoutuksessa. Teoksessa Anneli Anttonen, Arto Haveri, Juhani Lehto, Hannele Palukka (toim.) Julkisen ja yksityisen rajalla Julkisen palvelun muutos Tampere: University Press ja tekijät 47–80.

Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, Yliopistokustannus.

Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. Tampere: Gaudeamus Kirja Oy
Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.

Roos, John Magnus (2009) Quality of personal assistance. Shaped by Governments, markets and corporations. Doctoral dissertation at the University of Gothenburg, Sweden. Department of Psychology.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/19351/1/gupea_2077_19351_1.pdf Luettu 2.4.2017

Räisänen, Heikki (2016) Rakennetyöttömyys on talouden laahusankkuri. Teoksessa Työ- ja elinkeinoministeriö. Ministry of Employment and the Economy. Työpoliittinen aikakauskirja Helsinki: Finnish labour review 1/2016 vsk. 59.

Räty, Tapio (2002) Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Helsinki: Kynnys ry. 2.uuditettu painos. 36–40, 122–135.

Räty, Tapio (2010) Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Vaasa: Arkmedia Oy.

Saraste Heini (2014) Elämän kynnyksellä. Yhdeksän tarinaa nuoruudesta. Teoksessa Matti Laitinen ja Heini Saraste. Elämän kynnyksellä. Vammaisliikkeen synty. Helsinki: into. 55–198.

Shakespeare, Tom & Stockl, Andrea (2015) Personal assistance relationships and disabled people.

<http://parelationships.blospot.fi>. Luettu 4.1.2017

Shakespeare, Tom (2006) Disability Rights and Wrongs. Oxon. by Routledge. First published.

Sjöblom Stina (2016) Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015 loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2016:14

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9. Luettu 21.9.2015

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112510/URN%3ANBN%3Afi-fe201504227254.pdf?sequence=1>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2011) Vammaispalveluja koskeva lainsäädäntö.

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/lainsaadanto/vammaiset Luettu 13.4.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Vammaispalvelulain muutokset 1.9.2009 lukien. Kuntainfo 4/2009. <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1418362> Luettu 20.9.2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Vammaispalvelulain uudistaminen sai laajaa kannatusta. 2.2.2015.

http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/vammaispalvelulain-uudistaminen-sai-laajaa-kannatusta Luettu 4.4.2016

Sosiaali- ja terveysministeriö. STM. Vammaispalvelulain muutokset 1.9.2009 lukien.

Kuntainfo 4/2009. <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1418362> Luettu 20.9.2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015) Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015: 21.

Suomen perustuslaki.1.6.1999/731.

Suoninen, Eero, Pirttilä-Backman, Anna-Maija, Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja (2010) Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOY.

Särkelä, Antti (2011) Välittämien ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.

Tedre, Silva (1999) Hoivan sanattomat sopimukset. Tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 40. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL (2015) Vammaispalvelujen käsikirja. Henkilökohtainen apu.
<http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/henkilokohtainen-apu>. Luettu 22.4.2015.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, THL (2017) Vammaispalvelujen käsikirja. Henkilökohtainen apu.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/henkilokohtainen-apu#muut> Luettu 25.1.2017

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738

Törrönen, Maritta (2016) Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lunden, Tiina, Salovaara, Petra Salovaara ja Veistilä, Minna (2016) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy. s. 39–74.

Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lunden, Tiina, Salovaara, Petra Salovaara ja Veistilä, Minna (2016) Jälkikirjoitus. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lunden, Tiina, Salovaara, Petra Salovaara ja Veistilä, Minna (2016) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy. 305–309.

Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lunden, Tiina, Salovaara, Petra Salovaara ja Veistilä, Minna (2016) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Törrönen, Maritta (2016) Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa: Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara ja Minna Veistilä. 11– 21.

Valli, Raine (2001) Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aalto, Juhani ja Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 100–112. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vehmas Simo (2005) Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Yliopistokustannus University Press Finland.

Vernerinet - Kehitysvamma-alan verkkopalvelu (2016) Vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhdistäminen. <http://verneri.net/yleis/vammaispalvelulain-ja-kehitysvammalain-yhdistaminen>: Luettu 29.10.2016.

LIITTEET

LIITE 1.

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

TUTKIMUKSEN TEKIJÄ

Sukunimi	Etunimet
Siironen	Päivi Marit ta
Osoite	
Alajoentie 119	85180 Rahja
Puhelin	Sähköpostiosoite
040-7331409	paivi.siironen@kotinet.com
Muut tekijät	
-	
Tutkimuslaitos, oppilaitos tai muu yhteisö, nimi	Koulutusohjelma/suuntautumisvaihtoehto
Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius	Yhteiskuntatieteen maisteri, sosiaalityö

TUTKIMUKSEN OHJAAJA(T) OPPILAITOKSESSA

Nimi	
YTT, Kati Turtiainen ja YTL, Helky Häkli	
Toimipaikka ja osoite	
Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius	
Puhelin	Sähköpostiosoite
tel. +358 40 6691955	kati.turtiainen@chydenius.fi
Oppiarvo ja ammatti	
YTT, yliopistonlehtori Kati Turtiainen	
Sitoudun ohjaamaan tutkimusta	
Päiväys	Allekirjoitus

TUTKIMUS

Tutkimuksen nimi

HENKILÖKOHTAINEN APU – ORJATYÖVOIMAAKO? Henkilökohtaisten avustajien kokemuksia avustajien ja vaikeavammaisen työnantajan välisistä suhteista sekä yhteiskunnallisesta asiayhteydestä

Tutkimuksen taso

Maisteriopintojen pro gradu -tutkielma (40op)

Pääasiallinen tutkimustapa/-menetelmä

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimus on aineistolähtöinen, teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Tutkimusaineisto kerätään henkilökohtaisilta avustajilta postitse lähetettävän kyselylomakkeen avulla, jossa on avoimia kysymyksiä. Lisäksi tarvittaessa haastatellaan 3-5 henkilökohtaista avustajaa. Tutkimuksen aineiston analysointi tehdään aineistolähtöisen sisällönanalyysin pohjalta.

Selvitys siitä, miten tutkimusaineistoa säilytetään ja hävitetään tutkimuksen jälkeen

Tutkimuksen aineistoa, kyselyvastauksia, nauhoitteita tai litterointeja säilytetään lukitussa tilassa kotona, siihen saakka kunnes aineisto luovutetaan yhteiskuntatieteelliselle arkistolle.

Tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään tutkimuskäytössä olevalta tietokoneelta.

Koska kyseistä aineistoa ei ole aiemmin kerätty Suomessa, sitä tarjotaan mahdollisesti Yhteiskuntatieteelliselle arkistolle muidenkin tutkijoiden käyttöön. Mikäli näin tapahtuu ja arkisto hyväksyy aineiston, se käsitellään arkiston sääntöjen mukaisesti huolellisesti, kuten anonymisoimalla kaikki tiedot, joista saattaisi paljastua aineiston tunnisteet ja sisällöstä ilmenevät henkilöllisyystiedot. Arkiston aineistoihin pääsevät käsiksi vain luvan erikseen saaneet tutkijat, jotka sitoutuvat myös arkiston luottamuksellisuusohjeisiin.

Lyhyt yhteenveto tutkimussuunnitelmasta (tutkimuksen aihe, tarkoitus ja teoreettinen tausta, käytetty tutkimusaineisto, aineiston keruu- ja analysointitapa, tutkimuksen merkityksen arviointi, eettiset näkökohdat)

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat henkilökohtaiset avustajat. Tutkimuksessa kuvataan vammaispalvelulain mukaista työnantajamallia, jossa henkilökohtaisten avustajien työnantajina toimivat vaikeavammaiset henkilöt. Henkilökohtainen apu työnantajamallilla on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen tukitoimi, jota kunta rahoittaa, mutta työnantajana henkilökohtaiselle avustajalle toimii vaikeavammaisen. Avustajien näkökulmasta Suomessa aihetta on tutkittu vähän, jonka vuoksi aikaisempia tutkimuksia ja aiheeseen liittyvää teoriaa on käytettävissä vain vähäisesti. Kansainvälisiä aiheeseen liittyviä tutkimuksia on tehty Pohjoismaissa ja Englannissa. Tutkimusaiheen yhteys on yhteiskunnallinen ja ajankohtainen.

Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa henkilökohtaisten avustajien kokemuksista millaisia suhteita avustajien ja työnantajien välille muodostuu. Tutkimuksen tavoitteena on myös saada vastauksia siihen mistä syistä hakeudutaan avustajiksi. Tarkoitus on tutkia avustajien taustaa ja minkälaisessa työmarkkinatilanteessa he ovat, joka liittyy myös yhteiskunnalliseen kontekstiin. Henkilökohtaisen avustajan työtä tarkastellaan yhteiskunnallisena ilmiönä, liittyen vammais-, sosiaali- ja työpolitiikkaan.

Tutkimusaineisto tullaan keräämään kyselylomakkeen avulla 15–20 henkilökohtaiselta avustajalta. Lisäksi tarvittaessa haastatellaan 3-5 henkilökohtaista avustajaa. Tutkimuksen aineiston analysointi tehdään aineistolähtöisen sisällönanalyysin pohjalta. Tutkimuslupaa anotaan useammasta erikokoisesta kaupungista. Tutkimuksessa ei kerrota avustajien yksittäisiä kotikuntia. Tavoitteena on suojata tutkittavien anonymiteetti siten, että kysymyslomakkeisiin vastaajat eivät ole tunnistettavissa. Eettisyys huomioidaan koko tutkimusprosessin ajan.

Hakemuksen liitteet:

Tutkimussuunnitelma

Aineiston keruu-aika (alkaa/päätyy)

Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika

syksyn 2015 aikana

syksy 2016

TUTKIJAN SITOUMUS JA ALLEKIRJOITUS

Sitoudun noudattamaan ehdotonta vaitiolovelvollisuutta ja luovuttamaan korvauksetta tutkimuksesta sen valmistuttua yhden kappaleen tutkimusluvan myöntäneelle organisaatiolle. Mikäli tutkimuksen teko keskeytyy, tulen ilmoittamaan siitä tutkimusluvan myöntäneelle organisaatiolle.

Päivi Siironen

Päiväys Kalajoella 19.11.2015

Allekirjoitus ja nimen selvennys

PÄÄTÖS

Päätätjä	Allekirjoitus
Päiväys	Pykälä
___ / ___ 20___	§

PÄÄTÖKSEN JAKELU

1. Hakija Päiväys ___ / ___ 20___	☐ Lähetetty	☐ Luovutettu
2. Sosiaali- ja terveystoimen yhteyshenkilö		
3. Päätöspöytäkirja		
4. Sosiaali- ja terveyslautakunnan esityslista		

Puhelin tel. +358 40 6691955	Sähköpostiosoite kati.turtiainen@chydenius.fi
Oppiarvo ja ammatti YTT, yliopistonlehtori Kati Turtiainen	
Sitoudun ohjaamaan tutkimusta	
Päiväys 23.11.2015	Allekirjoitus

TUTKIMUS

Tutkimuksen nimi HENKILÖKOHTAINEN APU – ORJATYÖVOIMAAKO? Henkilökohtaisten avustajien kokemuksia avustajien ja vaikeavammaisen työnantajan välisistä suhteista sekä yhteiskunnallisesta asiayhteydestä
Tutkimuksen taso Maisteriopintojen pro gradu -tutkielma (40op)
Pääasiallinen tutkimustapa/-menetelmä Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimus on aineistolähtöinen, teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Tutkimusaineisto kerätään henkilökohtaisilta avustajilta postitse lähetettävän kyselylomakkeen avulla, jossa on avoimia kysymyksiä. Lisäksi tarvittaessa haastatellaan 3-5 henkilökohtaista avustajaa. Tutkimuksen aineiston analysointi tehdään aineistolähtöisen sisällönanalyysin pohjalta.

LIITE 2.

Kysymyslomake

19.11.2015

Sinulle, joka toimit tai olet toiminut henkilökohtaisen avustajan työssä

Tässä kirjeessä on tärkeä työtäsi koskeva tutkimuslomake. Aivan liian vähän tiedetään henkilökohtaisten avustajien omista kokemuksista. Henkilökohtaisen avun kehittäminen edellyttää avustajien kokemuksia.

Suoritan sosiaalityön maisteriopintoja Jyväskylän yliopiston, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa ja teen pro gradu – tutkielmani liittyen henkilökohtaisten avustajien ja vaikeavammaisten työnantajien välisiin suhteisiin ja aiheen yhteiskunnalliseen asiayhteyteen.

Tutkimukseen osallistuvat henkilökohtaiset avustajat toimivat vammaispalvelulain työnantajamallin mukaisina avustajina, jossa vaikeavammaisen toimii työnantajana ja henkilökohtainen avustaja työntekijänä. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa henkilökohtaisten avustajien ja työnantajien välisistä suhteista, taustalla keitä avustajat ovat ja mistä syistä hakeudutaan henkilökohtaisiksi avustajiksi. Tutkimuksen aineistona käytän henkilökohtaisten avustajien kyselylomakevastauksia ja lisäksi tarvittaessa tulen tekemään haastatteluja 3-5 avustajalle. Vastaajien henkilöllisyys ja työpaikka eivät tule näkymään tutkimuksessa. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen aineistoa tarjotaan arkistoitavaksi yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa. Pyydän Sinua ystävällisesti vastaamaan seuraaviin kysymyksiin omien kokemuksesi pohjalta. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Rastita vastauksista sinulle sopivin vaihtoehto

Perustiedot

Sukupuoli

- Nainen
 Mies

Vastaajan ikä

- 18–24
 25–44
 45–64
 yli 65

3. Vastaajan koulutus

- Peruskoulu/kansalaiskoulu/keskikoulu
 Toisen asteen ammattikoulu tai lukio
 Alempi korkeakoulututkinto
 Ylempi korkeakoulututkinto
 Muu, mikä?
-
-

4. Minkä alan koulutus sinulla on?

---

5. Millaista työkokemusta sinulla on/oli ennen avustajan työhön ryhtymistä?

---

6. Olen toiminut henkilökohtaisena avustajana

- alle 1 vuotta
- 1 - 3 vuotta
- 3 – 5 vuotta
- yli 5 vuotta

7. Toimin/olen toiminut henkilökohtaisena avustajana (voi valita useamman vaihtoehdon)

- päivittäisissä toimissa, esim. kotityöt, henkilökohtainen hygienia, ruokailu, asiointi)
- avustettavan opiskelu tai työssäkäynti
- harrastukset
- sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitäminen
- yhteiskunnallinen osallistuminen
- Muussa, missä _____

8. Toimin/olen toiminut henkilökohtaisena avustajana (voit valita useamman vaihtoehdoista)

- enintään 20 tuntia kuukaudessa, kuinka paljon _____

21 – 30 tuntia kuukaudessa, kuinka paljon _____

yli 30 tuntia kuukaudessa, kuinka paljon? _____

- Muuta, mitä? _____

9. Toimin/olen toiminut henkilökohtaisena avustajana (voit valita useamman vaihtoehdoista)

- päivällä
- illalla
- yöllä
- viikonloppuisin ja juhlapyhinä
- muuten paitsi yöaikana
- ympäri vuorokauden
- Muuta, mitä? _____

Seuraaviin kysymyksiin voit tarvittaessa jatkaa vastaustasi kirjoittamalla myös paperin kääntöpuolelle tai erilliselle paperille.

10. Teetkö/teitkö avustajan työn lisäksi muuta työtä tai opiskeletko/opiskelitko?

---

11. Kerro syitä miksi olet/olit henkilökohtaisena avustajana?

---

12. Kerro positiivisista kokemuksistasi työhösi liittyen, toimiessasi vaikeavammaisen työnantajasi kanssa?

---

13. Kerro negatiivisista kokemuksistasi työhösi liittyen, toimiessasi vaikeavammaisen työnantajasi kanssa?

---

14. Miten koet, että vaikeavammainen työnantajasi suhtautuu/suhtautui sinuun työssäsi?

---

15. Miten itse koet/koit suhtautuvasi vaikeavammaiseen työnantajaasi?

---

16. Millaisena koet/koit työhösi kohdistuvat omat toiveesi ja odotuksesi liittyen avustajan ja vaikeavammaisen suhteisiin?

---

17. Minkälainen suhde vaikeavammaiseen työnantajaasi sinulla on/oli?

Hyvät asiat

Huonot asiat

---

18. Kuvaile, millainen mielestäsi on toimiva avustajan ja avustettavan välinen suhde?

---

19. Mitä muuta haluat kertoa kokemuksistasi työhösi liittyen?

Tutkimuksessa mahdollisesti haastatellaan 3-5 henkilökohtaista avustajaa, mikäli haluat osallistua haastatteluun, halutessasi voit antaa yhteistietosi. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Suostumus haastatteluun:

Nimi: _____ Puhelin: _____

Osoite: _____

Sähköposti: _____

Lämmin kiitos vastauksistasi ja osallistumisesta tutkimukseen.

Ystävällisin terveisin Päivi Siironen p. 040-7331409

Vastaukset pyydetään palauttamaan 4.12.2015 mennessä sähköpostitse:

paivi.siironen@kotinet.com tai oheisessa kirjekuoressa, jonka postimaksu on valmiiksi maksettu osoitteeseen: Päivi Siironen

Alajoentie 119 85180 Rahja